

03

วารสาร
อินทนนท์ทักซิณสาร
INTHANINTHAKSIN JOURNAL

ปีที่ 19 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2567)
Vol.19 No.3 (September - December 2024)

ISSN : 3027-6403 (Online)

วารสาร
อินทนิลทักษิณสาร

วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ
INTHANINTHAKSIN JOURNAL Thaksin University

● ที่ปรึกษา

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและยุทธศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองคณบดีฝ่ายบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

● บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ ขุนพล มหาวิทยาลัยทักษิณ

● กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร วัฒนาศาสตร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริรัตน์ เพ็ชรแสงศรี	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปันตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ จันทรแดง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรณีย์ สายศร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฟารีดา เจาะเอาะ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ ฤทธิมา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หนึ่งหทัย ขอมผลกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุมาน จันทวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ก้องกิตากร บุญช่วย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิ์ชาติ พุ่มมา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทิธร น้ำใจดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พชร อัครพราหมณ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ ดร.องค์ บรรจุน	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
อาจารย์ ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณพรรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์ ดร.นิทย์ เอมเอก	มหาวิทยาลัยทักษิณ

● กองจัดการวารสาร

นางสาวจิตตานันท์ ทองสุริวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ, ประเทศไทย
นายประภัตร นุ่นแก้ว	มหาวิทยาลัยทักษิณ, ประเทศไทย

สถานที่ติดต่อ กองจัดการวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา อ.เมือง จ.สงขลา 90000
โทรศัพท์ 0-7431-7607 โทรสาร 0-7444-3972, 0-7444-3970

>>>พิมพ์ที่ บริษัท นำติลปิโฆษณา จำกัด
32 ถนนพัทลุงสงเคราะห์ 1 ซอย 10 ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 074-236637

วัตถุประสงค์

นำเสนอบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทรรศน์ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ ภาษาศาสตร์ พัฒนาสังคม นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จากคณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจจากองค์กรต่างๆ

กระบวนการพิจารณา

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ได้รับการตรวจสอบคุณภาพของบทความโดย ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา (peer reviewer) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบันอย่างน้อย จำนวน 3 คน ต่อ 1 บทความ และที่ไม่ใช่สังกัดมหาวิทยาลัยเดียวกับผู้เขียนบทความ และต้องผ่านการพิจารณา 2 ใน 3 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) โดยเป็นการประเมินแบบ (double blinded)

กำหนดออก

ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 (ม.ค.-เม.ย.), ฉบับที่ 2 (พ.ค.-ส.ค.) และฉบับที่ 3 (ก.ย.-ธ.ค.)

การเผยแพร่

Online

การพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์

บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ กำหนดให้ส่งบทความผ่านระบบ Thaijo ได้ที่ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/> เมื่อบทความผ่านการพิจารณาคุณภาพและรูปแบบจาก กองบรรณาธิการวารสารเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารจะมีการแจ้งให้ผู้เขียนชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 3,000 บาท ต่อบทความ ชำระผ่าน บัญชีธนาคารกรุงไทย ชื่อบัญชี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 868-0-04540-3 และแจ้งชื่อ ที่อยู่พร้อมสำเนาหลักฐานการโอนเงิน มาที่กองจัดการวารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อ.เมือง จ.สงขลา 90000 หรือทางอีเมล sumalee@tsu.ac.th

การติดต่อ

กองจัดการวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อ.เมือง จ.สงขลา 90000 หรือทางอีเมล sumalee@tsu.ac.th

โทรศัพท์ : 0-7431-7600 ต่อ 1106, 0-7431-7607

E-mail : sumalee@tsu.ac.th

ขอเขียนทั้งหมดที่ปรากฏในวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียนโดยเฉพาะไม่ใช้ความเห็นและความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ หรือกองบรรณาธิการวารสาร

บทบรรณาธิการ

ถึงคราวได้ฤกษ์เผยแพร่วารสารอินทนิลทักษิณสาร ปีที่ 19 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน - ธันวาคม 2567 หลังจากที่ได้คัดเลือกบทความที่ส่งเข้ามาอย่างมากมาย ในฉบับนี้จึงได้บทความวิชาการและบทความวิจัยที่มีคุณภาพจำนวน 8 บทความ ดังนี้ 1) บทความเรื่อง การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการขยะ : บทเรียนความสำเร็จของประเทศต่างๆ 2) บทความเรื่อง อัตลักษณ์ชาวใต้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกยางกลางห้วยและเรื่องลูกนกจากดอนคามิน คมนีย์ 3) บทความเรื่อง การเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยในบทละครรำสามก๊กของชุมชนเสนานุชิต(เจต) และหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี 4) บทความเรื่อง ที่ใดมีรัก ที่นั่นอาจมีลวง : มายาคติของความรักและการต่อสู้กับมายาคติของชนชั้นกลางในรวมเรื่องสั้น “รักในลวง” 5) บทความเรื่อง การดูแลตนเองของผู้สูงอายุและครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้งอำเภอเสวี จังหวัดชุมพร 6) การจัดการเรียนรู้แบบ sscs ร่วมกับเทคนิค KWDL ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้ปัญหาปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 7) บทความเรื่อง การสร้างเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนิสิตปริญญาตรีในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กลวิธีความสัมพันธ์ระหว่างคำถามและคำตอบ และ 8) บทความเรื่อง การศึกษาเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาเกาหลีเบื้องต้นสำหรับชาวต่างชาติเล่ม 1-1

ทางกองบรรณาธิการขอขอบคุณนักวิจัยและนักวิชาการทุกท่านที่ให้โอกาสวารสารของเราได้เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ในถ่ายทอดความรู้และผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ หากมีข้อผิดพลาดใดๆ ของการทำงานของวารสาร สามารถให้ข้อเสนอแนะหรือท้วงติงมายังวารสารได้ตลอดเวลา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความไว้วางใจจากนักวิจัย นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิอย่างต่อเนื่องในวาระถัดไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ ชุนพล
บรรณาธิการ

ถอดบทเรียนความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของ ประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี Lessons Learned from Successful Use of Solid Waste Management Technology in Australia and Germany วรัชญา เฟือกเดช (Warachaya Phuakdech)	9
อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ลูกยางกลางห้วย” และ “ลูกนกกจากคอน” ของ คามิน คมนีย์ Identity of Southern Life in Youth Literature “Luk Yang Klang Huai” and “Luk Nok Chak Khon” of Kamin Kamani ปรียาภัทร เพ็ชรเจริญ (Priyapat Petjaroon)	27
การเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยในบทละครสามก๊ก ของขุนเสนานูชิต (เจต) และหลวงพัฒน์พงศ์ภักดี Comparison of Thai Social Reflection in the Three Kingdoms Dance drama by Khun Senanuchit (Chet) and Laung Phathanapongphakdi ปัทมา ดีลีน (Patthama Deelin)	63
ที่ใดมีรัก ที่นั่นอาจมีลวง: มายาคติเกี่ยวกับความรักของชนชั้นกลาง ในรวมเรื่องสั้น “รักในลวง” Where there is Love, There May be Lie: The Myth of The Middle-class's Love in the Short Stories “Love in Lie” ภูริณัฐ พฤกษ์เนรมิตร (Purinat Phruekneramit)	85
การดูแลตนเองของผู้สูงอายุและครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี จังหวัดชุมพร Self-Care of Elderly People and Families of Ban Huai Haeng Community, Sawi District, Chumphon Province ปรัตติยา สุริฉาย (Pratsnee Surichay)	107

สารบัญ (ต่อ)

การจัดการเรียนรู้แบบ เอส เอส ซี เอส ร่วมกับเทคนิค เค ดับเบิลยู ดี แอล 137
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Learning Management based on SSCS with KWDL Technique
on Learning Achievement and Mathematics Problem
Solving Skills of Grade 6 Students

จิตราพร เพ็ญละภา (jitraporn Pernlapa)¹

มนตรี เด่นดวง (Montree Denduang)

การสร้างเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนิสิตปริญญาตรี 163
ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กลวิธีความสัมพันธ์ระหว่างคำถามและคำตอบ

Strengthening English Reading Comprehension Skills of
Undergraduates in the 21st Century through Employing the QAR Strategy

จวีรภรณ์ มะเลโลหิต (Jureeporn Malelohit)

การศึกษาเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียน 193
ภาษาเกาหลีเบื้องต้นสำหรับชาวต่างชาติเล่ม1-1

Study of Cultural Content Appearing in Basic Korean Language Textbooks
for Foreigners Volumes 1-1

จิตติกานต์ หลักอารียะ (Chittikan Lakariya)

ถอดบทเรียนความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะ ของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี Lessons Learned from Successful Use of Solid Waste Management Technology in Australia and Germany

วรัชญา เฟือกเดช^{1*} (Warachaya Phuakdech)^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อถอดบทเรียนการใช้เทคโนโลยีบริหารจัดการขยะ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยคือ เอกสาร ตำรา เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ใช้วิธีการวิเคราะห์หาแก่นสาระ (Thematic Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลในเอกสาร (Document Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง 2 ประเทศ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการขยะ ตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง ผ่านนวัตกรรมต่าง ๆ ภายใต้โครงการที่ภาครัฐได้มีส่วนร่วมกับภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร ได้แก่ เทคโนโลยีของศูนย์ SMART (UNSW Centre for Sustainable Material Research and Technology) การใช้เทคโนโลยีผ่านโครงการ Smarter, Cleaner Sydney Harbour โครงการ Emerging Technology Testbed ในประเทศออสเตรเลีย รวมไปถึงระบบการมัดจำคืนเงินบรรจุภัณฑ์ หรือ Pfand ในประเทศเยอรมนี เป็นการอำนวยความสะดวกในการคัดแยกขยะมูลฝอยได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ผ่านฐานข้อมูลขนาดใหญ่

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120, อีเมล : bella_2633@hotmail.com

¹ Doctoral Student, Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, 11120, Thailand, E-mail: bella_2633@hotmail.com

*Corresponding author : E-mail address : bella_2633@hotmail.com

Received: August 13,2024 Revised: October 9,2024 Accepted: October 15,2024

ที่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับขยะในทุกรูปแบบทำให้สามารถจัดสรรขยะที่เหมาะสมในแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสม เป็นการประหยัดต้นทุนในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ขององค์กร เพราะฉะนั้นการบริหารงานในการจัดการขยะจึงเป็นหน้าที่สำคัญของหน่วยงานภาครัฐ หากมีการวางแผนการดำเนินงานที่ดีเป้าหมายที่วางไว้จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประชาชนเป็นผู้สร้างขยะและเป็นผู้ที่สามารถมีบทบาทสำคัญในการลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิล ช่วยให้การจัดการขยะเป็นไปอย่างรวดเร็วผ่านวิธีการส่งเสริมที่หลากหลายวิธี ได้แก่ การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก การจัดตั้งระบบการคัดแยกขยะในชุมชน การสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ : ถอดบทเรียน, เทคโนโลยี, การบริหารจัดการขยะ

Abstract

This study aims to derive lessons from the use of solid waste management technology and to analyze the key success factors of technology application in solid waste management in Australia and Germany. This research is qualitative in nature; it utilizes documents, textbooks, electronic documents, and various academic articles as research tools. The analysis methods include thematic analysis and document analysis.

The findings indicate that both countries have integrated technology into solid waste management, utilizing various innovations under projects that involve public-private partnerships and non-profit organizations. These include the technology from the SMART Centre (UNSW Centre for Sustainable Material Research and Technology), the use of technology through the Smarter, Cleaner Sydney Harbor project, and the Emerging Technology Testbed project in Australia, as well as the Pfand deposit-return system in Germany. These initiatives facilitate proper sorting of municipal waste according to academic

principles, using large databases that record information on all forms of waste, enabling appropriate allocation for each type. This results in cost savings in various operational aspects for organizations. Therefore, solid waste management is a crucial responsibility of government agencies, and with good operational planning, set goals can be achieved successfully. Moreover, public participation is a critical factor in effective and sustainable solid waste management. The public generates waste and can play a significant role in reducing waste volume and promoting recycling. This can expedite solid waste management through various promotional methods, including education and awareness-raising, establishing community-based waste sorting systems, incentivizing the public, and support from both government and private sectors.

Keywords: Lessons Learned, Technology, Solid Waste

บทนำ

ในปัจจุบันโลกของเรามีการขยายกว้างออกไปในทุกรูปแบบ ตั้งแต่การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวของตัวเมือง และการเติบโตทางเศรษฐกิจ แม้แต่กระทั่งพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีความไม่ยั่งยืน เมื่อเกิดรูปแบบการผลิตและการบริโภคเหล่านี้ ส่งผลให้อัตราการสร้างขยะเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ ขยะที่เห็นได้ชัดเจน คือ ขยะที่มาจากอาหารซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากังวลเพราะส่วนประกอบที่ปนเปื้อนมาด้วยนั้นมีคุณสมบัติเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิตทางชีวภาพ ถือเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อสุขภาพของมนุษย์ ความหลากหลายทางชีวภาพและการให้บริการของระบบนิเวศ (Will Nichols and Niall Smith, 2019 : 3) ดังนั้นการบริหารจัดการกับขยะมูลฝอยในทุกมิติจึงเป็นปัญหาสำคัญในสังคมโลก โดยเฉพาะขยะพลาสติกสามารถแปรรูปและนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายรูปแบบซึ่งถูกนำมาใช้ในเกือบทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันและมีแนวโน้มการใช้ที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (นัฐกานต์ ขำยัง, 2566 : 1) หากได้รับการจัดการอย่างไม่ถูกต้องจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดมลพิษในด้านต่าง ๆ เช่น กลิ่นเหม็นจากน้ำที่เน่าเสีย สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค หรือ

การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิในชั้นบรรยากาศของโลก เป็นต้น จึงจำเป็นที่จะต้องสรรหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมในการบริหารจัดการ โดยการเรียนรู้จากประเทศที่สามารถใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะได้อย่างชัดเจน เช่น ประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี

ทั้ง 2 ประเทศเหล่านี้ล้วนเกิดปัญหามากมายเกี่ยวกับขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในทุกๆ ที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ อันได้รับอิทธิพลจากทุกคนในโลก โดยผ่านการตัดสินใจซื้อสินค้าแต่ละครั้ง ผ่านการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และในทางเลือกที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในบ้าน วิธีที่ผู้คนซื้อ ใช้ และทิ้งวัสดุต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดปริมาณพลังงานและวัตถุดิบที่ใช้ไปและปริมาณขยะที่เกิดขึ้น ดังนั้น ขยะมูลฝอยจึงมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับวิกฤต 3 ด้านของโลก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มลพิษ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ประเทศออสเตรเลียมีการผลิตพลาสติกคิดเป็น 6% ซึ่งถือเป็นกระแสขยะที่เติบโตเร็วที่สุดในโลก ตั้งแต่ปี ค.ศ.2007 ถึง ค.ศ.2019 ปริมาณขยะพลาสติกที่ไม่ย่อยสลายอันถูกสร้างขึ้นโดยครัวเรือน ถือได้ว่ามีจำนวนที่สูงเมื่อมองถึงการเติบโตของตลาดพลาสติกย่อยสลายช้ากว่าที่คาดการณ์ไว้มาก โรงงาน รีไซเคิลส่วนใหญ่ใช้การรีไซเคิลเชิงกลเป็นเทคโนโลยีการประมวลผลหลัก แต่ในส่วนภาคการก่อสร้าง ได้ใช้พลาสติกรีไซเคิลในปริมาณมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การใช้วัสดุรีไซเคิลในท้องถิ่นมีเพียง 10% ในทุกภาคส่วนของออสเตรเลีย จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหามลพิษของออสเตรเลียได้อย่างมีประสิทธิภาพทำได้เพียงแค่การห้ามปรามเท่านั้น (Hossain, 2022 : 1) ปัจจุบันได้มีการเปิดโรงงานรีไซเคิลซึ่งเป็นความร่วมมือกับบริษัทเอกชนในการหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้บรรจุภัณฑ์จำนวนมากสามารถรีไซเคิลหรือนำกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังร่วมมือกับ SaveBoard เพื่อช่วยพัฒนานวัตกรรมในการรีไซเคิลในการต่อยอดไปสู่คุณค่าในหลากหลายรูปแบบและทำให้ผู้บริโภคสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างอนาคตแห่งความยั่งยืน และประเทศเยอรมนี เล็งเห็นถึงการผลิตบรรจุภัณฑ์ว่ามีบทบาทสำคัญในการปกป้องสินค้าไม่ให้เกิดความเสียหายในระหว่างการกระจายสินค้าจากโรงงานผู้ผลิตจึงทำให้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เช่น ขวด แก้ว พลาสติก ถาด ถุง ฟิล์ม เป็นต้น จนกลายเป็นขยะที่ล้นเมืองไม่สามารถหาทางในการบริหาร

จัดการขยะภายในประเทศให้มีศักยภาพตามที่ควรจะเป็นไป ดังนั้นร้านค้าปลีก จึงถูกกำหนดให้รับคืนเฉพาะในส่วนที่ร้านค้าจำหน่าย ซุปเปอร์มาร์เก็ตส่วนใหญ่ จะมีการติดตั้งเครื่องรับคืนบรรจุภัณฑ์อัตโนมัติ (Reverse vending machine : RVM) ซึ่งมีการติดตั้งมากกว่า 40,000 เครื่องทั่วประเทศ ลูกค้าจะนำขวดบรรจุภัณฑ์ ที่มีสัญลักษณ์ Pfand มาคืนที่เครื่อง RVM และจะได้รับใบเสร็จแสดงมูลค่าเงินคืน ที่จะเปลี่ยนเงินสดเป็นส่วนลดสำหรับการซื้อครั้งต่อไป (สุจิตรา วาสนาดำรงดี, 2563)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องถอดบทเรียนความสำเร็จ จากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และ ประเทศเยอรมนี เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะ ให้เหมาะสมกับบริบทของในแต่ละพื้นที่และสร้างศักยภาพให้เกิดความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการใช้เทคโนโลยีบริหารจัดการขยะของประเทศ ออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหาร จัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี ผู้วิจัยได้คัดเลือกการศึกษาโดยใช้วิธีแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาจากรูปแบบและปัจจัยในการใช้เทคโนโลยีที่ทำให้การบริหารจัดการขยะ ของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาจากเอกสาร ตำรา เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะ

ของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้ว ได้นำข้อมูลไปตรวจสอบความครบถ้วนแล้ว ได้นำข้อมูลไปตรวจสอบความครบถ้วนและวิเคราะห์ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี จากการรวบรวมเอกสาร
2. วิเคราะห์ประเด็นปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี
3. ข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ ถูกรวบรวมโดยการเขียนเรียบเรียงความแบบพรรณนาตามประเด็นที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่าประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี มีวิธีการใช้เทคโนโลยีอย่างไรจึงสามารถบริหารจัดการขยะได้ และมีปัจจัยใดที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และอภิปรายผลซึ่งแสดงให้เห็นความสอดคล้องของการวิเคราะห์ข้อมูล เปรียบเทียบความสอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการถอดบทเรียนความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี และวิเคราะห์ประเด็นปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ถอดบทเรียนการใช้เทคโนโลยีบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี พบว่า

1.1 ประเทศออสเตรเลีย ทศนคติของออสเตรเลียเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะและทรัพยากรมีการเปลี่ยนแปลง ขณะนี้มีการยอมรับถึงคุณค่าของทรัพยากรและพลังงานที่แฝงอยู่ในขยะ ซึ่งมีโอกาสทางเศรษฐกิจและความต้องการที่เพิ่มขึ้นในการนำทรัพยากรกลับคืนและหมุนเวียนภายในเศรษฐกิจ

ของประเทศออสเตรเลีย กิจกรรมการบริหารจัดการขยะ การรีไซเคิล และการฟื้นฟูวัสดุเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจออสเตรเลีย จึงจำเป็นต้องลดปริมาณขยะที่สร้างขึ้น และเร่งอัตราการฟื้นฟูทรัพยากร เพราะฉะนั้นจึงมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการขยะรูปแบบต่าง ๆ และดึงดูดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น ได้แก่

1.1.1 เทคโนโลยีของศูนย์ SMART (UNSW Centre for Sustainable Material Research and Technology) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ.2008 มีชื่อเสียงมาจากการคิดค้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงขยะให้กลายเป็นวัสดุและผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่เรียกว่า Green materials ซึ่งหลักการในการผลิตเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการขยะ มีดังนี้

MICROfactorie คือ เทคโนโลยีที่หลอมรวมส่วนประกอบขนาดเล็กของขยะต่าง ๆ ที่ยากต่อการกำจัดเข้าด้วยกันให้กลายเป็นวัสดุและผลิตภัณฑ์ชิ้นใหม่ที่ได้มูลค่าเพิ่มขึ้น

Green Steel คือ นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผ่านการฉีดโพลีเมอร์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ปฏิกิริยาจากที่อุณหภูมิสูงในเตาหลอมอาร์คไฟฟ้าเพื่อผลิตเหล็กกล้า (Electric Arc Furnace : EAF) โดยการหลอมยางรถยนต์หมดอายุและพลาสติกให้กลายเป็นเหล็กที่มีคุณภาพสูง

Material Microsurgery คือ วิทยาศาสตร์การรีไซเคิลที่คิดค้นผ่านเทคนิคในการเปลี่ยนรูปทรงจากความร้อนไปยังองค์ประกอบตั้งต้นของวัตถุเพื่อแยกองค์ประกอบหลักที่มีค่าของเสียอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถนำมาใช้ในรูปแบบใหม่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

1.1.2 การใช้เทคโนโลยีผ่านโครงการ Smarter, Cleaner Sydney Harbour เป็นเทคโนโลยีชั้นนำระดับโลกที่จัดหาโดยหน่วยงานวิทยาศาสตร์แห่งชาติของออสเตรเลียมาใช้ในโครงการเพื่อปรับปรุงการตรวจสอบขยะทางน้ำ โดยจะรวมข้อมูลจากกล้องและเซ็นเซอร์ในทางน้ำและระบบระบายน้ำ พร้อมด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง ความสามารถของปัญญาประดิษฐ์ (AI) จะถูกใช้เพื่อระบุประเภทของขยะที่เคลื่อนที่ไปตามปากแม่น้ำ ลำธาร และท่อระบายน้ำ ข้อมูลนี้จะช่วยให้

รัฐบาลท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงตารางการทำความสะอาดเพื่อลดมลพิษจากน้ำฝน ให้ความรู้แก่ชุมชนและดำเนินกิจกรรมบังคับใช้กฎหมายต้นน้ำ ก่อนที่ขยะจะไปถึงท่าเรือชิตินี โดยมียะยะมากถึง 3,500 ลูกบาศก์เมตร ผ่านการถูกเก็บจากท่าเรือชิตินีทุกปีและเทียบเท่ากับถังขยะ 44,000 ถัง การรักษาความสะอาดของทางน้ำจึงสำคัญยิ่งขึ้น ดังนั้นระบบดักจับมลพิษขนาดใหญ่ถูกติดตั้งในหลายระบบระบายน้ำเพื่อจับขยะก่อนที่จะเข้าสู่ท่าเรือ อันเป็นแนวป้องกันสุดท้าย แต่เมื่อมีขยะสะสมมากเกินไปขยะสามารถหลุดรอดเข้าสู่ท่าเรือได้ โดยระบบเซ็นเซอร์เหล่านี้จะถูกติดตั้งบนกับดักมลพิษขนาดใหญ่แล้วระบบแจ้งให้สภาท้องถิ่นและกลุ่มรัฐบาลทราบเมื่อกับดักเต็มและจำเป็นต้องถูกเทออก การแจ้งเตือนจากเซ็นเซอร์จะทำให้มั่นใจว่าเราสามารถทำความสะอาดกับดักเหล่านี้ได้อย่างรวดเร็วเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำอีกทั้งกลองวิดีโอจะถูกติดตั้งบนสะพานที่สำคัญเหนือทางน้ำ ซึ่งจะช่วยให้เราใช้การวิเคราะห์จากระบบอัจฉริยะและปัญญาประดิษฐ์ในการตรวจจับขยะในน้ำ มีการสร้างซอฟต์แวร์วิดีโอซึ่งสามารถแยกแยะระหว่างท่อตันฝักรังทอดและขวดโซดาได้บังคับใช้กฎเกี่ยวกับการทิ้งขยะ

1.1.3 Nokia Scene Analytics ภายใต้โครงการ Emerging Technology Testbed ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างโนเกียและเมืองเมลเบิร์นซึ่งได้ทดลองใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสะอาดของถนนในเมือง โดย โสลูชันที่ขับเคลื่อนด้วย AI นี้สนับสนุนเป้าหมายในการทดสอบเทคโนโลยีใหม่เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเมืองและสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้คน อีกทั้งทำความเข้าใจแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการทิ้งขยะในตรอกที่พลุกพล่านของเมลเบิร์น โดยระบบการทำงานจะผ่านเครือข่ายกล้อง ที่ติดตั้งอยู่เป็นด้วยระบบเซ็นเซอร์ IoT เพื่อตรวจสอบกิจกรรมรอบเครื่องอัดขยะ ควบคู่กับการใช้อัลกอริทึม AI เพื่อกรองและรวบรวมข้อมูลจากกล้อง ในขณะที่เทคโนโลยีของโนเกียรวบรวมแหล่งข้อมูลหลายแหล่งและส่งการแจ้งเตือนและรายงานแบบเรียลไทม์ เมืองเมลเบิร์นได้เสนอให้ผู้อยู่อาศัยและธุรกิจในพื้นที่เข้าถึงบริการเครื่องอัดขยะขนาดใหญ่แบบสมัครสมาชิก เพื่อลดความถี่ในการเยี่ยมชมของผู้รับเหมาด้านขยะในพื้นที่ที่พลุกพล่าน สภาจึงต้องการเข้าใจการใช้บริการและวิถีการทิ้งขยะผิดกฎหมายซึ่งสามารถสร้างปัญหาด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยได้อย่างรวดเร็ว สำหรับ

ผลการทดลองเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า Scene Analytics สามารถสนับสนุนเป้าหมายของเมืองในการมอบประสบการณ์ที่ดีขึ้นและปลอดภัยขึ้นให้กับประชาชนในขณะเดียวกันก็ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการบำรุงรักษาและเวลาหยุดทำงานสำหรับบริการจัดการขยะ

1.2 ประเทศเยอรมนี ถือเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางด้านรีไซเคิลขยะเพื่อนำกลับมาสร้างประโยชน์ให้กับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ถึงแม้ว่าในอดีตประชาชนเคยพบกับปัญหาขยะล้นเมืองมาแล้วนั้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของภาครัฐรวมไปถึงการร่วมมือกันกับภาคเอกชนและประชาชนจึงทำให้ประเทศเยอรมนีประสบความสำเร็จจนกลายเป็น สุดยอดของการจัดการและการรีไซเคิลขยะที่ดีที่สุดในโลก โดยเทคโนโลยีที่ภาครัฐได้มีการรณรงค์เพื่อนำมาบริหารจัดการขยะ ได้แก่

ระบบการมัดจำคืนเงินบรรจุภัณฑ์ หรือ Pfand เป็นหนึ่งในระบบการจัดการขยะที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วโลก จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 วัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณขยะและส่งเสริมการนำขยะกลับมารีไซเคิลแล้วหมุนเวียนไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละปีมีการขายภาชนะบรรจุเครื่องดื่มมากกว่า 20,000 ล้านภาชนะ หรือเทียบเท่ากับ 245 ภาชนะต่อคน ดังนั้นรัฐบาลเยอรมนีจึงได้ออกกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตเครื่องดื่มต้องเรียกเก็บค่านัดจำจากผู้บริโภคเมื่อซื้อเครื่องดื่มบรรจุขวด โดยระบบการทำงาน คือ เมื่อผู้บริโภคซื้อขวดน้ำจากร้านค้า จะต้องจ่ายค่านัดจำเพิ่มเติมและจะได้เงินคืนที่ร้านค้าหรือเครื่องรับคืนขวดอัตโนมัติที่มีการวางเครื่องไว้ตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นชุมชนทั่วทั้งประเทศ ซึ่งขวดเหล่านี้จะต้องมีเครื่องหมายที่เข้าร่วมโครงการไว้ข้างขวด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ขวดที่ใช้ซ้ำได้ (Multi-use Bottle) เป็นขวดที่มาจากแก้วหรือพลาสติกที่มีความหนา มีค่านัดจำอยู่ระหว่าง 0.08 - 0.25 ยูโร และขวดหรือกระป๋องที่ใช้ครั้งเดียว (Single - use Bottles and Cans) เป็นขวดที่มีลักษณะบางและกระป๋องทั่วไป มีค่านัดจำอยู่ที่ 0.25 ยูโร ขวดที่นำมาคืนเหล่านี้ผู้ค้าส่งและหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการขวดในเครื่องรับคืนขวดอัตโนมัติจะขนส่งไปยังสถานที่คัดแยกโดยนำไปรวมกับขวดที่มีลักษณะเดียวกันก่อนที่นำไปส่งผู้ผลิตขวดประเภทนั้น

ผ่านการทำความสะอาด เติม และส่งกลับไปยังชั้นวางสินค้าที่ร้านค้า รวมไปถึงการคืนเงินมัดจำจะสมเหตุสมผลทันทีที่แรงจูงใจทางการเงินอื่น ๆ ในการรวบรวมขยะบรรจุภัณฑ์เริ่มลดลงภายใต้แรงกดดันจากผู้บริโภคทั่วโลกที่เพิ่มมากขึ้นในการเลิกใช้พลาสติกและหันมาใช้วัสดุทางเลือกอื่น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่คาดคิด การคืนเงินมัดจำจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะใส่ใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็รักษาความเชื่อมั่นของลูกค้าและความมุ่งมั่นในคุณภาพไว้ด้วยเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จจึงจำเป็นต้องมีหลายปัจจัย ดังนั้น Pfand จึงถือเป็นแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้บริโภคมีความกระตือรือร้นในการนำขวดไปคืน มีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการขยะเป็นไปตามระบบที่มีการวางเป้าหมายไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วิเคราะห์ปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี พบว่า

ในการศึกษาปัจจัยหลักของความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของทั้ง 2 ประเทศ พบว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 นโยบายการบริหารจัดการขยะ ทั้ง 2 ประเทศ รัฐบาลจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสร้างเป็นภารกิจหลักและรับผิดชอบในทุกระดับ โดยมีการร่วมมือกันจากภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และภาคประชาชน รัฐบาลมีหน้าที่กำกับดูแลและบริหารจัดการขยะให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดในนโยบาย กฎหมาย และแผนงานของประเทศ อีกทั้งยังมีการทำความเข้าใจถึงความสำคัญของการบริหารจัดการขยะ เพราะปัญหาขยะเป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจอย่างหลากหลาย ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าในด้านนี้จึงเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน โดยในประเทศออสเตรเลียมองว่าขยะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการจัดการวัสดุและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การสกัด การแปรรูป และการใช้งาน ไปจนถึงการแปรรูปใหม่และการกำจัด อีกทั้งขยะยังมีความเกี่ยวข้องกับศักยภาพของเทคโนโลยี กระบวนการ และโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการจัดซื้อและวิถีชีวิตของผู้คน รัฐบาลมีการสอบถามหลายครั้งจากหลายภาคส่วน ส่งผลให้เกิดข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเกี่ยวกับความร่วมมือในการบริหารจัดการ

ขยะระดับภูมิภาค ผ่านกรอบการทำงานระดับชาติที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันของออสเตรเลีย เรียกว่า นโยบายขยะแห่งชาติ 2018 (The National Waste Policy 2018) วัตถุประสงค์คือ ตอบสนองต่อความท้าทายที่ประเทศออสเตรเลียกำลังเผชิญอยู่เกี่ยวกับการจัดการขยะและการกู้คืนทรัพยากร ยกเว้นขยะกัมมันตรังสี สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระดับโลกไปสู่เศรษฐกิจแบบหมุนเวียน ซึ่งรวมถึงความจำเป็นในการมีระบบ ผลิตภัณฑ์ และบริการที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงขยะ อนุรักษ์ทรัพยากรและเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุทุกชนิดที่ใช้ นอกจากนี้ยังยอมรับถึงความจำเป็นในการปรับปรุงศักยภาพของเราในการออกแบบ การนำกลับมาใช้ การซ่อมแซม และการรีไซเคิลสินค้าที่เราใช้อีกด้วย อีกทั้งมีการจัดหาวิธีการให้ธุรกิจยอมรับนวัตกรรมและพัฒนาเทคโนโลยีที่สร้างโอกาสใหม่ ๆ การให้ความสำคัญกับพันธกรณีระหว่างประเทศของออสเตรเลียเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายนี้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของออสเตรเลียในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการบริโภคและการผลิตอย่างมีความรับผิดชอบ ในส่วนของประเทศเยอรมนี รัฐบาลกำหนดให้ผู้ผลิตปฏิบัติตามนโยบาย Green Dot System ภายใต้สัญลักษณ์ Green Dot หมายถึง ผู้ผลิตได้มีส่วนร่วมทางการเงินในการรีไซเคิลและการกู้คืนวัสดุบรรจุภัณฑ์ตามข้อกำหนดของ European Packaging and Packaging Waste Directive 94/62/EC ถือเป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้เพื่อระบุว่าการบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรม วัตถุประสงค์ของนโยบาย คือ เพื่อจัดการ ของเสียจากบรรจุภัณฑ์โดยการทำให้แน่ใจว่าผู้ผลิตรับผิดชอบในการเก็บรวบรวม การคัดแยก และการรีไซเคิลบรรจุภัณฑ์ของพวกเขา เป็นสัญลักษณ์ทางการเงินมากกว่าฉลากสิ่งแวดล้อม ซึ่งบ่งบอกว่ามีการสนับสนุนทางการเงินเพื่อช่วยเหลือความพยายามในการรีไซเคิล และบริษัทที่ใช้สัญลักษณ์ Green Dot จะต้องมีความผูกพันกับการกู้คืนระดับชาติและชำระค่าธรรมเนียมตามประเภทและปริมาณของวัสดุบรรจุภัณฑ์ที่กลุ่มธุรกิจเหล่านั้นเป็นผู้ผลิต

2.2 กฎหมายที่ใช้ในการบริหารจัดการขยะ ในการบริหารจัดการขยะในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นแนวทางในการออกแบบกระบวนการผลิตภัณฑ์ บริการ และรูปแบบธุรกิจที่สามารถผลักดันให้เกิด

การเติบโตทางธุรกิจอย่างยั่งยืนได้ โดยการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการหมุนเวียนของทรัพยากรหรือวัสดุกลับมาใช้ใหม่ ดังนั้นจึงมีการออกกฎหมาย เพื่อผลักดันให้ในทุกภาคส่วนได้รับผิดชอบร่วมกันอย่างแท้จริง ในประเทศ ออสเตรเลียในรัฐและเขตแดนต่าง ๆ ได้นำกลยุทธ์มาใช้เพื่อเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบ “ผลิต-ใช้-ทิ้ง” แบบเส้นตรงไปสู่ระบบที่ยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการลด ของเสีย ดังเช่นในรัฐวิกตอเรียกำลังดำเนินการตามแนวทาง เศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างจริงจังผ่านกฎหมาย Circular Economy (Waste Reduction and Recycling) Act 2021 ซึ่งเป็นพื้นฐานของแผนระยะเวลา 10 ปี โดยมีการ ควบคุมขยะและการรีไซเคิลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรีไซเคิลผ่านมาตรการควบคุม ระบบขยะ 4 ประเภทมุ่งเน้นว่าภายในปี ค.ศ.2027 ทุกครัวเรือนในรัฐวิกตอเรีย จะใช้ระบบขยะและการรีไซเคิล 4 ประเภท รวมถึงบริการแยกสำหรับแก้ว และภายใน ปี ค.ศ.2030 สำหรับอินทรีย์วัตถุจากอาหารและสวน อีกทั้งการคัดแยกที่จำเป็น ออกข้อบังคับให้ธุรกิจต่าง ๆ อาจจะต้องคัดแยกวัสดุขยะ และที่สำคัญคือการ เก็บข้อมูลรัฐบาลส่วนกลางมีการมอบอำนาจให้ฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องในการ เก็บข้อมูลและรายงานอย่างครอบคลุมเพื่อติดตามความก้าวหน้า และประเทศ เยอรมนีได้มีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะที่มีความซับซ้อนและครอบคลุม หลายด้าน โดยมุ่งเน้นที่การป้องกัน ลด และรีไซเคิลขยะอย่างยั่งยืน จนได้ชื่อว่า ระบบการบริหารจัดการขยะของเยอรมนีเป็นหนึ่งในระบบที่ก้าวหน้าที่สุดในโลก โดยกฎหมายที่นำมาใช้ คือ กฎหมายการจัดการขยะและเศรษฐกิจหมุนเวียน (KrWG) เป็นกฎหมายที่มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนและการบริหารจัดการขยะที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม กฎหมายนี้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ คุ้มครองสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในการผลิตและการจัดการขยะ ซึ่งมี

ลำดับขั้นของการจัดการขยะ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การป้องกัน การเตรียม เพื่อใช้ซ้ำ การรีไซเคิล การนำกลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบอื่น และการกำจัดเป็น ทางเลือกสุดท้าย นอกจากนี้ยังมี Closed Substance Cycle and Waste Manage Act (1996) ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ขยายให้ครอบคลุม Packaging Ordinance โดยกำหนดให้ผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค ต้องมีส่วนรับผิดชอบในมิติต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะ ไม่ว่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ การนำสิ่งของกลับมา

ใช้ใหม่ การรีไซเคิล และการกำจัดของเสียที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กฎหมายฉบับนี้ยังกระตุ้นให้ภาคธุรกิจได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบการผลิต เพื่อให้มั่นใจว่าสินค้าส่วนใหญ่ผลิตมาจากวัสดุที่รีไซเคิลได้ รวมไปถึงส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดของเสียในอัตราที่ต่ำและสามารถกำจัดขยะได้ด้วยวิธีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2.3 ระบบคัดแยกขยะ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการจัดการขยะที่มีประโยชน์มากมายทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน สถานประกอบการเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม ต่าง ๆ ได้สร้างขยะจำนวนมากซึ่งมักจะถูกส่งไปยังหลุมฝังกลบ เพราะฉะนั้นการนำกระบวนการบริหารจัดการขยะที่เหมาะสมมาใช้ในระดับสถานประกอบการและสภาพท้องถิ่นจะช่วยให้มั่นใจได้ว่าขยะจะไม่ล้นหลามหลุมฝังกลบของและได้รับการประมวลผล รีไซเคิล และจัดการอย่างยั่งยืนมากขึ้น เมื่อพูดถึงภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมทำให้การเข้าใจถึงความสำคัญของการจัดการของเสียที่เป็นรูปธรรมสามารถลดต้นทุนจากการกำจัดขยะที่ไม่ถูกต้องและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของเราได้อย่างมาก เพราะฉะนั้นระบบการคัดแยกขยะในครัวเรือนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการจัดการขยะที่มีประโยชน์มากมายทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน ระบบการแยกขยะมักจะมีการใช้ถังขยะและถุงขยะแบบแยกสีที่มีรหัสสีเพื่อช่วยในการจัดการและรีไซเคิลขยะอย่างมีประสิทธิภาพโดยทั่วไปแล้ว ระบบนี้อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละรัฐหรือเทศบาล แต่โดยทั่วไปจะมีรูปแบบสีต่าง ๆ คือ ถังสีแดง : สำหรับขยะทั่วไปที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ ถังสีเหลือง : สำหรับขยะรีไซเคิล เช่น พลาสติก กระดาษ แก้ว และโลหะ และถังสีเขียว : สำหรับขยะอินทรีย์หรือขยะจากสวน เช่น เศษอาหารและใบไม้ บางพื้นที่อาจมีการใช้ถังสีอื่นเพิ่มเติมสำหรับขยะเฉพาะประเภท เช่น ขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือของเสียอันตราย การแยกขยะตามสีดังช่วยให้การจัดการขยะมีประสิทธิภาพมากขึ้นและส่งเสริมการรีไซเคิลและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาทบทวนและเปรียบเทียบกับหลักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถอดบทเรียนความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี พบว่า เทคโนโลยีสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก เริ่มต้นได้ตั้งแต่การคัดแยกขยะจากต้นทางถึงปลายทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kasmita (2024, : 1119 - 1120) ที่ได้รวบรวมเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการขยะเพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการรีไซเคิล โดยการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เปลี่ยนวิธีที่ผู้คนโต้ตอบสื่อสารและทำงาน ซึ่งให้ประโยชน์รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลโดยตรงไปตรงมาส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมที่เพิ่มขึ้นและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) เป็นเครื่องมือในการวัดปริมาณขยะและเพิ่มประสิทธิภาพในการรีไซเคิล สามารถเพิ่มเส้นทางสำหรับรถเก็บขยะใช้อัลกอริทึมการเรียนรู้ของเครื่องสำหรับในการระบุและคัดแยกวัสดุเหลือใช้ประเภทต่าง ๆ และคาดการณ์รูปแบบการสร้างขยะเพื่อจัดสรรทรัพยากรได้ดีขึ้น โดยทำงานร่วมกับกล้องอัจฉริยะ นำเทคโนโลยีการจดจำรูปภาพ (Image Recognition) เพื่อช่วยในการคัดแยกขยะให้ถูกต้องตามประเภทที่กำหนด มาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบคัดแยกขยะอัตโนมัติ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและสร้างความยั่งยืน อินเทอร์เน็ตในทุกสรรพสิ่ง (Internet of Thing : IoT) เป็นเครือข่ายรวมของอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อถึงกันและเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างอุปกรณ์กับระบบคลาวด์ ตลอดจนระหว่างอุปกรณ์ด้วยกันเอง เป็นการบูรณาการ “สิ่งของ” ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเข้ากับอินเทอร์เน็ต ซึ่งวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ได้เพิ่มเซ็นเซอร์และตัวประมวลผลให้กับสิ่งของนั้น ๆ และข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีทั้งหมดโดยอาศัยระบบประมวลผลที่มีประสิทธิภาพสามารถรองรับข้อมูลที่มีอยู่อย่างมหาศาล เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ วางแผนและตัดสินใจหรือช่วยเพิ่มโอกาสในการทำธุรกิจให้ก้าวหน้ามากขึ้น แต่ปัจจัยที่เกิดขึ้นนั้นจะสำเร็จได้ก็ต้องดำเนินการร่วมกันกับหลายภาคส่วน ซึ่งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tobin (2022) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความร่วมมือระดับภูมิภาคในการจัดการขยะ : การตรวจสอบประสบการณ์

ของออสเตรเลียกับความร่วมมือระหว่างเทศบาล พบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในความ
ร่วมมือระดับภูมิภาคเห็นพ้องต้องกันอย่างท่วมท้นว่าการใช้แนวทางความร่วมมือ
เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุความยั่งยืนในการจัดการขยะ การหลีกเลี่ยงความร่วมมือ
ระดับภูมิภาคเสี่ยงต่อการไม่มีประสิทธิภาพและผลลัพธ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่แย่ง
การตัดสินใจควรได้รับคำแนะนำจากความเชี่ยวชาญทางเทคนิคเชิงนวัตกรรม
หลากหลายรูปแบบที่เกิดขึ้นในออสเตรเลีย ถึงแม้จะอยู่ภายใต้ความร่วมมือก็ยังคง
มีความขัดแย้งอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็ยังคงร่วมมือกันด้วยความปรารถนาดี ไว้วางใจ
และตอบแทนคุณค่าให้กับทุนทางสังคม โดยทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือกับระบบ
การบริหารจัดการขยะที่มีความซับซ้อนของนโยบายขยะมูลฝอยชุมชน (MSW)
และเล็งเห็นถึงคุณค่าของความร่วมมือระดับภูมิภาค อีกทั้งยังสอดคล้องกับบทความของ
อนรรฆพร ลายวิเศษ (2565) ที่กล่าวถึงการบริหารจัดการขยะของประเทศเยอรมนี
ที่ยกย่องว่าเป็นประเทศที่รีไซเคิลขยะมากที่สุดในโลกไว้ว่าการนำของเสียและ
วัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ผ่านการสำรวจนโยบายและโครงการที่เข้มแข็ง
ของภาครัฐไปจนถึงการให้ความสำคัญเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมของภาคประชาชน
โดยรัฐบาลเยอรมนีมีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการขยะรวมไปถึง
การรีไซเคิลขยะภายในประเทศ เหตุผลหนึ่งมาจากการออกกฎหมายและนโยบาย
ที่เข้มแข็ง ทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ และประชาชนมีส่วนร่วมในการแยกขยะอย่างมี
ประสิทธิภาพส่งผลให้อัตราการรีไซเคิลขยะในประเทศเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังสร้าง
ความเข้าใจและปลูกฝังวัฒนธรรมการรีไซเคิลให้กับประชาชนด้วย นอกจากการ
กฎหมายเพื่อควบคุมการรีไซเคิลขยะทั่วประเทศแล้ว เยอรมนียังมีมาตรการคัดกรอง
วัสดุเหลือใช้ด้วยการใช้ถังขยะสี ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดแยก
และรีไซเคิลขยะได้ในทุก ๆ วัน ทำให้ทั่วประเทศมีถังขยะมากถึง 6 สี เพื่อคัดแยกประเภท
ขยะที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังมีศูนย์รีไซเคิล (Recycling Center) ตั้งอยู่ทั่วประเทศ
ซึ่งคอยทำหน้าที่แยกขยะประเภทต่าง ๆ โดยประชาชนสามารถนำขยะขึ้นใหญ่
ไปทิ้งที่ศูนย์เหล่านี้ได้ เพราะฉะนั้นมาตรการแยกขยะโดยประชาชนช่วยให้รัฐบาล
กลางประหยัดงบประมาณในการกำจัดและจัดการของเสีย อีกทั้งยังช่วยลดการ
ปนเปื้อนของวัสดุรีไซเคิลได้อย่างมาก เพราะถ้าขยะรีไซเคิลล้นตล้นมีการปนเปื้อน
หรือได้รับความเสียหาย แปลว่าทั้งหมดนั้นอาจไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ทั้งหมด
จนอาจกลายเป็นขยะที่สร้างมลพิษให้สิ่งแวดล้อมมากกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

จากการถอดบทเรียนความสำเร็จจากการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะของประเทศออสเตรเลีย และประเทศเยอรมนี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ประเทศไทยยังไม่มีเมื่อนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการขยะ ซึ่งการก่อตั้งเกี่ยวกับระบบการคัดแยกขยะในปัจจุบันเกิดขึ้นจากภาครัฐกิจและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ดังนั้นภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคัดแยกขยะด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัย โดยการศึกษาจากประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการบริหารจัดการขยะทั้งต้นทางและปลายทาง การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น AI และ IoT ในการตรวจสอบและบริหารจัดการกระบวนการจัดเก็บและกำจัดขยะสามารถช่วยปรับปรุงความแม่นยำและลดของเสียได้

2. ส่งเสริมและสร้างโอกาสให้เกิดการรับผิดชอบสังคมร่วมกันระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ร่วมกันรณรงค์หรือให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับการลดปริมาณขยะ การใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ การใช้วัสดุที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง และเลือกซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์น้อย

3. รัฐบาลควรกำหนดกฎหมายและบทลงโทษอย่างเข้มงวดเกี่ยวกับการแยกและทิ้งขยะให้ถูกประเภท เพราะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืนต่อประเทศชาติในอนาคต

บรรณานุกรม

นัฐกานต์ ข้ายัง. (2566). **การจัดการขยะพลาสติก : กรณีศึกษาราชอาณาจักร**

สวีเดน. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2567, จาก <https://lawforasean.krisdika.go.th>.

สถาบันวิจัยและพัฒนาพลังงานนครพิงค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2563).

6 ประเทศตัวอย่างกับวิธีการจัดการปัญหาพลาสติกกันเมือง.

สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567, จาก <https://erdi.cmu.ac.th/?p=2991>.

สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ประสบการณ์การจัดการจัดขยะบรรจุภัณฑ์
ในประเทศเยอรมนี “ระบบความรับผิดชอบต่อที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR)
และระบบมัดจำคืนเงิน (DRS)”, **วารสารสิ่งแวดล้อม**. 24(3), 1-12.

อนรรฆพร ลายวิเศษ. (2565). **เยอรมนีทำอะไรถึงเป็นประเทศที่รีไซเคิลขยะ
มากที่สุดในโลก**. สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2567, จาก [https://urbancreature.
co/germany-worlds-best-recycler/](https://urbancreature.co/germany-worlds-best-recycler/).

Hossain Rumana. (2022). Full circle : Challenges and prospects for plastic
Waste management in Australia to achieve circular economy. **Journal
of Cleaner Production**. 368(133127), 1 - 25.

Maya Kasmita. (2024). Technology Development in Waste Management in
Makassar City, **International Conference on Humanities
Education, Law and Social Sciences**. 3(1), 1114 – 1125. Retrived
July 9,2024 ,from [https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/
index](https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/index).

Nichols W. and Smith N. (2019). Waste Generation and Recycling Indices
2019 Overview and findings, **Verisk Maplecroft**. 1(1), 1-17.

Shamshad Khan. (2022). Technologies for municipal solid waste management:
Current status, challenges, and future perspectives, **Chemosphere**.
288(1), 132403.

Tobin Steven. (2022). Regional Cooperation in Waste Management :
Examining Australia’s Experience with Inter - municipal Cooperative
Partnerships, **Sustainability**. 14(1578), 1-46.

อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง
“ลูกยางกลางห้วย” และ “ลูกนกกจากคอน” ของ คามิน คมนีย์
Identity of Southern Life in Youth Literature
“Luk Yang Klang Huai” and “Luk Nok Chak Khon”
of Kamin Kamani

ปริยาภัทร เพ็ชรเจริญ^{1*} (Priyapat Petjaroon)^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกกจากคอน ของ คามิน คมนีย์ ผลการศึกษาพบว่า ปรากฏอัตลักษณ์ชาวใต้ที่โดดเด่น 5 ด้าน คือ 1) อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวใต้ มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของธรรมชาติที่เกี่ยวพันสอดคล้องกันกับวิถีชุมชน ทั้งการประกอบอาชีพ อาหารการกิน การสร้างที่อยู่อาศัย และการละเล่นของเด็ก 2) อัตลักษณ์ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคมภาคใต้ สังคมภาคใต้มีลักษณะการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความสัมพันธ์จากการพึ่งพาอาศัยและการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน 3) อัตลักษณ์ด้านค่านิยมและความเชื่อของชาวใต้ มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ผู้คนจึงนิยมเชื่อเรื่องเวรกรรม ความเชื่อเรื่องกุศลผลบุญ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามหรือสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และการนิยมเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง 4) อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้ มีความแตกต่างไปจากประเพณีและวัฒนธรรมในภาคอื่น ๆ ทำให้ชาวไทยภาคใต้มีประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่าง

¹ อาจารย์, สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา 95000, อีเมล: priyapat.p@yru.ac.th

1 Lecturer, Department of Thai Language (B.Ed.), Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, Yala, 95000, Thailand, E-mail: priyapat.p@yru.ac.th

*Corresponding author : E-mail address : priyapat.p@yru.ac.th

Received: August 1,2024 Revised: September 26,2024 Accepted: October 7,2024

ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะท้องถิ่น และ 5) อัตลักษณ์ด้านการสื่อสารและการใช้ภาษาของชาวใต้ ซึ่งชาวใต้มีวัฒนธรรมการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ ที่เรียกว่าภาษาใต้

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้, ลูกยางกลางห้วย, ลูกนกจากคอน

Abstract

This article analyzes the identity of southern life in youth literature by Luk Yang Klang Huai and Luk Nok Chak Khon of Kamin Kamani. The study reveals five prominent aspects of Southern Thai identity: 1) identity related to the way of life: Southern Thais live in harmony with nature and their community, as reflected in their occupations, food, housing, and traditional children's games, 2) identity in social relationships: Southern Thai society is characterized by kinship-based relationships and mutual support, and creating a sense of community interdependence. 3) identity in values and beliefs: Southern Thai values and beliefs are closely tied to Buddhism. People commonly believe in the law of karma, the merit-making tradition, taboos or practices to be avoided, and the veneration of sacred objects and deities deeply connected to their communities, 4) identity in traditions and culture: The traditions and culture of Southern Thailand differ from other regions, leading to unique local customs and practices, and 5) identity in communication and language: The people of Southern Thailand have a distinctive linguistic culture known as the Southern Thai dialect.

Keywords: Identity, Southern Life, Luk Yang Klang Huai, Luk Nok Chak Khon

บทนำ

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นมโนทัศน์ที่มีความคาบเกี่ยวกับศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา (อภิญญา เพ็ญพสุกุล, 2546 : 2) จึงมีนักคิดนักวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้กล่าวถึงแนวคิดอัตลักษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังที่ ศิริพร รักดีผาสุข (2565 : 3) กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ ลักษณะที่บ่งบอกเกี่ยวกับตัวตนว่า “ฉันเป็นใคร” เช่นเดียวกับ Richard Jenkins (1996 : 5) กล่าวว่า อัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับความเข้าใจของเราว่า “เราเป็นใคร” และ “ผู้อื่นเป็นใคร” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จลาดชาย รมิตานนท์ (2554 : 155) ที่เคยกล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะลักษณะพิเศษที่จะบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น จึงสรุปได้ว่า อัตลักษณ์คือสิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ อภิญญา เพ็ญพสุกุล (2546 : 6, อ้างถึงใน Kathryn Woodward, 1997) ได้จำแนกอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547 : 33-35) ที่ว่าอัตลักษณ์มีทั้งระบบปัจเจก (individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (collective) ในระดับปัจเจกนั้น บุคคลคนหนึ่งอาจมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนของกลุ่มนั้นย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนด้วย ฉะนั้นเมื่อพูดถึงอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มจึงเป็นลักษณะอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งแตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ

การศึกษาอัตลักษณ์จึงมีมุมมองที่หลากหลายและมุมมองหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การศึกษาอัตลักษณ์คนในท้องถิ่น เป็นลักษณะเฉพาะตัวของคนแต่ละภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ที่เรียกว่า “คนใต้” หรือ “ชาวใต้” ซึ่งมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และมีความแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่น ๆ ดังที่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562, 19) ได้กล่าวไว้ว่า ภาคใต้มีความโดดเด่น

ทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ แม้แต่ในภาคใต้เอง ก็มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของผู้คนและบ้านเมือง นอกจากนี้ ณัฐพงศ์ จิตรินรัตน์ (2548 : 108-109) เคยกล่าวถึงอัตลักษณ์สังคมภาคใต้ สรุปได้ว่า พื้นที่ภาคใต้มีลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลาย การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในภาคใต้จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ตามลักษณะภูมิประเทศและภูมิโนคติท้องถิ่น ผู้คนและชุมชนจึงมีแบบแผนในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ก็มีระบบการพึ่งพิง พึ่งพาซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นระบบของความสัมพันธ์ของการพึ่งพิงและพึ่งพาอาศัยทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและชุมชนในอดีตเรียกความสัมพันธ์นี้ว่า “เกลอ”, “ผูกเกลอ”, “ผูกคอง” หรือ “การออกปาก-กินวาน” อีกทั้งในพื้นที่ภาคใต้ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์แบบคาบสมุทร มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นชาติอื่นที่เดินทางเข้ามาค้าขายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดประสบการณ์ชีวิตอย่างกว้างขวางและหลากหลายในการดำรงชีวิต

การใช้แนวคิดอัตลักษณ์ในการศึกษาวรรณกรรมเป็นการตั้งคำถามว่า บุคคลหรือกลุ่มคนที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมนั้นมีลักษณะอย่างไร และสะท้อนให้เห็นสิ่งใด เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถรับรู้และทำความเข้าใจได้อย่างดีที่สุด นอกจากนี้ การใช้แนวคิดอัตลักษณ์ในการศึกษาวรรณกรรมยังเป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือกลุ่มคนอันเป็นข้อเท็จจริงที่ได้นำเสนอผ่านวรรณกรรมชิ้นนั้น และลักษณะเฉพาะดังกล่าว มีความแตกต่างจากบุคคลหรือคนกลุ่มอื่นอย่างไร ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้ศึกษาสามารถรับรู้และทำความเข้าใจได้ทั้งตัวบทวรรณกรรม ตัวบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น ๆ และรวมไปถึงตัวผู้เขียนด้วยเช่นกัน (อิทธิพร เอิบกมล และพัชลิน จินนุ่น, 2564 : 513) ดังนั้น บทบาทของวรรณกรรมจึงไม่เพียงแต่ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่องและศิลปะการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความคิด ความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ของผู้แต่งและของสังคมอีกด้วย

ปัจจุบันมีวรรณกรรมหลากหลายเรื่องที่ทำหน้าที่เป็นกระจกเงาที่สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ด้านค่านิยมและความเชื่อ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน ซึ่งทั้งสองเรื่อง

เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนในชนบทบริเวณเชิงเขาแถบภาคใต้ จึงมีการสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ โดยเล่าผ่านตัวละคร บทสนทนา และฉากภายในเรื่องได้อย่างน่าสนใจในหลากหลายแง่มุม อีกทั้งเนื้อเรื่องบางส่วนถ่ายทอดมาจากชีวิตจริงของผู้แต่ง ซึ่งเป็นเหตุการณ์สภาพแวดล้อมใกล้ตัว วรรณกรรมเยาวชนทั้งสองเรื่องจึงทำหน้าที่ในการสะท้อนภาพอัตลักษณ์ของชาวใต้ได้อย่างเด่นชัด จนทำให้วรรณกรรมเรื่องลูกยางกลางห้วย ได้รับรางวัลดีเด่นหนังสือสำหรับเด็กวัยรุ่น อายุ 12-18 ปี (บันเทิงคดี) ประจำปี 2556 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.), รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ประเภทวรรณกรรมสำหรับเยาวชน เซเวนบุ๊กอวอร์ด ประจำปี 2556 และในปี 2557 คณะกรรมการนานาชาติด้านหนังสือเด็กและเยาวชน (The International Board on Books for Young People: IBBY) ได้ประกาศให้ ลูกยางกลางห้วย เป็นหนึ่งในรายชื่อหนังสือเกียรติยศ (Honour Book List) ประจำปี 2557 จากความสำเร็จของเรื่องลูกยางกลางห้วย จนได้รับรางวัลและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ต่อมาในปี 2559 คามิน คมนีย์ ร่วมกับสำนักพิมพ์สตาฟบุ๊กส์ได้เปิดตัวหนังสือเรื่องลูกนกจากคอน ซึ่งมีเนื้อเรื่องต่อจากลูกยางกลางห้วย อีกทั้งยังเป็นบทสรุปเรื่องราวชีวิตของจ้อย เด็กชายบ้านป่า ที่รับบทเป็นตัวละครเอกของทั้งสองเรื่อง และในเรื่องลูกยางกลางห้วยนี้ผู้แต่งยังมีการขับเน้นอัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวใต้ ด้วยการแสดงออกถึงสีสันท้องถิ่นที่มีคุณค่า เช่น การใช้ภาษา การละเล่น ประเพณีและวัฒนธรรมภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อนำผู้อ่านกลับไปสู่รากเหง้าที่มีอยู่แต่เดิม

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลูกยางกลางห้วยและลูกนกจากคอน เป็นวรรณกรรมเยาวชนของไทยที่มีคุณค่าทั้งทางด้านเนื้อหา และด้านวรรณศิลป์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการอ่านและศึกษาวรรณกรรม รวมถึงเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงได้เห็นถึงความสำคัญในการที่จะศึกษาอัตลักษณ์ชาวใต้ในวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองเรื่องโดยนำแนวคิดอัตลักษณ์ทางสังคมมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งปรากฏอัตลักษณ์ชาวใต้ที่โดดเด่น 5 ด้าน คือ อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวใต้ อัตลักษณ์ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคมภาคใต้ อัตลักษณ์ด้านค่านิยมและความเชื่อของชาวใต้ อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้ และอัตลักษณ์ด้านการสื่อสารและการใช้ภาษาของชาวใต้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวดัตช์

สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญและถือเป็นข้อจำกัดอันเป็นเครื่องเกื้อกูลหล่อหลอมให้ผู้คนในแต่ละท้องถิ่นได้สั่งสมและปรับปรนวิถีชีวิต เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตน ทำให้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะวิถีชีวิตที่แตกต่างไปตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเรื่องลูกยางกลางห้วย และเรื่องลูกนกจากคอน เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตของชาวดัตช์ในชนบท ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ การประกอบอาชีพ อาหารการกิน และสร้างที่อยู่อาศัย และการละเล่น ดังนี้

1. การประกอบอาชีพ

เรื่องลูกนกจากคอน กล่าวถึงการประกอบอาชีพของชาวดัตช์ในชนบท ซึ่งสังคมชาวดัตช์เป็นสังคมเกษตรกรรม อาชีพส่วนใหญ่คือการทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวดัตช์ ในเรื่องครอบครัวของจ้อยและคนในชุมชนยึดอาชีพการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก ดังตอนที่จ้อยกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการกรีดยาง จะต้องมีความละเอียดและประณีตในการกรีดเนื้อไม้ไม่ให้ลึกจนเกินไป ดังตัวอย่าง

สวนยางที่นี้โล่งเตียนกว่าที่จ้อยเคยเห็นแถวละแวกบ้าน หน้า
 ยางราบเรียบสวยงาม ไม่มีร่องรอยปูดโปน คนกรีดต้องประณีตเอาใจ
 ใส่ จ้อยตั้งใจว่าจะกรีดให้นิ่มนวลระมัดระวังเต็มที่ไม่ให้ลึกเข้าถึง
 กระดูกหรือแกนเนื้อไม้ นอกจากจะช่วยทะนุถนอมให้เจ้าของสวน
 แล้ว เขาเองก็จะได้ชื่อว่าเป็นคนกรีดยางมีฝีมือเช่นกัน

(ลูกนกจากคอน : 78)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงขั้นตอนของการกรีดยางพารา และยังทำให้เห็นว่าทั้งครอบครัวของจ้อยและชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำสวนยางพารา เนื่องจากยางพารานับเป็นพืชเศรษฐกิจที่ชาวดัตช์นิยมปลูกดังที่ วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (2539 : 30) กล่าวไว้ว่า อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ในภาคใต้ คือ การกสิกรรม พื้นที่เหมาะสำหรับทำสวนเพราะเป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ มีฝนชุกการระบายน้ำดี สวนที่ทำกันมาก คือ สวนยางพารา สวนปาล์ม สวนมะพร้าว และสวนผลไม้

เรื่องลูกยางกลางห้วย ยังคงกล่าวถึงอาชีพการขุดหาแร่ เนื่องจากภาคใต้มีทรัพยากรแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ เช่นในพื้นที่เขาสุณีย์ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการขุดพบแร่พลูม ซึ่งเป็แร่ที่สามารถขายได้ราคาดี และเป็นที่ต้องการของตลาดแร่ต่างประเทศในขณะนั้น จึงทำให้ผู้คนทั่วทุกสารทิศเดินทางหลั่งไหลกันเข้ามายังเขาสุณีย์ เพื่อขุดแร่กันเป็นจำนวนมาก ดังตอนที่พ่อของจ้อยได้เล่าถึงการขุดหาแร่พลูมบนเขาสุณีย์ ดังตัวอย่าง

...ประมาณปี 2512 ชาวบ้านคนหนึ่งกำลังขุดหลุมยางพารา ก็ได้พบก้อนหินลักษณะแตกต่างจากปกติคือมีน้ำหนัมากกว่า หินธรรมดา ผิวเรียบสีดำ ส่องประกายแวววาว เมื่อต้องแสงต่อมา ผู้คนระบุว่าก้อนหินนั้นคือ แร่พลูม สามารถขายได้ราคาและกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดแร่ต่างประเทศ ก้อนแร่ลักษณะนี้เรียกว่า ลูกพลัด เป็นเนื้อแร่พลูมล้วน ๆ ไม่มีดินหินปะปน

“ส่วนใหญ่เป็นก้อนกลม ๆ รี ๆ เล็กบ้างใหญ่บ้าง แต่หนักกว่าก้อนหินทั่วไป” พ่ออธิบาย

(ลูกยางกลางห้วย : 72-74)

นอกจากนี้เรื่องลูกนกจากคอนยังมีการกล่าวถึงอาชีพดั้งเดิมของชาวนั้นคือ อาชีพการหาของป่า เนื่องจากภาคใต้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนจึงนิยมหาของป่าเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ดังตอนที่ครอบครัวจ้อยและคนในหมู่บ้านที่เข้าป่าเพื่อนำย่านลิเภามาขาย ซึ่งย่านลิเภาเป็นพืชตระกูลเฟิร์นนิยมขึ้นในป่ารกชื้น มีลำต้นเหนียวและคงทน สามารถนำมาจักสานเป็นข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า ตะกร้า เขียนหมาก เป็นต้น นับว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความสวยงาม คงทน อีกทั้งยังมีราคาแพง จึงทำให้ย่านลิเภาเป็นพืชที่ต้องการของท้องตลาด ดังตัวอย่าง

วันหยุดเรียน เอื้อง อร จ้อย และจิว ติดตามแม่กับจวงเข้าป่า และสวนยาง ไม่จำกัดว่าเป็นสวนใครเพราะไม่มีใครหวงกัน ย่านลิเภาชอบขึ้นตามที่ชื้นชายห้วยและระหว่างแถวต้นยางซึ่งมีต้นไม้เล็กต้นไม้ น้อยและพืชคลุมดินอยู่ตามธรรมชาติ จ้อยรู้จากโรงเรียนมาว่าลิเภา

เป็นเฟิร์นชนิดหนึ่ง มีใบสีเขียวขอบใบเป็นหยัก ๆ เล็กน้อยคล้ายดิน
 ตึกแก เกาของมันกอดรัดพันพันกับพืชพันธุ์หรือต้นไม้อื่นจนยุ่งเหยิง

“สาวเอาย่านที่ออกสีน้ำตาลหรือสีดำเท่านั้นนะ” แม่บอกวิธี
 “สีเขียวมันยังอ่อนใช้ไม่ได้”

จากนั้นก็ดึงลากออกมาให้ได้ความยาวสัก 2-3 เมตร แม้ว่า
 ต้องรวบรวมให้ได้มาก ๆ เพราะเขาซื้อขายกันเป็นมัด มัดละร้อยเส้น

(ลูกนกจากคอน : 48-50)

2. อาหารการกิน

เรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน กล่าวถึงอาหารการกินของชาวใต้
 ซึ่งถือว่าเป็นอาหารที่มีรสชาติที่โดดเด่น และมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ ชาวใต้
 ที่ชื่นชอบรับประทานอาหารที่มีรสชาติเผ็ดร้อน จัดจ้าน เช่น แกงไตปลา หรือที่ชาวใต้
 เรียกว่า แกงพุงปลา และมักจะนิยมรับประทานควบคู่กับผักแนมหรือที่ชาวใต้
 เรียกว่าผักเหนาะ ดังตอนที่ลุงเพิ่มทำแกงไตปลารสชาติเข้มข้นให้กับจ้อยและ
 จวบรับประทาน ดังตัวอย่าง

วันหนึ่งลุงเพิ่มแวะมาทำแกงไตปลาให้หม้อใหญ่ รสชาติ
 เข้มข้นถึงใจ แน่นอานว่าแกงไต ปลาจะยิ่งอร่อยเป็นทวีคูณเมื่อได้กิน
 กับผักแนมประเภทสะตอ ลูกเนียง และลูกเหรียง ซึ่งหาได้ง่าย
 ในหน้าฝน ลุงเพิ่มเรียกผักแนมสามอย่างที่กลืนจนแรงนี้ว่า สามเกลอ
 ปากเหม็น

(ลูกยางกลางห้วย : 80)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงตอนที่ลุงเพิ่มมาทำแกงไตปลาให้กับจ้อย
 และจวบ สร้างความชื่นชอบให้กับทั้งสองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะจ้อยที่ชื่นชอบ
 แกงไตปลาเป็นอย่างมาก ซึ่งแกงไตปลาหรือแกงพุงปลา เป็นแกงมีวัตถุดิบหลักทำ
 มาจากตับไตไส้พุงของปลา แกงไตปลานับเป็นแกงพื้นบ้านที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์
 ของอาหารพื้นบ้านภาคใต้ได้อย่างชัดเจน ในเรื่องของรสชาติ ที่มีความเผ็ดร้อน
 และจัดจ้าน อีกทั้งชาวใต้ยังนิยมรับประทานควบคู่กับผักแนม หรือที่ชาวใต้เรียก
 ผักเหนาะ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของคนใต้ ผักแนมที่ขึ้นชื่อของภาคใต้

มีสามอย่าง คือ สะตอ ลูกเนียง และลูกเหริ่ง ที่ช่วยชूरสให้อาหารอร่อยยิ่งขึ้น ดังที่ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ (2548 : 266-270) กล่าวว่า ชาวปักษ์ใต้ชอบอาหารรสเผ็ดจัด ถึงเครื่องปรุงเครื่องเทศรสชาติเข้มข้น ไม่ว่าจะเป็นข้าวแกงธรรมดาหรือขนมจีน จะต้องมี “ผักเหนาะ” (ผักกัลั่มผักแนม) ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวใต้ เพราะผักเหนาะนอกจากจะช่วยชूरส ช่วยลดความเผ็ดร้อนแล้ว ยังเป็น เครื่องสมุนไพรช่วยบำรุงรักษาร่างกายอย่างดี เช่น สะตอ เนียง สะตอเบา ยอดยาร่วง ลูกฉิ่ง เป็นต้น ส่วนอาหารการกินแบบพื้นเมืองของชาวปักษ์ใต้ ที่เป็นเอกลักษณ์มีลักษณะแปลก เช่น แกงส้ม แกงพุงปลา น้ำบูดู ข้าวย่ำ ขนมจีน เป็นต้น

นอกจากนี้อาหารการกินของชาวใต้ ยังมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่น เนื่องจากภาคใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักพื้นบ้านนานาชนิดที่มีสรรพคุณ ทางโภชนาการและทางสมุนไพร ซึ่งส่วนใหญ่เก็บจากที่ขึ้นเองตามพื้นที่ข้างบ้านหรือ จากป่า เช่น ต้นเนียง ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นพบมากทางภาคใต้ ผู้คนนิยมนำผลอ่อน มาบริโภคเป็นผักแนม และผลแก่ก็นำมาทำเป็นลูกเนียงหวานหรือลูกเนียงเพาะ ดังตอนที่แม่ของจ้อยอธิบายวิธีการทำลูกเนียงหวาน ดังตัวอย่าง

ลูกเนียงหวาน หรือ ลูกเนียงเพาะ ได้รับความนิยมไม่น้อยกว่า ลูกเนียงสด ชาวบ้านจะนำลูกเนียงไปแช่น้ำ พอเปลือกแตกแล้วนำไปหมกทราย พรมน้ำให้ขึ้นทิ้งไว้ 2-3 วัน ก็กินหรือนำออกขายได้ เนื้อจะแข็งและกลั่นฉุนแรงกว่าลูกสดหลายเท่า

(ลูกนจากจากคน : 59)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงขั้นตอนการทำลูกเนียงหวาน โดยนำผลเนียง แก่ไปแช่น้ำ เมื่อเปลือกของผลเนียงแตกออกจึงนำไปหมกทราย จากนั้นพรมน้ำให้ขึ้นแล้วทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน จึงจะสามารถนำมารับประทานได้ ลักษณะของ เนื้อจะแข็งและมีกลิ่นฉุนกว่าผลเนียงสด ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึง อัตลักษณ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการการแปรรูปวัตถุดิบ ในการถนอมอาหารของชาวไทยทางภาคใต้

อีกทั้งชาวไต้หวันก็นิยมนำเมล็ดของต้นมะม่วงหิมพานต์ หรือที่ชาวไต้หวันเรียกว่า หัวครก ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นที่พบมากทางภาคใต้ มะม่วงหิมพานต์ เป็นพันธุ์ไม้ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ไม่ว่าจะเป็นราก ลำต้น เปลือก ใบ ผล และเมล็ด ในส่วนของเมล็ดนั้น จะต้องใช้กรรมวิธีการคั่วผ่านความร้อนให้สุกก่อนจึงจะสามารถรับประทานได้ ซึ่งการคั่วเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ให้สุกและอร่อยพอตินั้นต้องมีความชำนาญในการคั่ว เมื่อคั่วจนสุกแล้วจะมีรสชาติหวาน มัน อร่อย ผู้คนนิยมนำมารับประทานเป็นของทานเล่น และเป็นที่ยืนชอบของเด็ก ๆ ดังตอนที่จวบได้บอกเคล็ดลับในการคั่วเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ให้อร่อย ดังตัวอย่าง

จวบเทเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ทั้งหมดใส่กระบะรั่ว วางบนไฟ ไม่นานควันสีขาวก็เริ่มลอยฟุ้งเหนือกระบะ เขาใช้ไม้ยาว ๆ เขี่ยคนเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ไปมา พอxygenเหนียวของมันเริ่มปะทุ จี๊ก็ถอยออกห่าง ขณะจ้อยถึงกับกระโดดไปเสียไกล ไฟลามเลียลอดผ่านรอยรั่วของกระบะขึ้นมาค่อย ๆ ติดยางเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ซึ่งเป็นเชื้อไฟอย่างดี ปริบตาเดียวไฟลุกโผลงท่วมทั้งกระบะ จวบพูดว่า

“ตอนนี้สำคัญมาก หากเร็วไปเนื้อจะไม่สุก หากช้าไปจะไหม้เกรียม”

ว่าแล้วก็ใช้ไม้ยาวดันกระบะให้เทควาลงกับพื้นที่ว่าง เมล็ดมะม่วงหิมพานต์สีดำปี้กระจัดกระจายไปทั่ว หลายเมล็ดยังติดไฟอยู่ปริบ ๆ จ้อยกับจี๊หกกี้กไม่สดมาทุบ ๆ จนไฟดับสนิท จากนั้นก็ช่วยกันนำเมล็ดดำไปทุบหรือต่อยเบา ๆ ด้วยไม้ เปลือกจะแตกสามารถควักเนื้อแสนมันอร่อยออกมากินได้ทันที

(ลูกนกจากคอน : 31)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงขั้นตอนการคั่วเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ซึ่งการคั่วเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ให้สุกและอร่อยพอตินั้นคนคั่วต้องมีเทคนิคและความชำนาญเป็นอย่างมาก หากใช้เวลาในการคั่วเร็วไปเนื้อจะไม่สุกและหากช้าไปเนื้อจะไหม้เกรียม และการคั่วเมล็ดมะม่วงหิมพานต์นับว่าเป็นภูมิปัญญาด้านโภชนาการในการแปรรูปวัตถุดิบของชาวไต้หวันอีกด้วย

3. การสร้างที่อยู่อาศัย

เรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน กล่าวถึงการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวไตในชนบท ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะและมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ ซึ่งลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชนบททางภาคใต้มีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับประโยชน์ของการใช้สอยเป็นหลัก ดังตอนที่จ้อยพูดถึงลักษณะบ้านของน้าวง ที่สร้างด้วยไม้หลุมพองเช่นเดียวกับบ้านของเขา ดังตัวอย่าง

บ้านน้าวงทำด้วยไม้หลุมพองชั้นดีหลังใหญ่กว่าบ้านจ้อยเสียอีก
จ้อยเห็นหลายคนเดินกันขวกไขว่...

(ลูกยางกลางห้วย : 52)

และในตอนที่จ้อยได้กล่าวถึงลักษณะบ้านของเขว่าเป็นบ้านไม้ที่มีใต้ถุนโล่งโปร่งสบาย และชั้นสองของบ้านปูพื้นด้วยไม้ของต้นหลุมพอง ดังตัวอย่าง

ถึงพ่อจะไม่ค่อยอยู่บ้าน แต่พ่อก็สร้างบ้านสองชั้นไว้ให้
ทุกคนอยู่อย่างสบายไม่อายใครในละแวก ทำจากไม้เนื้อดีทั้งหลัง
ชั้นล่างโปร่งโล่ง ปีกเสาใหญ่ ๆ พื้นเป็นดินเหนียว มีแคร่ไม้ขนาดเอื่อง
ไวใช้งานสารพัด ทั้งรับแขก นอนเล่น กินข้าวด้วยกัน มีสวนครัว
และยังข้าวด้านหลัง มีแคร่เล็กอีกตัวสำหรับแม่ใช้เป็นที่นอน ชั้นสอง
ปูพื้นกระดานไม้หลุมพอง...

(ลูกนกจากคอน : 19)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงลักษณะบ้านของจ้อย ซึ่งเป็นบ้านที่มีลักษณะเด่นของแบบบ้านทางภาคใต้ คือ มีลักษณะเป็นบ้านไม้ที่ยกพื้นสูง ซึ่งพื้นที่ใต้ถุนบ้านมีไว้เพื่อเป็นที่สำหรับใช้สอยต่าง ๆ เช่น รับแขก นอนเล่น และกินข้าว เป็นต้น อีกทั้งยังใช้ไม้หลุมพองในการสร้างบ้าน ซึ่งต้นหลุมพองเป็นไม้ยืนต้นที่พบทางภาคใต้ มีลักษณะเนื้อไม้สีแดงอมน้ำตาล มีความแข็งแรง และทนต่อปลวกและแมลงต่าง ๆ ผู้คนในชนบททางภาคใต้จึงนิยมนำต้นหลุมพองมาใช้ในการสร้างบ้าน ดังที่ สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2544 : 148) กล่าวว่าไว้ว่า วัสดุที่นำมาสร้างที่พักอาศัยคือสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น หลังคาและฝาผนังใช้ใบปาล์มชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย

ในภาคใต้และต่างกันไปตามท้องที่ไม่แน่นอนซึ่งที่นิยมทำที่พักอาศัยคือ หลุมพอ ต่ำเสาดะเคียน เคี่ยม สยา ทั้ง จำปา ฯลฯ

นอกจากนี้ ลักษณะบ้านเรือนทางภาคใต้จะไม่นิยมฝังเสาบ้านลงในดินโดยตรง แต่จะวางเสาลงบนดินเสา เนื่องจากทางภาคใต้มีฝนตกชุก และมีความชื้นสูง เป็นเหตุให้สภาพดินมีความอ่อนตัว โอกาสที่เสาบ้านจะทรุดมีได้มาก ดังตอนที่ชาวบ้านมาช่วยกันย้ายบ้านลงเพิ่ม เนื่องจากตรงที่เดิมนั้นเป็นทางน้ำผ่าน พอนานเข้าน้ำจึงกัดเซาะเสาบ้านจนผุพัง จึงต้องหามเรือนไปยังที่ใหม่ที่จัดเตรียมไว้ ดังตัวอย่าง

จ้อยเพิ่งรู้จากแม่เตี๋ยวันว่า ได้ถุนบ้านลงเพิ่มกลายเป็นทางน้ำผ่าน หน้าฝนปีกलयน้ำมากจนกัดเซาะโคนเสาน้ำเป็นห่วง แก่คิดจะขยับย้ายให้ห่างจากร่องน้ำเสียหน่อย...

รุ่งเช้าวันใหม่วันเสาร์ เด็กนักเรียนในย่านจึงชักชวนกันมาดูการหามเรือนกันพร้อมหน้า บริเวณบ้านใหม่ของลุงเพิ่มอยู่ถัดจากบ้านจ้อยไปไม่มากนัก มีดินขุ่นและต้นชมพู่อยู่รอบ ๆ มีดินเสาใหญ่ ๆ ปักเอาไว้เตรียมรองรับเรือนลงเพิ่มแล้ว

(ลูกนกจากคอน : 47)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงลักษณะการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชนบททางภาคใต้ ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของภูมิประเทศ กล่าวคือ ลักษณะบ้านเรือนทางภาคใต้จะไม่นิยมฝังเสาลงในดินโดยตรง แต่จะวางเสาลงบนดินเสาที่เตรียมไว้ เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุกและมีความชื้นสูง โอกาสที่เสาจะทรุดมีได้มาก และการใช้ดินเสารองรับจะช่วยทำให้การเคลื่อนย้ายบ้านทำได้สะดวกยิ่งขึ้น ดังที่ทิพย์ หาสน์ศรี (2551 : 150-152) กล่าวไว้ว่า บ้านเรือนไทยภาคใต้ไม่ฝังเสาลงในดิน แต่จะวางเสาทุกเสาลงบน “ดินเสา” โดยใช้ก้อนหินหรือท่อนไม้เนื้อแข็งหรือแท่งซีเมนต์หล่อรองรับไว้ เหตุที่ไม่ฝังเสาลงดินเพราะเมื่อฝนตกชุกจะทำให้สภาพดินอ่อนตัว โอกาสที่เสาจะทรุดมีได้มาก ผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งของการใช้ดินเสารองรับก็คือช่วยให้การเคลื่อนย้ายบ้านทำได้สะดวก

4. การละเล่น

เรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน กล่าวถึงการละเล่นพื้นบ้านของเด็กในชนบททางภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการละเล่นที่นำทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นมาเป็นอุปกรณ์หรือส่วนประกอบในการละเล่น เช่น การเล่นขบลูกยาง เป็นการนำลูกยางมาขบหรือประกบเข้าหากัน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นมีเพียงลูกยางพาราเพียงอย่างเดียว เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สามารถเล่นได้ทุกโอกาสและทุกสถานที่ ดังตอนที่จ้อย จีว พร และเพื่อนเด็กผู้ชายในหมู่บ้านต่างวิ่งแย่งกันเก็บลูกยางที่ร่วงหล่นจากต้น เพื่อนำมาเล่นขบลูกยาง ดังตัวอย่าง

ในวันที่แดดจัดจ้าฟ้าสีเงินใสปลอดเมฆ จ้อย จีว พร และเพื่อนเด็กผู้ชายหลายคน เดินท่องสวนยางด้วยกัน ด้อม ๆ มอง ๆ หาลูกยางใต้โคนต้นซึ่งมีใบยางร่วงหล่นเมื่อหน้าแล้งทับถมปกคลุมหน้าดิน ยิ่งได้ยินเสียงเบรียะ ๆ ของลูกยางแตกหล่นใหม่ ๆ ก็ยิ่งถลาถลันวิ่งไปคว้าแต่ไม่มีใครต้องแก่งแย่งกันจริง ๆ เพราะลูกยางมีเกลือกกลาดและลูกที่แข็ง ๆ ก็ไม่จำเพาะว่าต้องมาจากลูกที่เพิ่งแตกหล่น การแข่งขันที่แท้จริงคือการ ‘ขบลูกยาง’ ต่างหาก

ใครทำกันก็นำลูกยางของแต่ละฝ่ายมาวางบนฝ่ามือข้างละลูกหันส่วนหลังที่นูนโค้งเข้าหากัน จากนั้นก็ประกบมือทั้งสองข้าง สอดนิ้วประสานกันแน่นแล้วออกแรงบีบลูกยางให้ขบกันจนลูกใดลูกหนึ่งแตกแน่นอนว่าของใครแตกก็แพ้ คนทำหน้าที่ขบลูกยางจะเป็นเจ้าของลูกยางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือคนอื่นก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน

(ลูกยางกลางห้วย : 45-46)

การเล่นทอยหลุม การเล่นขีดราวหรือขีดไม้หวดครก มักจะนิยมเล่นในช่วงที่มะม่วงหิมพานต์ออกผล โดยนำเมล็ดของมะม่วงหิมพานต์มาใช้เป็นอุปกรณ์ในการเล่น และต้องอาศัยความแม่นยำในการเล่น ดังตอนที่จีวทำทอยเพื่อน ๆ ให้มาเล่นขีดราวหรือขีดไม้หวดครก ดังตัวอย่าง

“ชัดราวกันมั่งดีกว่า สู้ใหม่” คราวนี้จ๊วเป็นฝ่ายทำท่าย

“ได้สิ บาย ๆ” เพื่อนว่าสบายมาก ๆ

เกม ‘ชัดราว’ หรือบางที่เรียกว่า ‘ชัดโม่งหัวครก’ เปลี่ยนเป้าหมายจากหลุมเป็นรางไฟฟ้า พอวางเม็ดมะม่วงหิมพานต์ได้สัก 20 เม็ด นำรางไปวางไว้ระหว่างกะลามะพร้าวสองข้างที่คว่ำไว้เป็นฐานรองหาเม็ดขนาดใหญ่เหมาะมือไว้เป็นตัวทอยหรือลูกเกดคล้ายกับเล่นสับระยະห่างจากราวและใครเล่นก่อนหลังก็ตามแต่จะตกลงกัน ใครทอยลูกเกดไปโดนเม็ดบนราวจนร่วงลงก็จะได้เม็ดนั้น ๆ ไป ผลัดกันทอยคนละครั้งกระทั่งหมดราวจึงเล่นตาใหม่

(ลูกนกจากคอน : 30)

นอกจากนี้ในเรื่องลูกนกจากคอนยังมีการกล่าวถึงการละเล่นพื้นบ้านที่หาดูได้ยาก นั่นคือ การเล่นเชือกพญาหงส์ หรือเชือกพญาหงส์ เป็นการละเล่นพื้นบ้านทางภาคใต้ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณ มักจะนิยมเล่นกันตอนกลางคืนในช่วงวันสงกรานต์ ดังตอนที่จ้อย จ๊ว และชาวบ้านในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างมารวมตัวกันตรงลานหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นทุกคนก็นั่งล้อมวงกันเพื่อทำการละเล่นเชือกพญาหงส์ ดังตัวอย่าง

ลานใต้ต้นนุ่นหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นจุดรวมตัวกันอีกครั้ง มีขนมนำมาแลกกันกินจนเหลือเพื่อ ใครต้องการเล่นเชือกพญาหงส์ก็นั่งล้อมวงรอบลาน มีตะเกียงน้ำมันก๊าดวอมแวมวางไว้ตรงกลาง แล้วทุกคนก็เริ่มร้องเพลงเชือกพญาหงส์พร้อมทำมือร้ายรำตามจังหวะ

พญาหงส์เหือ...เชิญเจ้ามาลง ในดงทิวท้อ

ถือไม้เท้าพระเจ้ายอดเหาะ

อีลิวตี้วพา พญาหงส์เหือ...พญาหงส์เหือ...

พญาหงส์เหือ...เชิญเจ้ามาลง ในดงขี้เหล็ก

เล่นเสียแล้ว หว่างยังเป็นเด็ก

อีลิวตี้วพา พญาหงส์เหือ...พญาหงส์เหือ...

ร้องรำกันไปเรื่อย ๆ อย่างเนิบช้า บางทีผู้ใหญ่นำให้เปลี่ยนเนื้อเพลง บรรยายากศชวนให้เคลิ้ม ๆ แล้วจู่ ๆ จังหวะนั่งใกล้ ๆ จ้อยก็เริ่มขยับมือไม่เร็วขึ้น ๆ เขาดูตาลอย ตัวสั่นเต็ม ร่ายรำถี่เร็ว ทุกคนชี้ให้จ้อยแล้วพูดกันว่า “ญาหงส์ลงแล้ว”

(ลูกนกจากคอน : 27-28)

การละเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่มีการเป็นไปอย่างอิสระหรือเป็นไปตามธรรมชาติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และความสนุกสนานในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีการเล่นที่แตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของภูมิประเทศและสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังที่ อุดม หนูทอง (2542 : 170) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่กำหนดลักษณะการเล่นของเด็กภาคใต้ สรุปได้ว่า การเล่นของเด็กแต่ละกลุ่มนั้น ๆ ด้านภูมิศาสตร์นับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด เพราะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ตลอดจนธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง การเล่นของเด็กก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพที่ว่ำนี้นี้ ดังจะเห็นได้จากชุมชนที่ทำสวนยาง มีการเล่นลูกยางพารา เศษยาง และลูกยาง ชุมชนที่ทำสวนมะพร้าวก็นิยมเล่นโดยใช้กะลามะพร้าว เช่น กุบกับ ทอยราว โรงสีพรก เป็นต้น การละเล่นต่าง ๆ จึงเป็นการเลียนแบบการดำรงชีวิต

อัตลักษณ์ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคมภาคใต้

สังคมภาคใต้มีลักษณะการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์สองแบบ คือ ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนอันเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกันในการใช้ชีวิต ร่วมกันของคนในชุมชน และความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสัมพันธ์เหล่านี้มีการผสมผสานและดำเนินไปภายใต้ระบบคุณค่าและความเชื่อที่เป็นพลังทางศีลธรรมที่รักษาจิตวิญญาณของผู้คนและชุมชนให้คงอยู่ จนกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคมภาคใต้ (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, พิลิฐู เจริญวงศ์ และปรีชา นุ่นสุข, 2542 : 5648) ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องลูกยางกลางห้วย และเรื่องลูกนกจากคอน ผู้แต่งได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมของคนในชนบททางภาคใต้ มีลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย คอยให้ความช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มักแฝงอยู่ในขนบนิยามที่เรียกว่า การขอแรง หรือ

การออกปาก-กินวาน ดังตอนที่จวบขอแรงเพื่อนบ้านให้มาช่วยกันเผาปรนพื้นที่ที่เคยเป็นสวนยางพารา เพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกยางพันธุ์ใหม่ ดังตัวอย่าง

ตอนนี้เขาไม่สนใจอะไรจะไปกว่างานจุดไฟเผาซากต้นยาง เพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกยางพันธุ์ดีที่ได้รับการสงเคราะห์

จวบขอแรงเพื่อนบ้านสำหรับงานใหญ่และต้องระมัดระวังอย่างมากแบบนี้ ก่อนจุดไฟต้องทำทางไฟเป็นวัน ๆ เพื่อป้องกันไฟลามไปติดป่าหรือที่ของผู้อื่น วิธีทำก็คือกวาดเศษใบไม้รอบเขตพื้นที่ที่จะเผาให้ โลงเตียนเป็นระยะห่างราวหนึ่งวาเป็นอย่างน้อย...

(ลูกยางกลางห้วย : 126-127)

และในตอนที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมแรงร่วมใจมาช่วยหามเรือนตามคำออกปากของลุงเพิ่ม ดังตัวอย่าง

รุ่งเช้าวันใหม่วันเสาร์ เด็กนักเรียนในย่านจึงชักชวนกันมาดูการหามเรือนกันพร้อมหน้า เพื่อนบ้านมาช่วยกันพร้อมหน้า พวกหนุ่ม ๆ จะมากหน่อย ลุงเพิ่มบอกให้แบ่งคนออกเป็นสองผลัด

เมื่อผลัดแรกพร้อม ลุงเพิ่มให้สัญญาณยกบ้าน เสียงเฮลีสระพาดังขึ้น บางคนช่วยร้องบอกกันให้ช้าลงหรือบางทีก็หยุดชะงัก เด็ก ๆ พวกกันส่งเสียงเฮฮาช่วยเชียร์ ทั้งเดินทั้งวิ่งจ้ำละหวัน สะดุดกันล้มก็มี

เมื่อเสียงเฮลันดังขึ้นอีกหน ก็บ่งบอกว่าการหามเรือนสำเร็จลงด้วยดี

การเลี้ยงดูปู่เสื่อแขกมานาวานทำกันที่บ้านจ้อยข้าวปลาอาหารพร้อมเหล้ายาปลาปิ้ง เด็ก ๆ พลอยอ้อมหมืพื้มนกันถ้วนหน้ากับขนมสารพัด

(ลูกนกจากคอน : 47-48)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงตอนที่ชาวบ้านในชุมชนต่างร่วมแรงร่วมใจมาช่วยกันหามเรือนตามคำให้ว่วานของลุงเพิ่มซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน โดยที่ผู้ชายในหมู่บ้านนับหน้าที่ในการหามเรือน ส่วนเด็ก ๆ ที่มีมุงดูต่างก็ส่งเสียงเชียร์ให้กำลังใจ

พวกผู้ใหญ่ หลังจากนั้นเจ้าของบ้านจะทำกับข้าวเลี้ยง เพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจของเพื่อนบ้านที่มาช่วยงาน ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความมีน้ำใจ ความเป็นหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้าน และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย ดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2544 : 85-86) กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนภาคใต้ สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนภาคใต้มักแฝงอยู่ในขนบนิยมนที่เรียกว่า การออกปาก-กินวาน ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน กล่าวคือ คนใดที่มีงานหนักหรืองานด่วนที่สุดวิธีที่จะทำให้ได้ตามลำพังตน ก็จะมีการขอแรงเพื่อนบ้านมาร่วมแรงกันทำจนสำเร็จทันการณ์ ทันเวลา เช่น การออกปากหามเรือ นลากเรือ นลากเรือ ออกปากเก็บข้าว เพื่อนบ้านจะมาทำงานตามกำหนดที่นัดหมายกัน โดยมีเจ้าของบ้านหรือคนอื่น ๆ ไปช่วยให้อุ่นใจขอแรงเรียกว่า “ออกปาก” ฝ่ายเจ้าของงานมีหน้าที่จัดอาหารเลี้ยงรับรองผู้ที่ให้อุ่นใจมา เรียกการเลี้ยงดูนี้ว่า “กินวาน” การออกปาก-กินวาน ขนบนิยมนี้นี้เป็นการผลิตแบบระดมแรงงาน โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนเป็นวัฒนธรรมของการพึ่งพาที่เป็นพลังของชุมชนภาคใต้

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติที่มีความรัก ความผูกพันกันอย่างแนบแน่น กล่าวคือ เมื่อถึงช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ หรือช่วงเทศกาลวันสารทเดือนสิบ เป็นช่วงที่ญาติพี่น้องจะได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา เพื่อพบปะพูดคุยสอบถามทุกข์สุขกันและกัน ดังตอนที่ตาและยายของจ้อยกลับมาทำบุญในประเพณีสารทเดือนสิบพร้อมกับครอบครัวของจ้อย ดังตัวอย่าง

แม่บอกว่า ปีก่อน ๆ แม่ไปงานเดือนสิบที่เมืองคอนเสมอ เพราะเป็นบ้านเกิด แต่เด็ก ๆ ไม่เคยได้ไปด้วย ปีนี้เปลี่ยนบรรยากาศ พาแม่เฒ่าพ่อเฒ่ามาร่วมงานเดือนสิบบ้านป่าบ้าง เด็ก ๆ จะได้รู้จักคนแก่คนเฒ่าและรากเหง้าประเพณี...

จ้อยไม่อยากจะเชื่อ นับแต่แม่เฒ่าพ่อเฒ่ามาอยู่ด้วยไม่กี่วัน ใคร ๆ ก็ทยอยกันมาเยี่ยมบ้านจนหวักระไดไม่แห้ง

วันนี้มากันมากหน้าเป็นพิเศษ แม้ว่าชาวบ้านรู้ข่าวแม่เฒ่าพ่อเฒ่ามาเยือนบ้านป่า ก็อยากมาทักทายอยู่ก่อนแล้ว พอแม่เฒ่าชักชวนให้มาร่วมกันทำขนมพอง ลา เดือนสิบ จึงบอกกันปากต่อปาก

ชนข้าวของอุปการณมาช่วยกัน หอบลูกจุงหลานมาด้วย บ้านจ้อยกลายเป็นที่ชุมนุมไปทันที กินนอนกันที่นี่ย่าครีกครีน...

(ลูกนกจากคอน : 118-125)

จากตัวอย่างกล่าวถึงตอนที่แม่ของจ้อยได้พาตาบับยายมาร่วมทำบุญ ประเพณีสารทเดือนสิบในชนบทร่วมกับหลาน ๆ เมื่อชาวบ้านทราบข่าวว่าตาบับยายของจ้อยกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดต่างก็พากันมาเยี่ยมเยือนและถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ และการมาของตาบับยายในครั้งนี้ก็ได้สร้างความตื่นเต้นให้กับเพื่อนบ้านเนื่องจากยายของจ้อยได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้มาร่วมทำขนมเดือนสิบ ทำให้บ้านของจ้อยครีกครีนไปด้วยผู้คนจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่คนในครอบครัว และคนในชุมชน ดังที่ วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (2539 : 31-32) กล่าวว่า ลักษณะทางสังคมของภาคใต้ มีลักษณะมีระบบเครือญาติที่ผูกพันกันเหนียวแน่น เนื่องจากภาคใต้ได้รับวัฒนธรรมและการติดต่อจากโลกภายนอกอยู่มาก ดังนั้น สังคมในระบบครอบครัวจึงถูกเสริมให้แน่นหนายิ่งขึ้น ประเพณีในภาคใต้ดั้งเดิมนั้นเมื่อแนะนำใครก็จะต้องบอกถึงปู่ ย่า ตา ทวด ด้วย เป็นการลำดับความเป็นมาอย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของสังคมในภาคใต้ที่อยู่ตามชนบท

อัตลักษณ์ด้านค่านิยมและความเชื่อของชาวใต้

ค่านิยมเป็นหลักการของคนในสังคมที่ยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม เมื่อได้กระทำสิ่งนั้นแล้วตนเองอาจมีความสุข และสังคมนิยมยกย่องบูชา หรือถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าคนใดไม่ทำในสิ่งนั้นสังคมอาจมองในแง่ผิดธรรมนองคลองธรรม ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นวิธีการจัดรูปพฤติกรรมของมนุษย์ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวคน และเป็นสิ่งที่คนเรายึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องลูกนกจากคอน ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อของผู้คนในชนบททางภาคใต้ที่ยังคงยึดถือคติความเชื่อแบบดั้งเดิมของคนรุ่นเก่าก่อน ซึ่งถือเป็นความเชื่อที่สำคัญ และมีผลต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเวรกรรม ซึ่งชาวใต้เชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดตามผลแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ คนที่ทำกรรมไว้มากเมื่อตายไปแล้วต้องไปชดใช้กรรมในนรก ดังตอนที่กล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีสารทเดือนสิบ ดังตัวอย่าง

ช่วงสำคัญของเทศกาลเดือนสิบมาถึง จ้อยฟังมาว่าบรรดาคนตายไปแล้วจะกลายเป็นวิญญาณซึ่งถูกจองจำในนรกตามเวรกรรม อันเคยก่อสมมยมีชีวิตในช่วงเดือนสิบทุกปี วิญญาณเหล่านี้จะได้รับ การปลดปล่อยให้ออกมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานหรือญาติพี่น้องอุทิศให้ ดังนั้นงานเดือนสิบจึงเป็นพิธีกรรมแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีและญาติพี่น้องผู้เสียชีวิตไปแล้ว

(ลูกนกจากคอน : 124)

จากตัวอย่างกล่าวถึงความเชื่อเรื่องเวรกรรม ผ่านประเพณีสารทเดือนสิบ ซึ่งชาวใต้เชื่อว่าบรรพบุรุษผู้ตายและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว หากตอนที่ ยังมีชีวิตอยู่ผู้ใดทำกรรมไว้ก็จะตกนรกกลายเป็นเปรต เมื่อถึงช่วงเดือนสิบพลายม จะปล่อยให้ขึ้นมาพบลูกหลาน ประเพณีสารทจึงมีขึ้นเพื่อให้ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลไปให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งความเชื่อในเรื่องของเวรกรรมนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องนรก และความเชื่อเรื่องเปรตของชาวใต้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิมล จิโรจพันธุ์ (2548 : 21-30) ที่กล่าวถึงวัฒนธรรม ด้านความเชื่อในท้องถิ่นภาคใต้ว่า ความเชื่อเป็นความรู้สึกเชื่อมั่น เชื่อถือ ศรัทธา ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ว่าจะบันดาลให้เกิดสุขหรือทุกข์ได้ หากกระทำหรือ ปฏิบัติต่อความเชื่อในทางที่ถูกที่ควร ความสุขก็จะตามมา แต่ในทางตรงกันข้ามหาก กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความทุกข์อาจจะเกิดขึ้นได้ การที่เชื่อว่าความเชื่อจะบันดาล ทุกข์สุขให้เกิดขึ้นได้นี้เอง จึงทำให้เกิดการเช่นสรวงบูชาหรือการกระทำใด ๆ ที่จะ ทำให้อำนาจเร้นลับที่แฝงอยู่บนแต่ละความเชื่อเกิดความพึงพอใจ ความเชื่อที่มนุษย์ ปฏิบัติเช่นนี้ มักเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดา ภูตผี และ วิญญาณ เป็นต้น

นอกจากความเชื่อในเรื่องของเวรกรรมดังที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นแล้ว พบว่ายังมีการกล่าวถึงความเชื่อเรื่องกุศลผลบุญ เป็นคติความเชื่อทางศาสนาเช่นเดียวกัน ซึ่งชาวใต้เชื่อว่าหากผู้ใดที่ได้กินของที่ได้จากการชิงเปรต สามารถสร้าง บุญกุศลแก่ตนเองและครอบครัว ดังตอนที่จ้อยและจิวแย่งกันกินของที่ได้จากการ ชิงเปรต ดังตัวอย่าง

ระหว่างเดินกลับบ้าน แม่พูดว่า ใครที่ได้กินของชิงเปรตมาจะ
ได้รับกุศลแรง เป็นบุญกุศลกับตัวเองและครอบครัว จ้อยกับจิวได้ยีนก็
พากันกินขนมเดือนสิบที่ชิงได้มากันใหญ่ จนรู้สึกอึดท้องเต็มที่

(ลูกนกจากคอน : 126)

จากตัวอย่างเป็นการกล่าวถึงตอนที่จ้อย จิวและแม่ กำลังเดินกลับบ้าน
หลังจากเข้าร่วมประเพณีสารทเดือนสิบ และในระหว่างทางนั้นผู้เป็นแม่ได้บอก
ลูกทั้งสองว่าหากผู้ใดได้กินของที่ได้จากการชิงเปรตมาก็จะสามารถสร้างบุญกุศล
กับตัวเองและครอบครัว ทำให้ทั้งสองพี่น้องต่างก็แย่งกันกินของที่ได้จากการชิงเปรต
กันจนอึดท้อง ซึ่งพฤติกรรมของจ้อยและจิวได้สะท้อนให้เห็นว่าชาวได้นั้นมีความเชื่อ
ในเรื่องของบุญกุศล

นอกจากนี้ยังปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามหรือสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ
เป็นความเชื่อเรื่องสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติในวันว่าง เป็นความเชื่อตามคติชาวได้นั้นชนบท
ซึ่งเชื่อว่าถ้าหากปฏิบัติตามก็จะก่อให้เกิดความสุขและความเจริญในชีวิต แต่หากผู้ใด
ฝ่าฝืนก็จะส่งผลในทางกลับกัน ดังตัวอย่าง

...จ้อยได้ยีนมาว่า ช่วงวันว่างหรือสงกรานต์ทุกคนจะต้อง
ทำตัวให้ว่าง จดเว้นกิจกรรมทำงานทุกอย่าง ไม่ทำอะไรทำสวน ไม่กรีดยาง
เว้นการฆ่าสัตว์ บางคนเว้นกระทั่งการหาผักหาปลา นอกจากนี้ยังมี
ข้อห้ามบางข้อ เช่น ห้ามตัดเล็บตัดผม ห้ามตัดรานต้นไม้กิ่งไม้
ห้ามลงโทษเขียนตีลูกหลาน ห้ามเด็ก ๆ ขนขึ้นต้นไม้ ห้ามกล่าว
คำหยาบดูด่าว่ากัน บางคนถึงกับพูดว่า ใครผู้ร้ายยังต้องจดเว้น
การลักปล้นในวันว่าง...

(ลูกนกจากคอน : 20-21)

จากตัวอย่างกล่าวถึงข้อห้ามที่ไม่ควรปฏิบัติในวันว่างหรือวันสงกรานต์
กล่าวคือ เมื่อถึงวันว่างทุกคนต้องทำตัวให้ว่างละเว้นจากการทำกิจกรรมการ
งานทั้งปวง เช่น ไม่ทำอะไรทำสวน ไม่กรีดยาง เว้นการฆ่าสัตว์ และเว้นการหาผัก
หาปลา นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามบางข้อ เช่น ห้ามตัดเล็บตัดผม ห้ามตัดรานต้นไม้
กิ่งไม้ ห้ามลงโทษเขียนตีลูกหลาน ห้ามเด็กขนขึ้นต้นไม้ ห้ามกล่าวคำหยาบดูด่า

การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศ ทำให้ชาวไทยภาคใต้มีประเพณีบางอย่างที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะท้องถิ่น ตามสภาพของกลุ่มชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2548 : 9) ในวรรณกรรมเรื่องลูกยางกลางห้วย และเรื่องลูกนกจากคอน ที่ผู้แต่งกล่าวถึงประเพณีและวัฒนธรรมภาคใต้ที่โดดเด่น และมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่น ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และเพลงพื้นบ้าน

1. ประเพณีท้องถิ่น

เรื่องลูกนกจากคอน กล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของชาวใต้ คือ ประเพณีสารทเดือนสิบ หรือที่ชาวใต้เรียกกันทั่วไปว่าประเพณีชิงเปรต ดังตอนที่ครอบครัวของจ้อย คือ ยาย แม่ และจวง กำลังจัดเตรียมอาหารที่เรียกว่า หมรับ เพื่อนำไปทำบุญที่วัดในวันสารทเดือนสิบ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังตัวอย่าง

แม่เฒ่า แม่ และจวง ช่วยกันจัดสำหรับหรือเรียกว่า ‘หมรับ’ สำหรับไหว้และอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนในตระกูล บ้านใคร ๆ ก็ทำในลักษณะเดียวกัน นำกระเจต กระบุง ถาด หรือแม้แต่กะละมังเป็นภาชนะรองรับของกินของใช้ มักจะรองกันสำหรับด้วยข้าวสารและเครื่องประกอบอาหารในครัว เช่น หอม กระเทียม เกลือ น้ำตาล กะปิ เป็นต้น ตามด้วยเนื้อหรือปลาเค็ม ผัก และผลไม้ที่เก็บไว้กินได้นาน ๆ เช่น ฟักทอง ฟักเขียว มะพร้าว หัวมัน กัลย อ้อย เป็นต้น ต่อมาเป็นของใช้ประจำวัน ได้แก่ น้ำมันมะพร้าว น้ำมันก๊าด ถ้วยชาม เข็มและด้าย หมากและพลู

(ลูกนกจากคอน : 124-125)

จากตัวอย่างกล่าวถึงประเพณีสารทเดือนสิบหรือประเพณีชิงเปรต ถือเป็นประเพณีที่สำคัญของภาคใต้ ซึ่งชาวใต้เชื่อว่าบรรพบุรุษปู่ตายายและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว หากตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ผู้ใดทำกรรมไว้ก็จะตกนรกกลายเป็นเปรต ประเพณีนี้จึงมีขึ้นเพื่อให้ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่ออนุภาาริ

และญาติพี่น้องผู้เสียชีวิตไปแล้ว ดังนั้นเมื่อถึงประเพณีสารทเดือนสิบชาวใต้แต่ละครอบครัวก็จะตระเตรียม ‘หมรับ’ สำหรับไว้และอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนในตระกูลเหมือนกับครอบครัวของจ้อย ซึ่งในหมรับประกอบด้วยของกินทั้งของคาวและของหวาน รวมถึงของใช้ต่าง ๆ ดังที่ ปก แก้วกาญจน์ และดุสิต รักษ์ทอง (2543 : 42-43) กล่าวไว้ว่า ประเพณีรับ-ส่งตายาย เป็นประเพณีที่สำคัญของภาคใต้มักเรียกกันว่า “สารทเดือนสิบ” เชื่อกันว่าผีวิญญาณของปู่ตายายและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับการปล่อยตัวจากเมืองผีให้มาพบญาติและลูกหลานของตนในเมืองมนุษย์ ในช่วงวันแรมค่ำหนึ่งเดือนสิบและหมดเขตส่งตัวกลับในวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม ในช่วงดังกล่าวชาวบ้านจะจัดหาอาหารชนิดต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัดเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับเหล่านั้น และในช่วงเวลาดังกล่าว ลูกหลานทั้งที่อยู่ใกล้และไกลก็จะเดินทางกลับบ้านไปร่วมทำบุญตามประเพณีที่บ้านเกิดของตน มีการจัดสำรับเรียกว่า “หมรับ” ซึ่งจะมีข้าวปลาอาหารทั้งคาวและหวาน รวมทั้งขนมที่ช่วยกันทำขึ้นตามความเชื่อ

นอกจากนี้ผู้แต่งยังสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมที่สำคัญของประเพณีสารทเดือนสิบ นั่นคือ การชิงเปรต ดังตัวอย่าง

บริเวณโคนต้นไม้ใหญ่ข้างวัดมีขนมเดือนสิบทั้งห้าประเภท และของกินอื่น ๆ มากมาย วางอยู่บนแคร่ไม้ขนาดใหญ่ จ้อยวิ่งไปแย่งชิงติดมือมาได้ไม่มาก แล้วได้แต่มองผู้คนทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ลุ่ม รุมแย่งขนมและของกินบนแคร่กันจ้าละหวั่น ไม่มีใครเอาจริง เอาจริงหรือแค่แสร้งแสร้ง หัวเราะสนุกสนานกันตลอดเวลา จ้อยถอยกลับมาที่แม่

(ลูกนกจากคอน : 125-126)

จากตัวอย่างกล่าวถึงการชิงเปรต เป็นประเพณีหนึ่งในประเพณีสารทเดือนสิบ ซึ่งชาวบ้านจะนำข้าวของ ขนม และอาหาร ไปวางไว้บนบนแคร่ไม้ขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่าร้านเปรต และเมื่อเชืวิญญาณตายายที่เป็นเปรตให้มารับขนมที่ดังนั้น กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปยังเปรตชนที่เป็นบรรพบุรุษ เมื่อเสร็จพิธีเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านทั้งหนุ่มสาว เฒ่าแก่ และโดยเฉพาะเด็ก ๆ ต่างเข้าไปรุมกันแย่งขนมที่หมายตาไว้จากวงเปรตเป็นที่สนุกสนานกัน

นอกจากประเพณีสารทเดือนสิบดังที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในเรื่องลูกนกจากคอนยังกล่าวถึงประเพณีทำบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ หรือที่ชาวใต้เรียกว่า “วันว่าง” คือ วันที่ว่างเว้นจากการทำงานหรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งชาวใต้ถือว่าวันว่างเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยเหมือนกับวันสงกรานต์ของชาวไทยภาคอื่น ๆ ในชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และมีการละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น ดังตอนที่ชาวบ้านในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ต่างก็มารวมตัวกันที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ดังตัวอย่าง

วันว่าง คือวันว่างจากภาระการงานทั้งหลาย แต่สำหรับจ้อย
ปีนั้นวันว่างรวมถึงการไม่มีใครในบ้านอีกด้วย เขาไปสมทบกับเพื่อน ๆ
ที่บ้านลุงผู้ใหญ่บ้าน รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ แล้วใช้ขันสาดน้ำกันจนชุ่มฉ่ำ
สลับกับการได้เล่นได้ดูการ “เล่นว่าง” สารพัด ตั้งแต่มอญซ่อนผ้า
สะบ้าเตย ปิดตาซ่อนหา และเต้นกระบี่ไม้...

(ลูกยางกลางห้วย : 79)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการกล่าวถึงวันว่าง เป็นวันที่ชาวบ้านในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะมารวมตัวกันที่จุดศูนย์กลางของชุมชน คือ บ้านผู้ใหญ่บ้าน เพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งในวันว่างจะมีการรดน้ำดำหัวขอพรจากคนเฒ่าคนแก่ การสาดน้ำ และการละเล่นที่สร้างความสนุกสนาน ดังที่ จรูญ หนูทอง (2556 : 64-65) กล่าวไว้ว่า พอถึงวันว่างก็หยุดการงานทุกอย่าง จัดเตรียมอาหารไปทำบุญและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มีการทำบุญตักบาตรตอนเช้า ถวายภัตตาหารเพลบั้งสุกุลอัฐิบรรพชน ฉลองทรายหรือขนทรายเข้าวัด สรงน้ำพระ ปลอยนกปลอยปลา เป็นต้น ผู้ใหญ่จะพาบุตรหลานไปเคารพเยี่ยมเยียนผู้เฒ่าผู้แก่ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เรียกว่า เบญจาสระหัว ในช่วงวันว่างทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะถือเป็นช่วงพักผ่อนเที่ยวเล่นสนุกสนานกันอย่างเดียว

2. ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

เรื่องลูกยางกลางห้วยสะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ของภาคใต้ คือ หนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงที่ได้รับความนิยมอย่างมากทางภาคใต้ เป็นการแสดงที่มีผู้แสดงเพียงคนเดียว ที่ต้องร้องทั้งบทพากย์และบทเจรจา อีกทั้ง

มือไม่ต้องขีดตัวหนังสือตลอดเวลา ดังนั้น ผู้เล่นต้องเป็นคนที่มีความชำนาญเป็นอย่างมาก อีกทั้งต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการร้องบทกลอนควบคู่ไปด้วย ดังตอนที่จ้อยกล่าวชื่นชมนายหนังตะลุงว่ามีความสามารถรอบด้าน ดังตัวอย่าง

เรื่องของเรื่องมาจากการที่มีงานหน้าโรงเรียน มีหนังกลางแปลง
และหนังตะลุง จ้อยกับพรและจิวชวนกันไปดู หอบเสื้อสาธไปด้วย...
มีคนบอกเขาว่าหนังตะลุงจะเล่นตอนเมื่อดึกหน่อย จ้อยกลัวคาเสื่อ
ตั้งแต่หนังกลางแปลงฉายเรื่องที่สอง เมื่อตื่นอีกทีก็ได้ยินเสียงเฮฮา
สนั่นหน้าโรงหนังตะลุง แคฟังเสียงตัวตลกพูดกันก็ขำจนเขาอดหัวเราะ
ไม่ได้ทั้งที่ยังงัวเงีย เขาเดินไปข้างจอ ดูเบื้องหลังนายหนังแล้วก็ต้อง
อ้าปากค้างอยู่นาน

“ไอ้โฮ เก่งกว่าคนพากย์หนังกลางแปลงเสียอีก” จ้อยพูดกับพร

นายหนังนอกจากจะพูดเป็นลิบเสียงแล้ว มือไม่ต้องขีดตัว
หนังสือตลอดเวลา เล่าเรื่องตลกสารพัด แฉมร้องกลอนเสียงหวาน
ซึ่งชวนหลงใหล

(ลูกยางกลางห้วย : 41-42)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่าหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่ได้รับความนิยม
ชมชอบจากชาวบ้านอยู่อย่างกว้างขวาง เมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ ก็มักจะมีหนังตะลุง
มาแสดงอยู่ด้วยเสมอ ดังที่ ธนากรแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ (2547 : 54-55)
กล่าวว่า หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่มีทั้งบทบาทและบทเจรจา ในภาคใต้
โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง พัทลุง และชุมพร จะมีการแสดง
หนังตะลุงค่อนข้างบ่อย เมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานในระดับหมู่บ้าน
ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ก็มักจะมีหนังตะลุงมาแสดงอยู่ด้วยเสมอ งานหรือ
กิจกรรมใด ๆ ที่ไม่มีหนังตะลุงแสดง มักจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านว่า
งานนั้นจืดกร่อย

นอกจากการแสดงหนังตะลุงดังที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในเรื่องลูกนก
จากคอนยังมีการกล่าวถึงการแสดงมโนราห์หรือที่ชาวใต้เรียกโนรา เป็นศิลปะการ
แสดงที่มีลักษณะเฉพาะและโดดเด่น ทั้งในเรื่องของท่ารำ เครื่องแต่งกาย บทร้อง

และดนตรีประกอบจังหวะ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของภาคใต้ ดังตอนที่จ้อยได้ชื่นชมการแสดงมโนราห์ว่าเป็นการแสดงที่มีท่วงท่าในการรำที่อ่อนช้อย และสวยงามดังตัวอย่าง

...มโนราห์ตอนออกโรง รำท่าทำตัวอ่อนสวยงาม เขาเคย
ดูมโนราห์ชดตัวนอนในภาคที่หน้าโรงเรียนมาครั้งหนึ่งแล้วประทับใจ
ไม่หาย...

(ลูกนกจากคอน : 117)

จากตัวอย่างกล่าวถึงลักษณะการรำมโนราห์ที่มีความอ่อนช้อยและสวยงามซึ่งมโนราห์หรือโนรา เป็นศิลปะการร้องและการรำที่สืบทอดกันมานาน และนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ มโนราห์มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่เกี่ยวกับท่ารำและการแต่งกาย ที่ทำให้เกิดความสะดุดตาซึ่งมีความแตกต่างไปจากการแสดงอื่น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย เทริด ซุดลูกบิด และหางหงส์ เป็นต้น รวมทั้งส่วนประกอบอื่น เช่น เสียงดนตรีที่มีจังหวะสนุกสนานเร้าใจ ผสมผสานกับลีลาและท่ารำที่อ่อนช้อยจนเป็นศิลปะแห่งความงามของภาคใต้

3. เพลงพื้นบ้าน

เรื่องลูกนกจากคอน ผู้แต่งได้กล่าวถึงเพลงพื้นบ้านภาคใต้ที่หาฟังได้ยาก และกำลังจะสูญหายไปจากสังคมในปัจจุบัน นั่นคือ เพลงบอก ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่หลายทั่วไปในภาคใต้ เดิมใช้ร้องเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ต่อมาใช้ร้องเล่นในงานทั่วไป ดังตอนที่จ้อยได้ร่วมร้องรับเป็นลูกคู่เพลงบอก ซึ่งเนื้อเพลงที่ร้องนั้นมีการพูดถึงเกี่ยวกับประเพณีวันสงกรานต์ ดังตัวอย่าง

พักใหญ่จึงได้ยินเสียงเพลงบอกแว่วมาแต่ไกล ๆ จ้อยรู้สึก
อุ่นใจขึ้น

บ้านสมชายนั้นเองที่เล่นเพลงบอกกัน เนื้อเพลงพูดถึงวัน
สงกรานต์นั้นละ สมชายร่วมวงส่งเสียงประกอบเป็นลูกคู่เสียงด้วย

อันประเพณีนี้แหละที่มีค่า

ว่าเอ..ว่าเห...มีค่า

อันประเพณีนี้ที่มีค่า

ว่าทอยข้า...จำเหอ...มีค่า

เรามาร่วมรักษานะกันเอาไว้

เรามาร่วมรักษา

ใช่แล้ว...กันเอาไว้

สมชายชวนจ้อยร้องรับเป็นลูกคู่เพลงบอกด้วย ฟังดูไม่ยาก
แถมจังหวะสนุกครื้นเครง...

(ลูกนกจากคอน : 22)

จากตัวอย่างจ้อยได้ยืมเพลงบอกจากบ้านของสมหมาย ซึ่งมีเนื้อเพลง
เกี่ยวข้องกับวันสงกรานต์ ซึ่งเพลงบอกมีลักษณะท่วงทำนองการขับเพลงที่สนุกสนาน
และยังแสดงให้เห็นถึงปฏิภาณไหวพริบของผู้ขับเพลง โดยเฉพาะเพลงบอกที่มีการ
โต้ตอบประชันกัน ดังที่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562 : 184) ได้อธิบายถึงลักษณะ
ของเพลงบอกไว้ว่า เป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่หลายทั่วไปในภาคใต้ ในสมัยก่อนเมื่อ
ถึงหน้าสงกรานต์ ยังไม่มีปฏิทินบอกสงกรานต์แพร่หลายอย่างปัจจุบัน แม้เพลง
จะนำรายละเอียดเกี่ยวกับสงกรานต์ออกป่าวประกาศแก่ชาวบ้าน โดยร้องเป็นเพลง
พื้นบ้าน มีลูกคู่รับเป็นทำนองเฉพาะ

นอกจากนี้ มีการกล่าวถึงเพลงชาน้องหรือเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นเพลงพื้น
บ้านภาคใต้ที่ใช้สำหรับกล่อมให้เด็กนอน ดังตอนที่จ้อยขอให้แม่ร้องเพลงชาน้อง
ที่เกี่ยวกับเมืองนครศรีธรรมราชให้เขาฟังขณะนั่งรถสามล้อเที่ยวชมเมือง
นครศรีธรรมราช แม่ของเขาก็ได้อ่านเพลงไปคอนให้เขาฟัง ซึ่งเพลงไปคอนเป็นเพลง
ชาน้องที่มีเนื้อเพลงเกี่ยวกับพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ดังตัวอย่าง

“แม่ช่วยร้องเพลงชาน้องที่พูดถึงเมืองคอนให้ฟังหิดตะ”

จ้อยอ้อน “ที่ร้องว่า ‘ไปแลพระนอนพระนั่ง’ นะ”

แม่พยักหน้า ขับเพลงชาน้อง หรือบางทีเรียกว่าเพลงร้องเรือ
ตามที่จ้อยขอ คนถีบสามล้อทำท่ายิ้ม ๆ

ฮาอ้อ...

ไปคอนเหอ ไปแลพระนอนพระนั่ง
 พระพิงเสาดั่ง หลังคามุงเบื่อง
 เข้าไปในห้อง ไปแลพระทองทรงเครื่อง
 หลังคามุงเบื่อง ทรงเครื่องดอกไม้ไหว...เหือ

(ลูกนกจากคอน : 92)

จากตัวอย่างแม่ของจ้อยได้ร้องเพลงไปคอนให้เขาฟังขณะนั่งรถสามล้อเที่ยวชมเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเพลงไปคอนเป็นเพลงที่มีเนื้อหาสาระเชิงให้ความรู้ เนื่องจากในเนื้อเพลงได้กล่าวถึงสภาพของบ้านเมืองและสังคม นั่นคือลักษณะของวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวนครศรีธรรมราช ดังที่ วิมล จิโรจน์ (2548 : 50-53) กล่าวว่า เพลงกล่อมเด็กบางท้องถิ่นเรียกเพลงร้องเรือ หรือเพลงชาน้อง ใช้ร้องกล่อมนอน เนื้อหานอกจากขับกล่อมแล้วยังเป็นการถ่ายทอดความคิด อารมณ์ความรู้สึกและบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของสังคมเอาไว้แทบทุกด้าน

อัตลักษณ์ด้านการสื่อสารและการใช้ภาษาของชาวดั

การใช้ภาษาในการสื่อสารของคนแต่ละท้องถิ่นนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน มีลักษณะขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต และพื้นฐานทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับชาวดั ที่มีลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่น และแตกต่างไปจากคนในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น การใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นได้ หรือลักษณะของสำเนียงและลีลาในการพูด ในวรรณกรรมเรื่องลูกนกจากคอน ผู้แต่งมีการสอดแทรกกระบวนการสื่อสารและภาษาของชาวดั ที่มีลักษณะโดดเด่น และเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงตัวตนของคนได้ได้อย่างชัดเจน ผ่านบทสนทนาของตัวละครในเรื่องที่เน้นการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการพูดคุยสนทนา เมื่อชาวดัพูดคุยหรือทักทายกัน มักนิยมใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสนทนา เพื่อแสดงถึงความเป็นกันเองและความสนิทสนมดังตอนที่เอื้องและป้าจันทร์สนทนาพูดคุยกันโดยใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ดังตัวอย่าง

“ช่วงนี้เม็ดยาร่วงเกร่อ ราคาไม่ดีเท่าไหนนะลูก” แม่บอกด้วยน้ำเสียงเมตตา “แต่ดิป्लीนะได้ราคาดี บอกแม่ด้วย”

“คะป้า แม่ว่าหอะไรได้ก็เอามาขาย จะได้มีเงินจ่ายช่วงเปิดเทอม”

“หมั่น” แม่ตอบว่าใช่แล้ว

จ้อยสังหรณ์ใจว่าแม่จะพูดอะไรสักอย่างเกี่ยวกับเขาแน่ ๆ เขาโล่งใจเมื่อแม่ไม่พูด แต่ทันทีที่เธอก็กลับไปแล้ว แม่ก็หันมาพูดกับจ้อยและจิว

“เอ็งสองคนดูอีเอ็งไว้เป็นแบบอย่าง หนักเอาเบาเพหัวครกท้ายเล็ดไม่โซมิไว้ให้เล่นทอยหลุมขว้างราวกันอย่างเดียว เอามาขายได้ ไหร่ไม่ไหร่จะได้มีเบี้ยไว้กินนม”

(ลูกนกจากคอน : 32-33)

จากตัวอย่างคำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ ที่ชาวใต้ใช้พูดคุยสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เช่นคำว่า “เม็ดยาร่วง, หัวครกท้ายเล็ด” ในภาษาไทยมาตรฐานใช้ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ คำว่า “เกร่อ” หมายถึง มาก หรือมีจำนวนมาก คำว่า “ดิป्ली” หมายถึง พริก คำว่า “หมั่น” เป็นคำตอบรับ ซึ่งในภาษาไทยมาตรฐานใช้คำว่า ใช่ ส่วนคำว่า “เบี้ย” หมายถึง เงิน

นอกจากการใช้คำภาษาถิ่นใต้ดังที่ปรากฏข้างต้นแล้ว ในเรื่องยังมีการกล่าวถึงสำนวนไทยถิ่นใต้ “ขวิดดังเปลา” ซึ่งหมายถึง ทำอะไรสักอย่างและคาดหวังว่าจะได้ แต่เกิดความผิดพลาดขึ้น ส่งผลให้สุดท้ายกลับไม่ได้อะไรเลยเหมือนในเรื่องที่ชาวสวนยางรอเก็บน้ำยางแต่ฝนเกิดตกลงมาเสียก่อน ทำให้น้ำยางเสียไปทันที ดังตัวอย่าง

ฝนตกเฉอะแฉะแต่เช้า ไม่นักพอจะเป็นอุปสรรคให้เด็กนักเรียนเดินทางไปโรงเรียน แต่มากพอจะทำให้พวกที่กรีดยางแล้วรอเก็บน้ำยางยามเช้าร้องบ่นด้วยความเซ็ง

“ขวัดดั่งเปล่าแล้ววันนี้” หลายคนพูดเสียงเดียวกันว่าเสียงแรง โดยไม่เกิดประโยชน์ เช่นเดียวกับผัดกระด้างเปล่าไม่มีเม็ดข้าว เพราะน้ำยางจะเสียไปทันทีหากโดนน้ำฝนเพียงเล็กน้อย บางทีก็เรียกว่าถูก ‘ฝนลวก’

(ลูกนกจากคอน : 68)

จากตัวอย่าง สำนวน “ขวัดดั่งเปล่า” คำว่า “ขวัด” เป็นคำกริยา หมายถึง การสั่นโยก มักใช้กับกระด้างเพื่อขวัดข้าว การขยับกระด้างที่ใส่ข้าวเปลือกเพื่อให้เมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ไปรวมอยู่ในที่เดียวกัน ก่อนจะโรยให้เมล็ดเหล่านั้นทิ้ง ส่วนคำว่า “ดั่ง” เป็นการตัดคำ ที่มาจากคำว่า “กระด้าง” เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับผัดข้าว

นอกจากนี้ ผู้แต่งยังกล่าวถึงลักษณะของสำเนียงและลีลาในการพูดของชาวใต้ไว้อีกด้วย กล่าวได้ว่าสำเนียงและลีลาในการพูดของชาวใต้ส่วนใหญ่ นั้นมีลักษณะห้วนและสั้น การใช้คำที่ห้วนสั้นเป็นนิสัย เป็นเหตุให้เกิดการตัดพยางค์ของคำหลายพยางค์ให้มีลักษณะเป็นคำที่มีพยางค์น้อยลง เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสาร แต่ก็ไม่ทำให้ความของคำเปลี่ยนไป ดังตอนที่แม่ได้พูดถึงพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มีการใช้คำว่า “เมืองคอน” ซึ่งเป็นคำที่ตัดพยางค์ของคำว่า “เมืองนครศรีธรรมราช” ดังตัวอย่าง

“เกิดมาชาติหนึ่งขอได้กราบพระธาตุเมืองคอน” แม่พูด
 ประโยคที่จ้อยได้ยื่นบ๋อยจากปากคนเฒ่าคนแก่ “เอ็งมีบุญแล้วแหละ
 ‘ไอ้จ้อย’”

(ลูกนกจากคอน : 91)

สรุปได้ว่าชาวใต้มีลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่น ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่นที่มีความแตกต่างไปจากคนในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น การใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสนทนากับบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนม ดังที่ จันทส ทองช่วย (2536 : 213) กล่าวถึงวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ สรุปได้ว่า เมื่อชาวไทยถิ่นใต้พบปะทักทายกันจะนิยมใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เพื่อแสดงถึงความเป็นกันเองและความเป็นพวกเดียวกัน ชาวพื้นเมืองภาคใต้ถือว่าถ้อยคำส่วนใหญ่ยกเว้นคำดูต่ำเป็นคำสุภาพ สามารถนำไปใช้ได้เกือบทุกกาลเทศะ และกับบุคคลแทบทุกชนชั้น นอกจากนี้ สำเนียง

และลีลาในการพูด มีลักษณะการตัดพยางค์ของคำหลายพยางค์ให้เป็นคำที่มีพยางค์น้อยลง เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสาร สอดคล้องกับที่ สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และดิลก วุฒิพาณิชย์ (2542 : 5683-5684) ได้กล่าวไว้ว่า สำเนียงพูดของชาวภาคใต้เป็นที่ประจักษ์ของถิ่นอื่นดีกว่าห่าวและห้วน เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำที่รับมาจากภาษาของชนกลุ่มอื่นที่มีหลายพยางค์ด้วยการรวบรัดพยางค์ให้สั้นเข้า

บทสรุป

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง ลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน ของ คามิน คมนีย์ ปรากฏอัตลักษณ์ชาวใต้ที่โดดเด่น 5 ด้าน คือ 1) อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวใต้ มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกันกับวิถีชุมชน ทั้งการประกอบอาชีพ อาหารการกิน การสร้างที่อยู่อาศัย และการละเล่นของเด็ก 2) อัตลักษณ์ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคมภาคใต้ สังคมภาคใต้มีลักษณะการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความสัมพันธ์อันเกิดจากการพึ่งพาอาศัยและการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน 3) อัตลักษณ์ด้านค่านิยมและความเชื่อของชาวใต้ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาสำคัญของชาวภาคใต้ ผู้คนจึงนิยมเชื่อเรื่องเวรกรรม ความเชื่อเรื่องกุศลผลบุญ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามหรือสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และนิยมเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง 4) อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้ ทั้งประเพณีท้องถิ่น ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และเพลงพื้นบ้าน ที่มีความแตกต่างไปจากประเพณีและวัฒนธรรมในภาคอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพภูมิศาสตร์ หรือธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศ ทำให้ชาวไทยภาคใต้มีประเพณีบางอย่างที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะท้องถิ่น และ 5) อัตลักษณ์ด้านการสื่อสารและการใช้ภาษาของชาวใต้ กล่าวคือ ชาวใต้มีวัฒนธรรมการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า ภาษาไทยถิ่นใต้ ที่มีลักษณะเป็นคำที่มีพยางค์น้อยลง หรือมีการรวบพยางค์ให้สั้นเข้า ทำให้การออกเสียงคำแตกต่างไปจากเดิม จึงกล่าวได้ว่าบทบาทของวรรณกรรมทั้งสองเรื่อง

ไม่เพียงแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่องและศิลปะการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนตัวตน (อัตลักษณ์) ของผู้แต่งและของสังคมอีกด้วย ดังที่ สุภาพร คงศิริรัตน์ (2548 : 1) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาจากสายตาอันแหลมคม และอารมณ์อันละเอียดอ่อนของนักเขียนที่มองผ่านประสบการณ์ของตนและบุคคลแวดล้อมในสังคม วรรณกรรมจึงมิได้มีสถานะเพียงทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับเนื้อหาและการใช้ภาษาอันงดงามเท่านั้น หากแต่นำความรอบรู้มาสู่ผู้อ่านทั้งในเรื่องสรรพวิทยาการด้านต่าง ๆ เรื่องของโลกและชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ตรีนิตินันท์ บุญขจร (2542 : 4-6) ที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม สรุปได้ว่า วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมเนื่องจากเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม อีกทั้งผู้เขียนยังได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมือง วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่

จุดเด่นของวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ คือ เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวใต้ออกมาได้อย่างแจ่มชัด นั่นเป็นเพราะส่วนหนึ่งผู้แต่งเป็นนักเขียนชาวใต้ จึงเป็นการเล่าเรื่องผ่านผู้เล่าเรื่องที่เป็นผู้รู้แจ้ง ส่งผลให้เห็นภาพทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวใต้ได้อย่างชัดเจน เพราะผู้เล่าสามารถเปิดเผย ควบคุม และให้รายละเอียดถึงสิ่งที่ต้องการเล่าได้อย่างเต็มที่ อันจะส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องเล่าได้ทันที และทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้อ่านสามารถรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่างหลากหลาย อีกทั้งเรื่องราวบางส่วนที่ถ่ายทอดในวรรณกรรมก็มาจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของตัวผู้แต่ง ดังบทสัมภาษณ์ผู้แต่งในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ความว่า “คามินบอกว่า เรื่องราวของทั้งสองเรื่องนี้มีบางส่วนที่มาจากชีวิตจริงและเรื่องราวที่แต่งขึ้นมาเพื่อให้หนังสือน่าอ่านขึ้น โดยในเรื่องมีการสะท้อนความเป็นอยู่ของคนภาคใต้ ซึ่งสาเหตุที่เขาเขียนหนังสือเล่มนี้เริ่มมาจากความคิดถึงบ้าน จากนั้นก็คิดถึงแม่ที่เสียชีวิตไปเมื่อสองปีที่แล้ว คิดถึงคนในครอบครัวซึ่งโดยส่วนใหญ่ยังอยู่ที่นครศรีธรรมราช เมื่อหวนคิดถึงสิ่งต่าง ๆ นานาต่าง ๆ ก็ต้องยอมรับว่าสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ยากที่จะให้กลับมาเหมือนเดิม แต่สิ่งที่ยังมีค่าและควรเก็บรักษาเอาไว้คือการละเล่น สังคมและวัฒนธรรมในสมัยก่อนซึ่งเป็นสิ่งสวยงามมาก ๆ ซึ่งผู้เขียนก็อยากเก็บไว้ในลักษณะ

ของเรื่องเล่า” (สถาพรบุ๊คส์, 2559 อ้างถึงใน คอลัมน์จุดประกาย หนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ, 2559 : 3) ในตอนท้ายของบทสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้ตระหนักถึงความสูญเสียอัตลักษณ์ อันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีบทบาททำให้เกิดการไหลบ่าข้ามพรมแดนของวัฒนธรรมจากทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้อัตลักษณ์บางอย่างของคนได้ปรับเปลี่ยนไป ดังที่ วิมลมาศ ปฤษฎาล (2550) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์เกิดการเปลี่ยนแปลง สิ้นไหลไปตามสถานการณ์ จึงเกิดมุมมองของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์คนได้ หรือสูญเสียความเป็นตัวตนของคนได้ เพราะกระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน ทั้งในเรื่องการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญด้านวัตถุ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้ส่งผลความเปลี่ยนแปลงในหลายพื้นที่ หรือแม้แต่การพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านการศึกษา ก็ทำให้คนได้ละทิ้งชนบทเข้าไปศึกษาในเมืองหรือในเมืองหลวง ด้วยเหตุนี้สำนึกในรากเหง้าของคนในท้องถิ่นได้จึงค่อย ๆ เลือนหายไป

จึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกยางกลางห้วย และลูกนกจากคอน เป็นเครื่องมือในการทบทวนและรื้อฟื้นอัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวใต้แบบดั้งเดิมในชนบท เพื่อป้องกันการถูกกลืนหายไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). **มรดกวัฒนธรรมภาคใต้**. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- คามิน คมนีย์. (2556). **ลูกยางกลางห้วย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สถาพรบุ๊คส์.
- คามิน คมนีย์. (2559). **ลูกนกจากคอน**. กรุงเทพฯ : สถาพรบุ๊คส์.
- จรรยา หนูทอง. (2556). **เทศกาล งานประเพณี ท้องถิ่นภาคใต้**. สงขลา : บริษัทนาศิลป์โฆษณาจำกัด.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). **แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไท**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

สถาพรบุ๊คส์. (2559). **‘คามิน คมนีย์’ ลูกยางกลางห้วย ลูกนกจากคอน.**
สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2567, จาก https://satapornbooks.com/newevents_readmore/039-คามิน-คมนีย์-039-ลูกยางกลางห้วย-ลูกนกจากคอน-188

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ และดิลก วุฒิพาณิชย์. (2542). **ภาษาถิ่นใต้**, ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12 พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2544). **โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.)

สุภาพร คงศิริรัตน์. (2548). **อัตลักษณ์ วิถีความคิดของคนไทยและคนลาวจากวรรณกรรมแบบเรียน.** พิษณุโลก : สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อภิภัทร เอิบกมล และพัชลินจ์ จินนุ่น. (2564). **สถานภาพการศึกษาวรรณกรรมโดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) ในงานวิทยานิพนธ์ไทย (พ.ศ. 2543-2563) ใน การประชุมหาตใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 12, 151-529. วันที่ 25 มิถุนายน 2564 Online Conference.** สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

อุดม หนูทอง. (2542). **การเล่นของเด็กในภาคใต้**, ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1 พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

Jenkins, Richard. (1996). **Social Identity.** London : Routledge.

การเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยในบทละครรำสามก๊ก
ของขุนเสนานุชิต (เจต) และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี
Comparison of Thai Social Reflection in the
Three Kingdoms Dance drama by Khun Senanuchit (Chet)
and Laung Phathanapongphakdi

ปัทมา ดีลิน^{1*} (Patthama Deelin)^{1*}

บทคัดย่อ

บทละครรำของไทยมีการพัฒนาเป็นอย่างมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาการทางสังคมที่สำคัญและมีปฏิสัมพันธ์กับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้ยุคนี้เกิดการนำวรรณกรรมต่างประเทศมาประพันธ์ใหม่ในรูปแบบบทละครรำ หนึ่งในวรรณกรรมต่างประเทศที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในหมู่คนไทย และนำมาประพันธ์เป็นบทละครคือวรรณกรรมสามก๊ก บทความนี้จึงมุ่งศึกษาการเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครรำสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี โดยผ่านวิธีการวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างกันของภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครรำดังกล่าว ผลจากการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนสังคมไทยที่เหมือนกัน คือ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการแสดง ความเคารพ และวัฒนธรรมการกิน และภาพสะท้อนสังคมไทยที่แตกต่างกัน คือ ด้านเทคโนโลยีและเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยปรากฏเฉพาะในบทละครรำสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต)เท่านั้น ได้แก่ การหนังสือพิมพ์ การไปรษณีย์โทรเลข โรงสีข้าว และการระบอบของอิหฺวาตงโรค

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนสังคม, บทละครรำสามก๊ก, ขุนเสนานุชิต(เจต), หลวงพัฒนพงศ์ภักดี

¹ อาจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: dpatthama@tsu.ac.th

¹ Lecturer, Dr., Eastern Languages Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, Email: dpatthama@tsu.ac.th

*Corresponding author : Email address : dpatthama@tsu.ac.th

Received: February 5,2024 Revised: March 11,2024 Accepted: March 12,2024

Abstract

Thai dance drama began to develop greatly during the reign of King Rama V, in which there was significant social development and an increase of international relationship causing rewriting of foreign literature in the form of Thai dance drama, one of foreign literature that is very popular among Thai people and composed into plays, namely Three Kingdoms. This article aims to study the comparison of Thai social reflection in the Three Kingdoms dance drama by Khun Senanuchit (Chet) and Laung Phathanapongphakdi, by analyzing the same and different reflections of Thai society in dance drama. The research results indicate that the same reflection in Thai society is culture, including the culture of showing respect, culture of eating, and the different reflections in Thai society are technology and important events in the reign of King Rama V appearing only in the Three Kingdoms Dance drama by Khun Senanuchit (Chet), including newspapers, post and telegraph, rice mills, and cholera outbreaks.

Keywords : Social Reflection, Three Kingdoms Dance drama, Khun Senanuchit (Chet), Laung Phathanapongphakdi

บทนำ

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยไทยพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ด้าน เนื่องจากพระองค์ทรงครองราชย์เป็นเวลานาน และมีอิทธิพลทางตะวันตกเข้ามาในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และศิลปวัฒนธรรมอย่างมากมาย (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 202) รวมถึงความรู้เรื่องของละครไทย เนื่องมาจากการก่อเกิดคณะละครขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเป็นคณะละครที่เล่นสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การละครไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ขยายตัวมากขึ้นคือการละครไทยได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนมากกว่าสมัยก่อน กอปรกับสมัยนี้มีการ

ติดต่อกับต่างชาติ รวมถึงการก่อตัวขึ้นและขยายตัวของละครแบบใหม่ในเวลาต่อมา เช่น ละครเสภา ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครร้อง และละครพูด จากความรุ่งเรืองของบทละครและการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติ นำมาสู่การนำวรรณกรรมต่างชาติมาดัดแปลงเป็นบทละคร หนึ่งในนั้นมีวรรณกรรมจีนที่นำมาดัดแปลงเป็นบทละครมากที่สุดคือวรรณกรรมสามก๊ก ซึ่งเป็นอันทราบกันดีว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไทยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ทั้งสองประเทศมีสัมพันธ์ไมตรีและการติดต่อค้าขายระหว่างกันมายาวนานกว่า 700 ปี ทำให้คนไทยและคนจีนมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกัน จากประวัติความเป็นมา การอพยพมาอยู่เมืองไทยของชาวจีนได้นำภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม ฯลฯ เข้ามาในประเทศไทย ส่งผลให้วัฒนธรรมและประเพณีจีนถ่ายทอดมาสู่คนไทย จนทำให้วัฒนธรรมจีนผสมผสานกับไทยจนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน

ประเทศไทยเริ่มมีการแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยครั้งแรกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 คือ วรรณกรรมสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) สามก๊กเป็นหนึ่งในสี่ผลงานชิ้นเอกของวรรณกรรมจีน ทั้งยังเป็นมรดกทางวรรณกรรมของโลกและเป็นหนึ่งในวรรณกรรมจีนโบราณที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในประเทศไทย ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เกิดการนำวรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มาประพันธ์ขึ้นใหม่ในรูปแบบของบทละครร่ำ การนำเสนอของผู้ประพันธ์สามก๊กจึงมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างไปจากเดิม ผ่านการประพันธ์โดย ขุนเสนานุชิต (เจต) หลวงพัฒนพงศ์ภักดี และอีก 10 เล่มสมุดไทยที่ไม่ได้ระบุชื่อผู้ประพันธ์ (金勇, 2018 : 288) บทละครคือวรรณกรรมประเภทหนึ่ง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมอย่างมากมาย วรรณกรรมมาจากชีวิตความเป็นจริง จึงมีลักษณะเหมือนกับสังคมนั้นที่ผู้อ่านได้เห็นภาพสังคมจากวรรณกรรมอย่างชัดเจน ภาพของสังคมไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละยุคแต่ละสมัย จึงทำให้วรรณกรรมแต่ละยุคเปรียบเสมือน กระบอกน้ำที่สะท้อนภาพของสังคม (Lu Yanwei, 2562 : 16) ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญสำหรับวรรณกรรม บทละครร่ำในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ได้สะท้อนถึงสภาพสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต เป็นต้น ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาการเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละคร

ร่ำสามก๊กของขุนเสนาขุนจิต(เจต)และหลวงพัฒน์พงศ์ภักดี โดยผ่านวิธีการวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างกันของภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครร่ำดั่งกล่าว ผลจากการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนสังคมไทยที่เหมือนกัน คือ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการแสดงความเคารพ และวัฒนธรรมการกิน และภาพสะท้อนสังคมไทยที่แตกต่างกัน คือ ด้านเทคโนโลยีและเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยปรากฏเฉพาะในบทละครร่ำสามก๊กของขุนเสนาขุนจิต (เจต) เท่านั้น ได้แก่ การหนังสือพิมพ์ การไปรษณีย์โทรเลข โรงสีข้าว และการระบอบของอหิวาตกโรค การสะท้อนสังคมไทยของบทละครร่ำสามก๊ก แสดงให้เห็นถึงบทละครร่ำสามก๊กมีเนื้อเรื่องที่คงไว้ซึ่งเนื้อหาหลักของสามก๊กแต่มีการเพิ่มเติมเนื้อหาที่ปรากฏภาพสังคมไทย สะท้อนถึงการที่บทละครร่ำได้รับอิทธิพลของสังคมไทย ทำให้บทละครเกิดความน่าสนใจ แตกต่าง และผู้อ่านไม่เพียงได้รับความบันเทิงแต่ได้ยังได้รับรู้ถึงสภาพสังคมไทยในสมัยนั้น

บทละครร่ำสามก๊กในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การแสดงมหรสพที่สำคัญที่สุดในราชสำนักคือการแสดงระบำละครต่าง ๆ กวีในสมัยนั้นแต่งบทละครและแสดงละครแก่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง ลักษณะเด่นของละครร่ำ คือ ดัดแปลงมาจากวรรณคดีต่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวต่างประเทศ ตัวละคร ดนตรี เป็นต้น และนักแสดงก็แต่งกายเป็นชาวต่างชาติด้วย

วรรณกรรมจีนฉบับแปลไทยหลายเรื่องที่ได้รับการประพันธ์ขึ้นใหม่และดัดแปลงเป็นละครไทย แต่วรรณกรรมที่ถูกดัดแปลงมากที่สุดคือ สามก๊ก บทละครร่ำสามก๊กของไทยเป็นบทละครที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับ ขณะเดียวกัน บทละครร่ำสามก๊กถือเป็นหนึ่งในละครไทยที่สำคัญมาก จากเดิมที่วรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) แพร่หลายไปในราชสำนัก พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง เมื่อนำมาประพันธ์ขึ้นใหม่และดัดแปลงเป็นละครไทยร่ำก็ได้รับการตอบรับจากประชาชนด้วยเช่นกัน

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้บันทึกการประพันธ์บทละครสามก๊กไว้ดังนี้

เรื่องสามก๊ก (ก) ตอนพระเจ้าเลนเต้ประพาสสวน จนถึงตั้งโต๊ะเข้าไปสู่พระเจ้าเหียนเต๋ หลวงพัฒนพงศ์ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทรฯ เล่นละคอน เป็นหนังสือ ๑๖ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ข) ตอนอ๋องอุ้นกำจัดตั้งโต๊ะ หลวงพัฒนพงศ์ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทรฯ เล่นละคอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ค) ตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว หลวงพัฒนพงศ์ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทรฯ เล่นละคอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ฅ) ตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว หมื่นเสนานุชิต (เจต) แต่งลงพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖

(ง) ตอนจิวยี่รากเลือด หลวงพัฒนพงศ์ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทรฯ เล่นละคอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑ ยังไม่ได้พิมพ์

(จ) ตอนนางซุน슈ุอิน หนีกลับไปเมืองกังตั๋ง หลวงพัฒนพงศ์ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทรฯ เล่นละคอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑ ยังไม่ได้พิมพ์ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2515 : 28)

บทละครสามก๊กล้วนประพันธ์ในรูปแบบร้อยกรอง และประพันธ์ในรูปแบบเล่มสมุดไทยโบราณเท่านั้น ซึ่งมีบางส่วนบางตอนได้สูญหายไปแล้ว ต้นฉบับบางเล่มมีสภาพที่ไม่สมบูรณ์ และตัวอักษรบางแห่งเลือนลงจนไม่สามารถอ่านได้ อีกขบวนการสะกดคำใช้แบบเก่า บางตอนการบรรจุเพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ระบุไว้เพียงบางแห่ง และไม่พบหลักฐานว่ามีการตีพิมพ์ต้นฉบับบทละครไว้กลุ่มนี้มาก่อน (ปาริฉัตร พิมล, 2562 : 119) ปัจจุบันคงเหลือต้นฉบับสมุดไทยเก็บรักษาไว้ ณ ห้องบริการเอกสารโบราณ ชั้น 4 และห้องหนังสือหายาก ชั้น 3 หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี ซึ่งได้แก่ สมุดไทยที่ประพันธ์โดยขุนเสนานุชิต (เจต) หลวงพัฒนพงศ์ภักดี และอีก 10 เล่มสมุดไทยที่ไม่ได้ระบุชื่อผู้ประพันธ์

บทละครสามก๊กจัดเป็นละครพันทาง เนื่องจากเป็นบทประพันธ์พงศาวดารของต่างชาติ แต่ยังใช้วิธีการแสดงแบบละครนอก โดยแบ่งเนื้อหาบทละครออกเป็นตอน ๆ ไม่มีการแบ่งฉาก มีเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ในเรื่องตามบทละครนอก เช่น โอด เชิด รัว พระยาเดิน เป็นต้น และมีเพลงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะกับชนชาติจีน แต่มีจำนวนค่อนข้างน้อย เช่น หอแห่ จีนเก็บดอกไม้ เป็นต้น (สุนันท์ พวงพุ่ม, 2528 : 82) มีการดัดแปลงโดยการนำนาฏศิลป์ชาตินั้น ๆ มาใช้ในการแสดง เช่น บทละครสามก๊ก ซึ่งมีการตีท่ามีพื้นฐานมาจากท่าจีวของจีนผสมกับท่ารำไทย ลักษณะเด่นคือ การใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลางเหยียดตึงชิดกัน ส่วนนิ้วที่เหลืออเก็บนิ้วไว้กลางอุ้งมือ นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นอื่น ๆ เช่น การใช้นิ้วลูบหนวดเครา การทำสะเอว การใช้ฝ่ามือตบหน้าขาทีละมือ การถือพัด เป็นต้น (ปัทมาพร ขเลิศเพชร, 2535 : 62)

บทละครสามก๊กเป็นกลอนบทละคร ซึ่งมีจำนวนคำในวรรคน้อยกว่ากลอนสุภาพ ผู้แสดงจะต้องร้องและรำ การร้องจะต้องมีการเอื้อนและไว้จังหวะ นักแสดงแสดงสถานการณ์ของเรื่องราวและแสดงอารมณ์ของตัวละครผ่านบทสนทนาและการแสดง

บทละครสามก๊กของไทยเพิ่มเนื้อเรื่องและการแสดงอารมณ์ของตัวละครทำให้บทละครมีความเต็มอิ่มและทำให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเข้าใจอารมณ์ของตัวละครได้ดีขึ้น มีการเพิ่มบทสนทนายาระหว่างตัวละครเพื่อให้ละครดำเนินได้เร็วขึ้น บทสนทนาของตัวละครยังทำหน้าที่เชื่อมโยงเรื่องราว การเพิ่มเนื้อหาในบทละครสามก๊กของไทยไม่มีผลกระทบต่อเนื้อเรื่องและใจความหลักของเรื่องเพราะยังคงเนื้อหาเรื่องและใจความสำคัญของเรื่องอยู่ เพียงแต่บทละครได้มีการเพิ่มอารมณ์และการกระทำของตัวละครซึ่งเป็นลักษณะการประพันธ์บทละคร สิ่งเหล่านี้ได้เอื้อต่อการแสดงของนักแสดงบนเวทีและทำให้เนื้อหาเรื่องราวมีความสมจริงมากขึ้น จุดเด่นอีกประการหนึ่งคือมีการเพิ่มวัฒนธรรมและประเพณีไทยในละคร การเน้นความเป็นไทยช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเข้าใจเนื้อหาของเรื่องได้ง่ายขึ้น ผู้ประพันธ์จึงเพิ่มเติมเนื้อหาความเป็นไทยเข้าไป ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ชมได้รับความเพลิดเพลินมากขึ้น บางส่วนมีการปรับโครงเรื่องเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการแสดงของนักแสดงบนเวที ในเรื่องการวิเคราะห

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง บทละครร่ำสามก๊กใช้วงปี่พาทย์ไม้นวมประกอบการแสดง (方莲雅, 2021:198)

จากข้างต้นบทละครร่ำสามก๊กของไทยใช้ลักษณะการประพันธ์ตามแบบของการประพันธ์บทละครไทย โดยมีการเพิ่มเนื้อหา เพิ่มบทสนทนา ไม่ให้กระทบต่อเนื้อเรื่องและใจความของเรื่องเพราะยังคงเนื้อหาเรื่องและใจความหลักของเรื่องอยู่ เพื่อเอื้อในการแสดงของผู้แสดง ซึ่งหนึ่งในเนื้อหาที่เพิ่มลงในบทละครร่ำสามก๊กทำให้บทละครมีความโดดเด่น และได้สร้างความแตกต่างขึ้น คือการสะท้อนสังคมของสมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านบทละคร จากการศึกษาบทละครร่ำสามก๊กได้สะท้อนสังคมด้านวัฒนธรรมในบทละครร่ำสามก๊ก แต่การสะท้อนสังคมในด้านเทคโนโลยีและเหตุการณ์สำคัญในสมัยนั้น ปรากฏในบทละครร่ำสามก๊กที่ประพันธ์โดยขุนเสนานุชิต (เจต) ได้ประพันธ์ไว้ทั้งสิ้น 17 เล่มสมุดไทยเท่านั้น โดยเนื้อหาเริ่มตั้งแต่ตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว จนถึงเล่าเจี้ยงรู้ว่าม้าเฉียวเข้ากับเล่าปี การสะท้อนภาพสังคมผ่านบทละครทำให้เกิดความเข้าใจถึงสังคมในสมัยนั้น และเห็นถึงการที่สังคมส่งผลต่อวรรณกรรมหรือนักเขียน (ธานีวัฒน์ บุญโต, 2542, อ้างถึงใน Lu Yanwei, 2562 : 100) กล่าวว่า งานเขียนจึงมีลักษณะเนื้อหาขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญทางสังคมว่า ขณะนั้นสภาพสังคมเป็นอย่างไร ผู้เขียนก็จะสร้างงานเขียนนั้นเพื่อสนองความสนใจของผู้อ่านอยู่เสมอ

ผู้แต่งและจุดประสงค์ในการแต่ง

ผู้ประพันธ์บทละครร่ำสามก๊กทั้งสองท่าน คือ ขุนเสนานุชิต (เจต) และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี มีจุดประสงค์ในการแต่ง ดังนี้

ขุนเสนานุชิต (เจต) ประพันธ์ไว้ทั้งสิ้น 17 เล่มสมุดไทย โดยเนื้อหาเริ่มตั้งแต่ตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว จนถึงเล่าเจี้ยงรู้ว่าม้าเฉียวเข้ากับเล่าปี แต่งลงพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2436 ขุนเสนานุชิต(เจต) ได้เลือกตอนในการนำมาประพันธ์ใหม่จากตอนที่สร้างอารมณ์ขัน ดังปรากฏในหน้าแรกของบทละครเล่ม 1 ตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว ความว่า

ข้าพเจ้าชื่อเจตสังเกตรื่อง
แต่ไม่มีใครรู้ผู้สุนทร
อันข้านี้มีไซ้เช่นเพนนักรบราชน
แต่เขาจ้างให้แสดงแต่งสรวา
เค้าให้กล่าวรวาเรื่องเมืองตึงหน่ง
ดึกว่านั่งเสียเปล่า ๆ ทั้งเข้าเย็น
ขอแสดงแต่งความในสามก๊ก
ตัดเป็นชุดแบ่งเป็นตอนผ่องออกทำ
ด้วยเรื่องรากล่าวอ้างต่างชนิด
ทั้งชื่อเสียงเรียกยากลำบาก

ดูมันมากตื่นเมืองเรื่องอักษร
เพนยอดกลอนอย่างดีที่เอกรา
ไม่ฉลาดล้ำภักที่ศึกษา
สู้่อสำหรับทำไปทั้งไม่เพน
เอาไว้หวังเพนกลอนละครเล่น
แต่งไม่เป็นคำละครฟังสอนท่า
เที่ยวหีบยกเอาแต่ข้อที่ซ้ำ ๆ
จะเริ่มร่ำมาแต่ต้นพันปัญญา
จะแสดงแต่งติดผิดภาษา
จึงต้องว่าเป็นละครกลอนชาติรี

(ขุนเสนานุชิต(เจต), 2436 : 1)

ข้อความข้างต้นมาจากเล่มสมุดไทย บทละครร่ำสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ในเล่มแรกตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิ๋ว ได้ระบุนว่าแม้ว่าตนจะไม่ใช่นักประพันธ์มืออาชีพ แต่ตนมีหน้าที่ต้องประพันธ์บทละครขึ้นใหม่และดัดแปลงเรื่องราวของวรรณกรรมสามก๊กเป็นบทละครร่ำสามก๊ก ตนจึงเลือกเรื่องราวที่น่าสนใจและสร้างอารมณ์ขัน มาประพันธ์ใหม่เป็นบทละครร่ำสามก๊ก เนื่องจากวรรณกรรมจีนฉบับแปลไทยหลายเรื่องมีความยาวมาก ไม่สามารถนำมาแสดงตั้งแต่ต้นจนจบได้ ดังนั้นในการนำวรรณกรรมบทละครพันทาง จึงต้องคัดเลือกเอาเฉพาะตอนสำคัญหรือตอนที่มีความสนุกสนานมาแต่ง เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง (นวรรตน์ ภักดีคำ, 2562 : 71)

ในขณะที่ผู้ประพันธ์อีกท่านคือ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี ประพันธ์ไว้ทั้งสิ้น 16 เล่มสมุดไทย โดยเริ่มเนื้อหาเริ่มตั้งแต่ตอนพระเจ้าเลนเต้ประพาสนวน จนถึงตั้งโต๊ะเข้าไปสู่พระเจ้าเหี้ยนเต้ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2436 หลวงพัฒนพงศ์ภักดี ได้ประพันธ์บทละครร่ำสามก๊ก ให้แก่ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เพื่อเป็นละครใช้แสดง ณ โรงละครปรินซ์เธียเตอร์(Prince Theatre) แต่บทละครยังไม่ได้พิมพ์ ดังปรากฏหลักฐานในหน้าแรกของสมุดไทยเรื่องสามก๊ก เล่ม 1 ความว่า

ณ วันที่ ๕ ๒๑ ๑๑ ค่ำ ปีมเสง... จุลศักราช ๑๒๕๕

ในราชการวันที่ ๑๒ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

ท่านเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง มีบัญชาให้ข้าพเจ้า ขุนจบพลรักษ

(ทิม) แต่งเรื่องสามก๊ก ราชพงษดานจิน เป็นบทกลอนละคร

ลงปรทำนนี้

สามก๊กเล่ม ๑

ขุนจบพลรักษเป็นผู้แต่ง

เป็นบทละครปริณทียเต๋อ²

ข้อความข้างต้นระบุว่า หลวงพัฒนพงศ์ภักดี เป็นผู้แต่งบทละครเรื่องนี้เมื่อ ปี พ.ศ.2436 ตามคำสั่งของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงสำหรับละครแสดง ณ โรงละครปริงซ์เธียเตอร์(Prince Theatre) หลวงพัฒนพงศ์ภักดีมีผลงานละครไทย มากมาย รวม 23 เรื่อง โดยมีทั้งสิ้น 6 เรื่องที่ประพันธ์และดัดแปลงจากวรรณกรรม จินฉบับภาษาไทย ได้แก่ ชูยถึง ได้ฮั่น ห้องสิน บ่วนฮวยเหลา สามก๊ก หงอได้ ในบรรดา 6 เรื่องนี้ ละครที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ สามก๊ก หลวงพัฒนพงศ์ภักดี มีเหตุผลของการเลือกวรรณกรรมจินฉบับไทยมาดัดแปลงเป็นละครไทย ด้วยเหตุผล ดังนี้ ปาริฉัตร พิมล (2562) เชื่อว่าปัจจัยสำคัญในการคัดเลือกวรรณกรรมจิน ฉบับไทยของ หลวงพัฒนพงศ์ภักดี มาดัดแปลงเป็นละครไทย คือ มีความเหมาะสม กับการแสดงละครเวทีและเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเลือกเรื่องราวที่ได้รับความนิยมจากประชาชน

สภาพสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

สภาพสังคมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอเนกประการ ทรงพัฒนาทั้งด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้ไทย จึงคงไว้ซึ่งอิสรภาพ พระองค์ทรงดำเนินการปฏิรูปประเทศในหลาย ๆ ด้านและ

² หลวงพัฒนพงศ์ภักดี. (ม.ป.ป.). กลอนบทละครสามก๊ก เล่มที่ 197-212. กรุงเทพฯ.

ป้องกันไม่ให้ประเทศไทยตกเป็นอาณานิคมของประเทศอื่นได้สำเร็จ จึงทำให้ยุคนี้เป็นยุคที่ประเทศไทยมีการพัฒนาในหลายด้าน

พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกของไทยที่สร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับราชวงศ์ยุโรป และทรงเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จไปต่างประเทศ เสด็จเยือนยุโรปหลายครั้ง ด้านเศรษฐกิจและสังคม พระองค์จึงทรงยกเลิกระบบทาสที่ใช้มากกว่า 600 ปีของไทย ทำให้เศรษฐกิจมีการพัฒนามากขึ้น สร้างความเท่าเทียมกัน พระองค์ทรงสถาปนาระบบตุลาการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การปฏิรูปของพระองค์มีขอบเขตกว้างขวางและรวมถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานบางประการด้วย ในสมัยนี้จึงเกิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ขึ้นมากมาย อาทิ เช่น การสร้างทางรถไฟทางหลวง การไปรษณีย์โทรเลข การไฟฟ้า โรงสีข้าว เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน ยุคสมัยนี้ประเทศไทยได้เผชิญกับการระบาดของอหิวาตกโรคซึ่งถือเป็นการระบาดของอหิวาตกโรคทั่วโลกครั้งที่ 4 ทำให้ประเทศไทยเริ่มมีการจัดการป้องกัน และรักษาโรคอหิวาตกโรคอย่างเป็นทางการครั้งแรก

จากการที่พระองค์ทรงพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการยกเลิกระบบทาส รวมถึงการปฏิรูประบบการศึกษา ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ผู้คนมีงานทำและมีเงินเดือน เมื่อมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นำมาซึ่งการมีกำลังความสามารถในการอุปโภคบริโภค กอปรกับยุคสมัยนี้การละครของไทยมีการพัฒนา มีโรงละครเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และเริ่มมีการเก็บค่าเข้าชมการแสดง (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 207) ประชาชนนิยมการเข้าชมการแสดงละคร นอกจากนี้ การแสดงละครไทยเป็นนาฏศิลป์โบราณที่มีประวัติยาวนาน สามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรม ประเพณี และสภาพสังคมของไทยในขณะนั้นได้ คณะละครไทยได้เริ่มนำวรรณกรรมต่างประเทศมาดัดแปลงเป็นบทละคร ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 การละครไทยจึงมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นขึ้นมา

การเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยในบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) และหลวง พัฒนพงศ์ภักดี

จากการเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต)และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี โดยผ่านวิธีการวิเคราะห์ความเหมือน

และความต่างกันของภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครดังกล่าว ผลจากการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนสังคมไทยที่เหมือนกัน คือ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการแสดงความเคารพ และวัฒนธรรมการกิน และภาพสะท้อนสังคมไทยที่แตกต่างกัน คือ ด้านเทคโนโลยีและเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยปรากฏเฉพาะในบทละครรำสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต)เท่านั้น ได้แก่ การหนังสือพิมพ์ การไปรษณีย์โทรเลข โรงสีข้าว และการระบอบของอหิวาตกโรค

1. ภาพสะท้อนสังคมที่เหมือนกัน มีจำนวน 2 ด้าน คือ

1.1 ด้านวัฒนธรรมการแสดงความเคารพ

การแสดงความเคารพถือเป็นมารยาทไทยอย่างหนึ่งซึ่งแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนของเด็กที่มีต่อ บุคคลผู้ใหญ่ หรือบุคคลผู้ที่มีความอาวุโสกว่า ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน(กัลยรัตน์ คำคุณเมือง, อินถา ศิริวรรณ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และจุฑามาศ วารีแสงทิพย์, 2566 : 17) บทละครรำสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต)และหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี มีการสะท้อนภาพสังคมด้านวัฒนธรรมด้านการแสดงความเคารพ ในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การประนมมือ การไหว้ การกราบ การคำนับ การถวายบังคม เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี	องค์พระชนนีนาถา
บอกว่าตัวลูกทั้งสองรา	จะขอลาพระแม่จรัส

(ขุนเสนานุชิต (เจต), 2516 : 64)

ข้อความข้างต้นมาจากตอนเล่าปีโป่แต่งงานกับขุนสูหยินที่เมืองกังตั้ง ได้บรรยายถึงเล่าปีโป่แสดงความเคารพด้วยการประนมมือไหว้ นางงอกก็ได้อ การไหว้คือการแสดงความเคารพของไทย การไหว้ ประกอบด้วยกิริยา 2 ส่วนด้วยกัน คือ การประนมมือ และการไหว้ การประนมมือ หรือที่เรียกว่า “อัญชลี” เป็นการแสดงความเคารพโดยการประนมมือเล็กน้อย ใช้ปลายนิ้วมือทั้งสองข้างชิดกัน ฝ่ามือทั้งสองประกบเสมอกันแนบระหว่างอก ปลายนิ้วเฉียงขึ้นพอประมาณ แขนแนบลำตัวไม่กลางศอกทั้งชายและหญิงปฏิบัติเหมือนกัน(กัลยรัตน์ คำคุณเมือง, อินถา ศิริวรรณ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และจุฑามาศ วารีแสงทิพย์, 2566 : 18)

2. ภาพสะท้อนสังคมที่แตกต่างกัน มีจำนวน 2 ด้าน คือ

2.1 ด้านเทคโนโลยี

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ไม่เพียงได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเท่านั้น แต่ยังยอมรับระบบที่มีก้าวหน้า ทรงดำเนินการปฏิรูปหลาย ๆ อย่าง ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร วัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข การขนส่งและสภาพสังคม ทำให้ในช่วงเวลานี้ประเทศไทยมีการดำเนินการสร้างทางรถไฟ ทางหลวง ที่ทำการไปรษณีย์และการโทรคมนาคม หนึ่งในการพัฒนาที่สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีของประเทศไทย บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต) ได้สะท้อนเนื้อหาเทคโนโลยีสมัยรัชกาลที่ 5 ในหลายด้าน ได้แก่ การหนังสือพิมพ์ การไปรษณีย์โทรเลข โรงสีข้าว ดังนี้

1) การหนังสือพิมพ์

เนื่องด้วยสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นยุคที่มีการผลิตหนังสือพิมพ์โดยคนไทยเป็นฉบับแรก และบทละครสามก๊กก็ได้สะท้อนเนื้อหาเทคโนโลยีสมัยรัชกาลที่ 5 ด้านการหนังสือพิมพ์ บทความนี้จึงวิเคราะห์บทละครสามก๊กที่สะท้อนเนื้อหาการหนังสือพิมพ์ในบทละคร ดังนี้

แสนสมบัติทั้งปวงเมืองหลวงนั้น	ดังวิมานทวันชั้นอัปสร
ไม่พอใจยังไปเที่ยวราญรอน	ทุกคนจับกุมทำหุยมหิหม
น้ำใจท่านนั้นเปรียบอย่างกองไฟ	เอาฟันใส่สักเท่าไรก็ไม่อ้อม
ต้องละเหมียลงชื่อหนังสือพิมพ์	ประกาศไปให้ถึงริมหิมพานต์

(ขุนเสนานุชิต (เจต), 2516 : 395)

ข้อความข้างต้นมาจากตอนโจโฉรบกับขุนกวน โจโฉนำทัพไปรบกับขุนกวน และขุนกวนก็นำทัพต่อต้าน ข้อความนี้เป็นข้อความคำดาของขุนกวนต่อโจโฉ เห็นได้ว่าบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) มีเนื้อหาคำสาปแช่งของขุนกวนต่อโจโฉโดยมีการกล่าวถึงหนังสือพิมพ์อยู่ในคำสาปแช่งของขุนกวน โดยความหมายของประโยคนี้คือขุนกวนบอกว่าตนต้องการเขียนชื่อของโจโฉในหนังสือพิมพ์ เพื่อประกาศถึงความชั่วต่าง ๆ ของโจโฉให้รู้กันถึงป้าหิมพานต์

หนังสือพิมพ์ฉบับแรกในประเทศไทยปรากฏในปลายสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยใช้ชื่อภาษาไทยคือ “หนังสือจดหมายเหตุ” ชื่อภาษาอังกฤษคือ “The Bangkok Recorder” ฉบับไทย-อังกฤษ รายปักษ์ แต่เลิกผลิตไปหลังจากขายได้เพียงปักษ์ว่า ๆ หนังสือพิมพ์ “เดอะ บางกอก รีคอร์ดเดอร์” ได้รับการตีพิมพ์ใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยมีหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การมีหนังสือพิมพ์ที่ผลิตโดยชาวตะวันตกถือเป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนของประเทศไทย เพราะหนังสือพิมพ์สามารถนำเสนอมุมมองใหม่ ๆ ของไทยต่อชาวโลก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 อุตสาหกรรมการพิมพ์ของไทยได้ไต่เต้าขึ้นอย่างคึกคัก โรงพิมพ์มีทั้งของชาวไทย ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และจีน คนไทยได้มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของนักหนังสือพิมพ์มากกว่าสมัยก่อน (ศรัณยู กลิ่นจันทร์, 2547 : 33) หนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกตีพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นหนังสือพิมพ์ไทยฉบับแรกที่ผลิตและจัดพิมพ์โดยคนไทย มีชื่อว่า “द्रูณวาท” เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ โดยมียอดขายหนังสือพิมพ์ค่อนข้างสูงในยุคนี้อุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์มีความคึกคักมาก โดยมีหนังสือพิมพ์ที่ได้รับการตีพิมพ์ 59 ฉบับ

ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าช่วงต้นของราชวงศ์จักรีเป็นก้าวสำคัญในวิวัฒนาการของหนังสือพิมพ์ไทย เนื่องจากอุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์มีความคึกคักมากในสมัยรัชกาลที่ 5 หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้ถูกตีพิมพ์ นี่อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้บาทหลวงราสามักของขุนเสนานุชิต(เจต) ได้สะท้อนเนื้อหาหนังสือพิมพ์ ผู้อ่านหรือผู้ชมในสมัยนั้นต่างมีความคุ้นเคยกับหนังสือพิมพ์ และผู้อ่านในยุคหลังยังสามารถมองภาพสังคมในยุคนั้นผ่านตัวบทละคร การสะท้อนเนื้อหาหนังสือพิมพ์นอกจากจะทำให้บาทหลวงราสามักมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นแล้วยังทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงของเจริญด้านการหนังสือพิมพ์อีกด้วย

2) การประดิษฐ์โทรเลข

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยได้สถาปนาระบบใหม่ ๆ มากมาย รวมทั้งระบบโทรเลข สายโทรเลขสายแรกก่อตั้งขึ้นในสมัยนี้ ผู้เขียนจึงนำมาสะท้อนในบทละคร บทความนี้วิเคราะห์บทละครราสามักของไทยที่สะท้อนเนื้อหาโทรเลขในบทละคร ดังนี้

ฟังเอ๋ยฟังความ
ออกหนังสือถือแยกกันทั่วไป

เล่าเจียงให้ทำตามหาขัดไม่
บ้างบอกสายโทรเลขไปแจ้งความ

(ขุนเสนานุชิต (เจต), 2516 : 428)

ข้อความข้างต้นมาจากตอนเล่าปีเกิดผิดใจกับเล่าเจียง เล่าเจียงออกหนังสือเกณฑ์ทัพขุนพลเพื่อมารบกับเล่าปี เห็นได้ว่าบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ใช้คำสั่งให้ส่งการแจ้งข่าวสารผ่านทางโทรเลข ซึ่งโทรเลขถือเป็นสิ่งใหม่ในสมัยนั้น

กิจการโทรเลขในประเทศไทยเริ่มมีครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงกลาโหมดำเนินการก่อสร้างวางสายโทรเลขสำหรับสายโทรเลขสายแรกของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2418 จากกรุงเทพมหานคร ถึงจังหวัดสมุทรปราการ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2426 ได้ก่อตั้งกรมโทรเลขไทยขึ้น ในยุคนั้นสายโทรเลขไทยเชื่อมต่อกับสายโทรเลขอินโดจีนและเชื่อมต่อกับนครโฮจิมินห์ ประเทศเวียดนาม เป็นสายโทรเลขสายแรกของไทยในการสื่อสารกับต่างประเทศ (เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล, 2562 : 250) และปีนี้ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการว่าประชาชนชาวไทยจะใช้โทรเลขจากกรุงเทพมหานคร ไปจังหวัดสมุทรปราการ และจากกรุงเทพมหานคร ไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาระบบโทรเลขในประเทศไทยก็มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีสายโทรเลขเพิ่มมากขึ้น

ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นช่วงสำคัญในวิวัฒนาการของโทรเลขไทย เนื่องจากสายโทรเลขสายแรกก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 อุดสาหกรรมโทรเลขจึงมีความคึกคักเป็นอย่างมาก นี่อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ได้สะท้อนเนื้อหาโทรเลขและผู้อ่านในยุคหลังยังสามารถมองภาพสังคมในยุคนั้นผ่านตัวบทละครได้ การสะท้อนเนื้อหาหนังสือพิมพ์นอกจากจะทำให้บทละครสามก๊กมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นแล้วยังทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความเจริญของบ้านเมืองด้านการประดิษฐ์โทรเลขอีกด้วย

3) โรงสีข้าว

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุดของโลก มีประวัติการผลิตข้าวอย่างยาวนาน ประเทศไทยได้นำโรงสีข้าวแบบตะวันตกมาพัฒนาโรงสีข้าวของตนเอง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 มีการค้าข้าวอย่างเสรีและ

มีการสร้างโรงสีข้าวเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนจึงนำมาสะท้อนในบทละครว่า บทความนี้วิเคราะห์ส่วนของบทละครสามก๊กที่สะท้อนเนื้อหาโรงสีข้าวในบทละคร ดังนี้

ตั้งช้างนอกก็ช้างในใส่ไฟพร้อม ทั้งผัดซ้อมรอนทำหมดเปนเข้าสาน
เหมือนโรงสีไฟของอังกฤษเขาคิดการ ไฉนเล่าหนาวสะท้อนจะกลับไป
ขอให้เอาในวันจันทร์วันอาทิตย์ สองวันติดกันก็เสร็จสำเร็จได้
ข้าพเจ้ารับทำลายช้างภายใน อย่าเพ่อจรรนอนใจงคิดการ

(ขุนเสนานุชิต(เจต), 2516 : 423)

ข้อความข้างต้นมาจากตอนเล่าปีเกิดผิดใจกับเล่าเจี้ยง เมื่อเดียวสงเห็นว่าเล่าปีจะเดินทางกลับเงงจีว จึงรีบเขียนจดหมายลับให้เล่าปีว่าเมืองเสฉวนอยู่ภายใต้การควบคุมแล้ว ต่างเตรียมการพร้อมแล้ว แต่เหตุใดเล่าปีจึงถอดใจไม่ยึดเอาเมืองเสฉวนแล้วจะกลับเงงจีวแทน บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ใช้การอุปมาเพื่ออธิบายความรู้สึกของเดียวสงในจดหมายลับ เดียวสงเองก็รู้สึกกว่าตนเองก็เตรียมการพร้อมแล้ว เปรียบดังเช่นโรงสีข้าวของประเทศอังกฤษที่ได้สีเปลือกเสร็จสิ้นเป็นข้าวสาร เหตุใดเล่าปีถึงอยากกลับไป

โรงสีโด้ลัตะวันตกที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทยปรากฏอยู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยประเทศไทยมีการเปิดเสรีการค้าข้าวตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีการส่งออกข้าวไปต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของข้าวจึงมีวิวัฒนาการมาจากวิธีการใช้แรงงานคนไปสู่การผลิตโดยโรงสีข้าว สมัยรัชกาลที่ 4 มีการก่อตั้งโรงสีข้าวขนาดใหญ่หลายแห่ง ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย โรงสีข้าวอันดับหนึ่งในประเทศไทยคือ American Steam Rice Milling & Co. ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีโรงสีข้าวขนาดเล็ก หลายแห่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ (นรากรนาเมืองรักษ์, 2552 : 10) เพื่อรองรับต่อการบริโภคของคนในท้องถิ่น และได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อให้โรงสีข้าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อความข้างต้นอธิบายว่าอุตสาหกรรมโรงสีข้าวของไทยมีการพัฒนาค่อนข้างมาก ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยรับเอาโรงสีข้าวตะวันตกเพื่อนำมาพัฒนาโรงสีข้าวของตนเอง นี่อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ได้สะท้อนเนื้อหาโรงสีข้าวของอังกฤษเพราะผู้อ่านหรือผู้ชมคุ้นเคยกับโรงสีข้าวและทราบถึงพัฒนาการของโรงสีข้าวตะวันตก ผู้อ่านในยุคหลังยังสามารถมองภาพสังคมในยุคนั้นผ่านตัวบทละครได้ การสะท้อนเนื้อหาโรงสีข้าวนอกจากจะทำให้บทละครสามก๊กมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นแล้วยังทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความเจริญของบ้านเมืองอีกด้วย

2.2 ด้านเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5

หนึ่งในเหตุการณ์สำคัญในยุคสมัยนี้ที่ประเทศไทยต้องประสบ คือ การระบาดของอหิวาตกโรค เป็นโรคในประวัติศาสตร์ เนื่องจากในหลายประเทศทั่วโลกมีการระบาดของโรคนี้หลายครั้ง ในประเทศไทยโรคนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต) จึงได้สะท้อนเหตุการณ์สำคัญสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ การระบาดของอหิวาตกโรค ดังนี้

1) การระบาดของอหิวาตกโรค

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดการระบาดของโรคระบาดทั่วโลก คือ โรคอหิวาตกโรค อหิวาตกโรคเป็นโรคร้ายแรง มีอาการท้องร่วงเฉียบพลัน ผู้เขียนจึงนำมาสะท้อนในบทละคร บทความนี้วิเคราะห์ส่วนของบทละครสามก๊กของไทยที่สะท้อนเนื้อหาการระบาดของอหิวาตกโรคในบทละคร ดังนี้

ผลไม้ก็อุดมรื่นรมเรียง

ทั้งเสบียงอาหารก็บริบูรณ์

ปราศจากไข้หวาตะกะโรค

ทุกข์โศกทั้งหลายก็หายสูญ

(ขุนเสนานุชิต (เจต), 2516 : 285)

บทความข้างต้นนี้มาจากตอนเล่าเจียงให้เที่ยวส่งไปเจรจากับเมืองกับโจโฉ เตียวซ่งได้เล่าถึงสภาพบ้านเมืองของเสฉวนให้แก่เอียวลิ้วฟัง โดยบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) ได้ระบุถึงสภาพบ้านเมือง ความอุดมสมบูรณ์ของเมืองเสฉวน โดยมีข้อความว่าเมืองเสฉวนนี้ไม่มีการระบาดของโรคอหิวาตกโรค เห็นได้ว่าการเพิ่มเนื้อหาการระบาดของอหิวาตกโรค แสดงให้เห็นว่าบทละครสามก๊กได้รับ

อิทธิพลจากสถานการณ์สมัยรัชกาลที่ 5 ในขณะนั้นการระบาดของอหิวาตกโรคของประเทศไทยในสมัยโบราณค่อนข้างรุนแรง

การระบาดของอหิวาตกโรคในประเทศไทย เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2363 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 มีผู้เสียชีวิตว่าสามหมื่นคน ในปีนี้ถือเป็นการระบาดทั่วโลกครั้งแรก โดยมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย การระบาดของอหิวาตกโรคครั้งที่ 2 ในประเทศไทย เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2392 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ปีนี้ถือเป็นการระบาดทั่วโลก ครั้งที่ 2 โดยมีต้นกำเนิดจากประเทศอินเดียเช่นเดิมและแพร่กระจายไปยังทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และมายังประเทศไทย การระบาดของโรคอหิวาตกโรคครั้งนี้รุนแรงกว่าครั้งแรก การระบาดของอหิวาตกโรคครั้งที่ 3 ในประเทศไทยเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2403 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ปีนี้ถือเป็นการระบาดทั่วโลกครั้งที่ 3 การระบาดครั้งนี้ไม่รุนแรง การระบาดของอหิวาตกโรคครั้งที่ 4 ในประเทศไทยเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2416 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ปีนี้ถือเป็นการระบาดทั่วโลกครั้งที่ 4 คนไทยมีความตื่นตระหนกต่อการระบาดครั้งนี้มาก ดังนั้นประเทศไทยเริ่มมีการจัดการ ป้องกัน และรักษาโรคอหิวาตกโรคอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ก่อตั้งโรงพยาบาลเพื่อการรักษาโรคขึ้นในกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2424 (พลรัตน์ วิไลรัตน์ และศรัทธา หล่ออารีย์สุวรรณ, 2546 : 1114) ในช่วงเวลานี้ประเทศไทยมีระบบการจัดการด้านสาธารณสุขที่ดีเพื่อจัดการต่อการระบาดของอหิวาตกโรค

ผู้เขียนบทละครสามก๊กของไทยสะท้อนเนื้อหาการระบาดของอหิวาตกโรคในบทละครว่า เนื่องจากผู้อ่านหรือผู้ชมในสมัยนั้นย่อมมีความสนใจและรับรู้ถึงการระบาดของอหิวาตกโรคค่อนข้างมาก ผู้เขียนบรรยายถึงมณฑลเสฉวนว่าไม่มี การระบาดของอหิวาตกโรค ประชาชนไม่ต้องประสบกับทุกข์จากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นอุปมาถึงความเจริญรุ่งเรืองของเสฉวนจากการไม่มีสถานการณ์ของโรคระบาดอหิวาตกโรค และจากการสะท้อนสภาพสังคมผ่านบทละครเรื่องนี้ทำให้ผู้อ่านในยุคหลังรับรู้ถึงสภาพบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 ชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุป

บทละครสามก๊กของไทยใช้ลักษณะการประพันธ์แบบบทละครไทย มีการเพิ่มเนื้อหา บทสนทนาโดยไม่กระทบต่อเนื้อเรื่องและใจความของเรื่อง ทำให้ยังคงไว้ซึ่งเนื้อเรื่องและใจความของเรื่องอยู่เพื่อให้เอื้อต่อการแสดงของผู้แสดง ซึ่งหนึ่งในสิ่งที่ได้เพิ่มเนื้อหาลงในบทละครว่า คือ บทละครสามก๊กได้สะท้อนถึงภาพสังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 จากการเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต(เจต)และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี โดยผ่านวิธีการวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างกันของภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในบทละครว่าดังกล่าว ผลจากการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนสังคมไทยที่เหมือนกันคือ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการแสดงความเคารพ และวัฒนธรรมการกินและภาพสะท้อนสังคมไทยที่แตกต่างกัน คือ ด้านเทคโนโลยีและเหตุการณ์สำคัญในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยปรากฏเฉพาะในบทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) เท่านั้น ได้แก่ การหนังสือพิมพ์ การไปรษณีย์โทรเลข โรงสีข้าว และการระบาดของอหิวาตกโรค สอดคล้องกับการที่ขุนเสนานุชิต(เจต) ระบุในหน้าแรกของสมุดไทยเล่ม 1 ความว่า ตนจะไม่ใช้นักประพันธ์มืออาชีพ แต่ตนมีหน้าที่ต้องประพันธ์บทละครขึ้นใหม่และดัดแปลงเรื่องราวของวรรณกรรมสามก๊กเป็นบทละครสามก๊กตนจึงเลือกเรื่องราวที่น่าสนใจและสร้างอารมณ์ขัน มาประพันธ์ใหม่เป็นบทละครสามก๊ก และ เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคสมัยแห่งการพัฒนาของไทย มีการดำเนินการปฏิรูปในหลากหลายด้าน จากความรุ่งเรืองทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้เขียนจึงนำมาสะท้อนลงในบทละครสามก๊ก ทำให้บทละครสามก๊กของขุนเสนานุชิต (เจต) สร้างความแตกต่างจากผู้แต่งท่านอื่น สรุปได้ว่า บทละครเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของสังคม แม้ว่าบทละครสามก๊กจะดัดแปลงมาจากวรรณกรรมจีนสามก๊ก แต่เมื่อนำมาดัดแปลงเป็นบทละครของไทย จึงได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย สอดแทรกความเป็นไทยลงในบทละคร ทำให้ผู้อ่านไม่เพียงแต่ได้รับความบันเทิงจากบทละคร แต่ยังทำให้เห็นถึงสภาพสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านตัวบทละคร

บรรณานุกรม

- กัลยรัตน์ คำคุณเมือง, อินดา ศิริวรรณ, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และจุฑามาศ วาริแสงทิพย์. (2566). การฝึกมารยาทไทยตามวัฒนธรรมไทย, **วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์**. 4(1), 17-26.
- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2515). **สามก๊กเล่ม 1 และตำนานสามก๊ก**. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- เกริกฤทธิ์ เชื้อมงคล. (2562). **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้ารัชกาลที่ ๕ ปฏิรูปสยามด้านมหานาจนะวันตก และการยกย่องของประชาคมโลก**. กรุงเทพฯ : สยามความรู้.
- ขุนเสนานุชิต(เจต). (2516). **สามก๊กคำกลอน**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- นรากร นาเมืองรักษ์. (2552). **กิจกรรมการจัดการธุรกิจโรงสีข้าวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นวรรตน์ ภักดีคำ. (2562). บทละครเรื่องห้องสิน : จากพงศาวดารจีนสู่บทละครไทย, **วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. 37(1), 67-78.
- ปัทมาพร ชเลิศเพชร. (2535). **วิเคราะห์บทละครพันทาง** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ปาริฉัตร พิมพ์. (2562). การเลือกสรรและการดัดแปลงพงศาวดารจีนฉบับแปลไทย เป็นบทละครราของหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี, **วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ**. 26(1), 113-152.
- พลรัตน์ วิไลรัตน์ และศรัชัย หล่ออารีย์สุวรรณ. (2546). อหิวาตกโรคในอดีต, **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**. 28(4), 1110-1117.
- ศรันธญ์ กลิ่นจันทร์. (2547). **อดีต สู่ ปัจจุบัน อาณาจักรหนังสือพิมพ์ ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : อุตสาหกรรมการค้า.

- สุนันท์ พวงพุ่ม. (2528). การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามก๊กฉบับต่าง ๆ
ในภาษาไทย.(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร). นครปฐม : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). วรรณกรรมนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์
พ.ศ.๒๓๒๕-๒๔๗๗ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หลวงพัฒนพงศ์ภักดี. (ม.ป.ป.). กลอนบทละครสามก๊ก เล่มที่ 197-212.
กรุงเทพฯ.
- 方莲雅. (2021).泰国《三国戏》研究. (Doctoral dissertation). 桂林 :
广西师范大学.
- 金勇. (2018). 形似神异《三国演义》在泰国的古今传播. 北京 : 北京大学.
- LU YANWEI. (2562). ภาพสะท้อนสังคมไทยในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับ
รางวัล “เชว่นบุ๊คอวอร์ด” พ.ศ. 2558-2560 (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

Abstract

This academic article aims to study the myth of love that appears in the short story, “Love in Lie” by Jirat Prasertsap. The study employed a documentary research method with a focus on the concept of myth. Through descriptive analysis. The study found that love depicted in the short stories is often superficial and fickle due to characters’ attempts to love without considering that the object of their illusion crafted affection might merely be an illusion crafted to resemble love. Moreover, the stories reveal the characters’ struggle to challenge societal and cultural norms in order to express their own forms of love freely. The short stories also invite you to question myth of peeling back the surface of love to see the truth and the lies that have been crumpled together as one, assembling it to feel like a ‘real’ for something that may be ‘lie’ in the name of “Love.”

Keywords: Love in Lie, Myth, Love, The Struggle, Middle Class

บทนำ

ท่ามกลางสภาวะสับสนกระวนกระวายของสังคมที่ถูกบัญญัติภายใต้คำว่า “ชีวิตวิถีใหม่” (New Normal) หลังการระบาดของโรคติดต่อที่ส่งผลกระทบวงกว้าง มนุษย์ต้องพลอยเผชิญหน้ากับความแปรปรวนและความผิดพลาดของสังคมไปด้วยทั้งในด้านวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ไปจนกระทั่งความรัก

รูปแบบความรักในสังคมก่อนสมัยใหม่ (Premodernism) อาจเป็นความรักในพระเจ้า ความรักแบบที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์ ครั้นยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ความรักสัมพันธ์กับปัจเจกมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ความรักในสังคมแบบเก่าอาจให้อารมณ์ความรู้สึกเหมือน ‘ความรักของฉัน แต่มันคือหน้าที่ของพลเมือง คือหน้าที่ของคนที่อยู่ในครอบครัว ฉันทำเพื่อครอบครัว’ แต่ปัจจุบัน ‘ความรักของฉัน ก็คือความรักของฉัน’ ความรักมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้นหลังโลกสมัยใหม่ (กาญจนา ปลอดภัย, 2566: ออนไลน์) ยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดขึ้น

มากมาย มนุษย์จำนวนมาก โดยเฉพาะหากเกิดกับกลุ่มชนชั้นกลาง จึงพยายามสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ความรัก เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตให้มากที่สุด

โดยเนื้อแท้แล้ว ชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด พวกเขาเป็นชนชั้นที่ต้องการสถานภาพเดิม (Status quo) เหนือกว่าใคร เพราะชนชั้นกลางไม่เหมือนชนชั้นล่างที่ “ไม่มีอะไรจะเสีย” และไม่เหมือนชนชั้นนำที่ “ต้องการจะเสี่ยงเพื่อการเปลี่ยนแปลง” ชนชั้นกลางเป็นผู้ต้องการเสถียรภาพให้กับระบบ มากกว่าจะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงระบบ การอยู่รอดของชนชั้นกลางอยู่ที่การ “อยู่ได้นานก็สนุกได้นาน” โดยนัยนี้ ชนชั้นกลางจึงเป็นพวกอนุรักษ์นิยมที่สุด และ ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (ณัฏฐาภัทร อุ่นตรจิจิตร, 2562: ออนไลน์) ดังนั้น หากจะกล่าวว่ารูปแบบความรักของชนชั้นกลาง คือ ความรักที่มั่นคงปลอดภัย ก็คงไม่ผิดนัก ขณะเดียวกัน กลุ่มชนชั้นกลางก็ต้องอาศัยความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะสร้างความ “มั่นคง” ให้แก่ความรักของตนเองจนบางครั้งก็ส่งผลกระทบในทิศทางอื่นได้เช่นกัน

“รักในหลวง” รวมเรื่องสั้นของ จิรวิฐุ ประเสริฐทรัพย์ (2566) ว่าด้วยความรักของชนชั้นกลางที่รู้สึกต่อบางสิ่งมากเกินไปจนทำให้เกิดเรื่องราวบางอย่างขึ้น เช่น การเล่าเรื่องของหญิงสาวที่ลอกผิวหนังตัวเองเพื่อลิ้มคนรัก พนักงานโรงแรมที่ถูกชวนไปถ่ายคลิบโป๊แบบถ่ายทอดสดที่โบราณสถาน ลูกศิษย์ที่ยังคงเฝ้าคอยการกลับมาของเจ้าพ่อร่างทรงที่หายตัวไปบนฟ้า และเรื่องอื่น ๆ ที่เต็มไปด้วยการยั่วล้อเสียดสีสังคม อันเป็นลักษณะเด่นในงานเขียนของจิรวิฐุ ที่มีมักจะแสดงภาพของสังคมที่เต็มไปด้วยความย้อนแย้งและการพยายามทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่แปลกประหลาดกลายเป็นเรื่องปกติของสังคม โดยที่ทุกเรื่องของ รักในหลวง แสดงให้เห็นความล้นเกินหรือความขาดพร่องของความรัก ที่บางครั้งทำให้ผู้ที่รู้สึกรักนั้นลุ่มหลงไปกับภาพบางสิ่งอย่างโดยไม่ทันได้ระแวงระวังความหมายบางอย่างที่แฝงตัวอยู่ในนามของความรัก หรืออาจเรียกว่า มายาคติของความรัก (Myth of Love)

มายาคติ (Myth) หมายถึง การทำให้ความหมายของสิ่งหนึ่งถูกสื่อความหมายออกไปเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการสร้างความหมายใหม่ จนความหมายเดิมของสิ่งที่เคยเป็นถูกประกอบ

สร้างความหมายทางวัฒนธรรม เกิดเป็นอีกความหมายหนึ่งอย่างแนบเนียน เป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม มายาคติไม่ใช่การโกหก หลอกลวง หรือบิดเบือนข้อเท็จจริง มายาคติเพียงแค่สร้างความคุ้นเคยกับความหมายใหม่จนมนุษย์เคยชิน และยึดถือความหมายใหม่ของสิ่งเหล่านั้น (โรลิ่งด์ บาร์ตส์, 2551: 4)

มายาคติเป็นศาสตร์ทางภาษาศาสตร์ที่ว่าด้วยสัญศาสตร์ (semiotics) ซึ่งศึกษาการสื่อความหมายที่อาศัยความสัมพันธ์องค์รวมจึงจะสื่อความหมายออกมาได้ คือ สัญญะ (sign) ประกอบด้วยระบบสัญญะ 2 ส่วน คือ รูปสัญญะ (signifier) และความหมายสัญญะ (signified) เช่น ให้ความหมายดอกกุหลาบ (รูปสัญญะ) ที่มีกลิ่นหอม หลากสีสด มีความงดงามจากกลีบดอกที่ซ้อนกันหลายชั้น และมีนามว่าหมายถึงความรัก (ความหมายสัญญะ) และเมื่อถูกใช้ซ้ำไปเรื่อย ๆ ตัวดอกกุหลาบจะกลายสภาพ ที่เมื่อพูดถึงดอกกุหลาบก็จะหมายถึง ความรัก สิ่งนี้เองที่เรียกว่า “มายาคติ” (วิวัฒน์ ทองเขียว, 2559: 22)

ที่ผ่านมา มีการศึกษาเกี่ยวกับความรักและเมืองในวรรณกรรมอยู่ไม่น้อย เช่น งานวิจัยของ จูติมา กมลเนตร (2559) เรื่อง “ความรักในมหานคร: ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงและการไหลหาอดีตในวรรณกรรมเอเชียร่วมสมัย” โดยแสดงให้เห็นถึงวิถีเมืองกับความเปลี่ยนแปลงของนิยามรักโรแมนติก อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวและวิตกกังวล ความรักของปัจเจกบุคคลในยุคหลังสมัยใหม่จึงถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์ระยะสั้นและไม่ยั่งยืน ทั้งยังกลายเป็นเพียงความสัมพันธ์ของคู่ร่วมหลับนอน (sex partner) เท่านั้น และงานวิจัยของ กฤษฎา ขำยัง (2552) เรื่อง “วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น” อธิบายความรักกับเมืองว่าเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบบริโศคนิยมที่เกี่ยวข้องกับเมืองสมัยใหม่อย่างลึกซึ้ง การประกอบสร้างอัตลักษณ์ในโลกบริโศคนิยมจึงต้องอาศัยการมีเพศสัมพันธ์ในฐานะที่เป็น “การร่วมรัก” ของมนุษย์ เพื่อให้ปัจเจกบุคคลปลดปล่อยตนเอง ออกจากการถูกกลืนของบริโศคนิยม กลับไปเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นมนุษย์ของตนเองอีกครั้ง เป็นต้น

รวมเรื่องสั้น รักในหลวง แสดงมายาคติเกี่ยวกับความรักของชนชั้นกลางได้อย่างน่าสนใจ ผ่านเรื่องสั้น 4 เรื่อง ประกอบด้วย 1. ชายผู้ตกลงไปในไดโนเสาร์ 2. พนักงานโรงแรมใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด 3. พนักงานส่งอาหารใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด และ 4. GRANDMA'S CHATURBATE ซึ่งรอให้ผู้อ่านไขปริศนาที่ว่าด้วยความรักในความลงเหล่านี้นต่อไป

รสนิยม หน้าตา กับสถานะทางสังคม: การสร้างภาพแทนความรักของชนชั้นกลาง

“ชนชั้น” กับ “ความรัก” เป็นส่วนประกอบสำคัญของความรักแบบโรแมนติค ยิ่งชนชั้นต่างกันมาก ยิ่งรักได้ยากเท่าไร ก็มียิ่งพลังพอจะสามารถสร้างความสะเทือนใจ จนเกิดเป็นคำที่ กัสตง ปาวิส (1177, อ้างถึงใน กิตติพล สรค์คานนท์, 2567: 109) ได้นิยามว่า Amour Courtois หรือ ‘ความรักแบบเทิดทูน’ ขึ้นเพื่อใช้อธิบายรูปแบบความรักที่พบได้บ่อยในงานวรรณกรรมอัศวิน (chivalric romance) ซึ่งแพร่หลายในช่วงปลายยุคกลาง แต่ความหมายของชนชั้นเปลี่ยนไปมาก ในปัจจุบันแทบหาคำอธิบายที่ชัดเจนได้ยากเต็มที่ ดังที่ วณัฐย์ พุฒนาถ (2561: ออนไลน์) กล่าวว่า การระบุชนชั้นเป็นสิ่งที่ระบุให้รูปธรรมได้ยาก จึงมักมีการวางเกณฑ์เป็น ‘สถานะทางสังคม’ ประเมินคร่าว ๆ ทั้งจากฐานะ รายได้ การศึกษา รสนิยมในการใช้ชีวิต เครือข่ายทางสังคม ไปจนมุมมองในการใช้ชีวิต และเมื่อเราพูดถึงรายได้ การศึกษา ทักษะ และรสนิยม ทั้งหมดนี้ ในตัวมันเองมี ‘ลำดับชั้น’ สูงต่ำในตัวเองอยู่เสมอ และความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีสถานะต่างกัน สุดท้ายก็ย่อมส่งผลกับความสัมพันธ์ไม่มากนัก้อย ซึ่งชนชั้นทางสังคมนี้เองที่เป็นกำแพงสำคัญที่ขวางกั้นความรักไว้ทั้งในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ รวมไปถึง ‘รสนิยม’ ในฐานะตัวแทนของความรักความหลงใหลของมนุษย์ กล่าวได้ว่า ด้วยรสนิยมและไลฟ์สไตล์ ทำให้ ‘คนแบบเดียว-จากสถานะใกล้เคียงกัน’ มีแนวโน้มที่จะพบปะและสานสัมพันธ์กันได้มากกว่าจากการมีไลฟ์สไตล์ใกล้เคียงกัน มีรสนิยมและการมองโลกเหมือน ๆ กัน ซึ่งในรวมเรื่องสั้น รักในหลวง แสดงให้เห็นมายาคติระดับสังคมไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. การประกาศรสนิยมเพื่อให้ได้การยอมรับจากสังคมในเรื่องสั้น “พนักงานส่งอาหารใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด” พูดถึงพนักงานส่งอาหารคนหนึ่งที่มีความสนใจในทางศิลปะสูงมาก เรียกได้ว่ามากจนเกินกว่าพนักงานส่งอาหารทั่วไป

จะเข้าใจ ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าในเชิงของการดูแลพนักงานส่งอาหาร หากแต่การใช้เชิงอรรถหลายครั้งในการอธิบายอย่างจริงจัง และตั้งใจทำให้หน้าตาของเรื่องสั้นคล้ายกับงานเขียนวิชาการที่ต้องอาศัยความรู้เชิงลึกในการทำความเข้าใจ

พันประตูทางเข้าคือห้องรับแขกที่ทำให้ฉันเผลอคิดว่าเป็น
 ไร่จรมมิตเซนจูรีโมเดิร์น โคมไฟแขวนเพดานพีเอชแอลบี โต๊ะกินข้าว
 ทรงทิวลิปของเอโรซาริเนน อัมส์เลานจ์แฮร์...

ตื่นตาอยู่สักพัก จึงนึกขึ้นได้ว่าต้องพูดอะไรสักอย่าง และฉัน
 รวบรวมความริษยาต่อเจ้าของบ้านที่มีทั้งหมดเป็นคำอุทานว่า “โห...
 บ้านสวยจังค่ะ”

(จิรภัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 130)

ตัวบททำให้เห็นอารมณ์อิจฉาที่ซ่อนทับกันระหว่าง ‘โกรธเขาที่เขาได้มากกว่าเรา โกรธเราที่ได้ไม่เท่าเขา’ ซึ่งเป็นสองชุดความคิดอัตโนมัติต่อผู้อื่นและตนเองอย่างฉับพลัน เพราะมนุษย์มีความต้องการที่มาจากความคาดหวังของตนเองและผู้อื่นเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต (นรพันธ์ ทองเชื่อม, 2566: ออนไลน์) โดยความอิจฉาของตัวละครชี้ให้เห็นถึง “ความอยาก” เลื่อนสถานะทางสังคมของตัวเอง ศิลปะและบทเพลงต่าง ๆ จึงเป็นรูปสัญลักษณ์ในมายาคติที่สื่อความถึงการยอมรับในสังคม

ทั้งนี้ ทุกอย่างควรจบลงเพียงความอิจฉาของพนักงานส่งอาหารต่อบ้านของลูกค้าสูงอายุที่มีฐานะร่ำรวยคนหนึ่ง หากแต่เรื่องราวกลับพาไปไกลกว่านั้น เมื่อตัวละครพนักงานส่งอาหารตัดสินใจฆ่าลูกค้าหญิงชรา แล้วยึดสิ่งของในบ้านมาเป็นของตนแทน

คิดแล้วเศร้าเหลือเกิน หากยายผู้โดดเดี่ยวคนนั้นจากไปในวัน
 หนึ่งวันใด มรดกทั้งหมดจะไปอยู่ที่ไหน มันอาจถูกยกให้มูลนิธิ หรือ
 มีคนอื่นมาฉกฉวยไป ไหนจะหนังสือ แผ่นเสียง เพอร์นิเจอร์ ไหน
 จะงานศิลปะอีก... แย่แน่ ๆ ถ้ามันตกไปอยู่ในครอบครองของคนที่ไม่เห็นคุณค่า

(จิรภัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 138)

ข้ออ้างของตัวละครแสดงให้เห็นวิถีคิดของสังคมที่สนใจการยอมรับในสังคมมากกว่าชีวิตมนุษย์ ทัศนคติสูงส่งของพนักงานส่งอาหารจึงมีค่ามากกว่าชีวิตของหญิงชราในตรรกะนี้ ผู้อ่านจึงสามารถสัมผัสถึงความทะยานอยากของพนักงานส่งอาหารที่แสดงให้เห็นระบบความคิดที่ย้อนแย้งและบิดเบี้ยวผ่านความรู้สึกผิดหวังที่เป็นเพียงชนชั้นกลางผ่านคำพูดว่า “ฉันอยากลองมีชีวิตแบบชนชั้นกลางที่มีการศึกษาสูง ๆ จินตนาการตามว่าหากพวกเขาต้องทำงานอยู่บ้าน จะมีไลฟ์สไตล์เป็นเช่นไร” (จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 127) ชนชั้นกลางจึงหมายถึงผู้มีสิทธิ์ครอบครองวัตถุและการยอมรับจากสังคม ซึ่งวัตถุเหล่านั้นน่ายึดถือมากกว่าชีวิตของเพื่อนมนุษย์

มายาคติเกี่ยวกับความรักในงานศิลปะของเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงหมายถึงคุณค่าของภาพแทนในสังคมที่สำคัญกว่าชีวิตของมนุษย์ การสลับภาพจำของชนชั้นแรงงานที่ไม่มีความรู้ ไม่มีรสนิยม จึงกลายเป็นข้ออ้างที่กลุ่มชนชั้นกลางใช้เป็นเครื่องมือกีดกันชนชั้นแรงงานไม่ให้เลื่อนสถานะขึ้นมาได้ ดังนั้น ‘รสนิยม’ ที่เจ้าของบ้านเก็บรักษาไว้จึงวนกลับมาลบล้างเธอในท้ายเรื่องที่ตัวละครถูกบางอย่างที่อยู่ใต้เตียงของบ้านหลังใหญ่กลืนกินลงไป คือการสื่อให้เห็นว่าชนชั้นแรงงานที่ทำลายชนชั้นกลางค่อนข้าง ไม่มีวันได้ครอบครองสิ่งที่มี ‘รสนิยม’ อย่างแท้จริง

2. การประกาศรสนิยมเพื่อปฏิเสธคุณค่าที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคม ในเรื่องสั้น “GRANDMA’S CHATURBATE” พูดถึงการฟื้นคืนจากความตายของยายวัยเกือบเก้าสิบปี แล้วหันมาทำวิดีโอเผยแพร่ทาง OnlyFans เว็บไซต์ที่มีการเผยแพร่รูปภาพรวมถึงไลฟ์สตรีมมิงเรื่องทางเพศ ยายใช้ช่องทางดังกล่าวเพื่อเล่าเรื่องราวชีวิตเพศรสในวัยสาวของตนเองอย่างออกนอกกรอบชาติ แม้ไม่มีการโชว์เรือนร่างไปเปลือย แต่ก็สามารถดึงดูดคนดูได้มากมาย

การตัดสินใจหลังได้รับโอกาสที่สองของยายจึงเป็นการสื่อให้เห็นถึงการทบทวนความคิดบางอย่างของบุคคลต่อสิ่งที่เรียกว่า “ความผิดบาปน่าละอาย” ยายจึงไม่ได้สนใจค่านิยมทางสังคม หรือระบบศีลธรรมที่ปิดกั้นการแสดงออกต่อสิ่งที่ตนเองรักอีกต่อไป “ชีวิตเรามาแสนจะลูก อยากทำอะไรก็ทำเถอะ ไม่ต้องห่วงทางนี้” (จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 198) ยายได้ปลดปล่อยความต้องการเบื้องต้นของตนเองออกมา แม้จะเป็นเรื่องที่ไม่ยอมรับในสังคม แต่ก็เป็นความจริงที่มาจากความรักความชอบเบื้องต้นของตนที่กักเก็บไว้เป็นเวลานานพอจะพรางชีวิตของเธอไปครั้งหนึ่งแล้ว

“ไปห้ามแกให้หน่อย ถึงเพื่อนรุ่นแกจะตายกันหมดแล้ว แต่ยายแกก็มีคนรู้จักไม่น้อย คนสติดีที่ไหนเอาเรื่องที่ตัวเองคบขี้มาเล่าให้ใครก็ไม่รู้ฟัง ฉันแทบอยากเอาหน้าแทรกแผ่นดินหนี”

(จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 199)

บรรทัดฐานของสังคมไทย เชิดชูความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียวว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง และมองความสัมพันธ์ที่มีมากกว่าสองคนขึ้นไปว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ผิดปกติและผิดศีลธรรม “ผัวเดียวเมียเดียว” คือการสร้างคุณค่าใหม่ของชนชั้นกลาง เพื่อแข่งขันกับวัฒนธรรม “ผัวเดียวหลายเมีย” ของชนชั้นสูง ความรักโรแมนติกที่เน้นรักเดียวใจเดียวและความซื่อสัตย์ จึงกลายมาเป็นบรรทัดฐานที่ชนชั้นกลางนำมาใช้เป็นศีลธรรมทางเพศและควบคุมพฤติกรรมทางกามารมณ์ของสามีและภรรยา (อาณดา วิรมณมิตา, 2564: 142)

นอกจากนี้ กรอบความคิดที่เกี่ยวกับผู้สูงวัยในสังคมไทยยังขัดแย้งกับพฤติกรรมของยายอยู่ไม่น้อย ดังที่ วรณวรัญญู พูลศรี (2553) อธิบายว่า สังคมคาดหวังว่าผู้สูงวัยไม่ควรมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ควรมีความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกต่อไป สังคมมีทัศนคติว่าเพศสัมพันธ์ที่เปิดเผยในวัยสูงอายุเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับวัย แม้ว่าผู้สูงอายุจะยังสามารถหาความสุขได้ก็ตาม พฤติกรรมการเปิดเผยเรื่องเพศของตัวละคร จึงกลายเป็นความผิดแปลกจากบรรทัดฐานของสังคม ทั้งยังเป็นการตอปปินะนิยามการเป็นชนชั้นกลางอย่างตรงไปตรงมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพที่ตนเองมี

สิ่งที่ตัวละครแม้มีความกังวลมากที่สุดไม่ใช่สิ่งที่ยายเล่า หรือการยอมรับว่ายายมีชู้ในขณะที่ห่างกับปู่ หากแต่เป็นกระแสสังคมที่จะเข้ามาวิพากษ์วิจารณ์และครอบครองของตนเอง และใช้คำว่า “สติไม่ดี” เพียงเพราะแม่ที่อายุใกล้เก้าสิบและพ้นจากความตายออกมาเล่าประสบการณ์รักและเช็กซ์ จิรัฐต้องการชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่มนุษย์กังวล ไม่ใช่พฤติกรรมหรือความชอบส่วนบุคคล หากแต่เป็นกระแสสังคมจนเปิดโอกาสให้สิ่งนั้นเข้ามาควบคุมชีวิตอย่างไม่รู้ตัว ความรักความเป็นห่วงที่มีต่อยายจึงเป็นผลที่มาจากการพยายามปกป้องการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองในเวลาเดียวกัน ขณะที่ยายกลับรู้สึกตรงกันข้าม “ยายไม่รู้สึกละอายกับการวิ่งตามหรือทำความเข้าใจกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เป็นแม่หนูต่างหากที่เหนื่อยเองกับ

การไม่ยอมทำความเข้าใจอะไร” (จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 206) เพราะรับรู้แล้วว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปแล้ว และการเหนียวรั้งยุคสมัยไว้เพียงเพราะสิ่งเหล่านั้นเคยเป็นอย่างไกลายเป็นความไร้สาระในมุมมองของยาย

การจากไปของยายหลังจากการแสดงออกในสิ่งที่รักท่ามกลางกระแสการวิพากษ์ของสังคม แสดงให้เห็นความกล้าหาญในฐานะปัจเจกชนที่ต่อสู้เพื่อสิ่งที่ตนเองรัก ทั้งยังเป็นการต่อสู้กับการนิยามความหมายของเช็กซีที่เคยเป็นความน่าละอายควรปกปิดสู่ความชอบส่วนบุคคลที่สามารถแสดงออกได้ตราบใดที่ไม่ได้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของใคร เช็กซีในเรื่องสั้นจึงเป็นรูปสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายคือความน่ารังเกียจจะอายใจ แต่ตัวละครยายกลับปฏิเสธความหมายนั้นและนิยามความหมายใหม่ให้กลายเป็น ‘เสรีภาพ’ ในการแสดงออก การต่อสู้ของยายจึงเป็นการต่อสู้ของวาทกรรมทางสังคมเพื่อการนิยามความหมายของเช็กซีระหว่าง ‘ความลามก’ กับ ‘เสรีภาพ’ ซึ่งกลายเป็นการเมืองของการแสดงออกทางเพศ (Ward, 2023, อ้างถึงใน นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, 2567: 110-113)

การสร้างมายาคติความรักในเรื่องสั้นจึงแสดงให้เห็น ‘รสนิยม’ ที่เชื่อมโยงกับความรัก อันสื่อถึงสถานะทางสังคมและความต้องการจะเลื่อนสถานะทางสังคมไปให้ไกลจากสภาวะความเป็นคนหาเช้ากินค่ำ ตัวละครพนักงานส่งอาหารในเรื่องสั้น “พนักงานส่งอาหารใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด” จึงเต็มไปด้วยการแสดงออกที่ล้นเกินที่จะให้เรื่องของความรู้และศัพท์แสงเกี่ยวกับศิลปะและดนตรี โดยไม่รู้ตัวว่าตนเองได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำมายาคติเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ในสังคมที่ถูกผูกโยงกับสถานะทางสังคม ในขณะที่ตัวละครยายจากเรื่องสั้น “GRANDMA’S CHATURBATE” กลับแสดงออกในทิศทางตรงกันข้าม เธอแสดงให้เห็นถึงความอ่อนไหวของสิ่งที่เรียกว่า “หน้าตาทางสังคม” ที่ถูกสร้างขึ้น ผ่านการให้ตัวละครหญิงแก่ออกมาพูดเรื่องเช็กซีในที่แจ้ง ซึ่งเป็นการรื้อทำลายมายาคติของคุณค่าของผู้หญิงอย่างโจ่งแจ้ง ในมุมมองของยาย การพยายามแสดงให้เห็นคุณค่าแท้จริงของตนเองเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะท้ายที่สุดสังคมก็เพียงต้องการจ้องมองและตัดสินผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา เธอจึงปฏิเสธ “ความปกติ” ที่คนทั่วไปยึดถือว่าเป็นคุณค่ามนุษย์

จิรัฐใช้กลวิธีการพลิกภาพจำ ทั้งคนแก่ (ตัวละครยาย) ที่มักเข้าใจว่าห้ามมีอารมณ์ทางเพศ และคนจน (ตัวละครพนักงานส่งอาหาร) ที่ถูกเข้าใจว่าต้องห้ามมีความรู้ ห้ามมีรสนิยมสูง ให้กลายเป็นภาพกลับด้าน เป็นตัวละครที่อยากหลุดออกจากการเป็นชนชั้นกลางที่สังคมควบคุม ตกอยู่ภายใต้หน้าตา ศีลธรรม และค่านิยมของชนชั้นกลาง และตัวละครที่อยากมีหน้าตาทางสังคม อยากเลื่อนระดับตัวเองไปเป็นชนชั้นกลาง เพื่อเสียดี ยั่วล้อ และท้าทายมายาคติของสังคม เพื่อแสดงให้เห็นเสรีภาพของความเป็นมนุษย์

การผลิตซ้ำและท้าทายวิธีคิดของตัวละครทั้งสองเป็นเพียงมายาคติระดับต้นที่สามารถมองเห็นได้ทั่วไปในสังคมเท่านั้น ซึ่งมายาคติในระดับที่ลึกกว่าจะมีความซับซ้อนกว่านั้น

ความรักของตัวละครในรวมเรื่องสั้น จึงมิใช่เพียงเรื่องของอารมณ์ของตัวละคร แต่เป็นมายาคติในรูปแบบของ ‘ทางเลือก’ ที่ดีกว่าให้กับตัวเองแม้บางครั้งจะเป็นความฉาบฉวยก็ตาม จนทำให้ตัดสินใจเลือกของพวกเขาอาจส่งผลกระทบต่อบางสิ่งที่ยพยายามจะรักมากเกินไปที่มนุษย์จะสามารับผิดชอบผู้เดียวได้ หรือบางครั้งก็เป็นการใช้ความรักเพื่อตัดสินผู้อื่นที่ไม่ได้รักในความรักรูปแบบเดียวกันหรือเหมือนกันกับตนเอง ดังที่ อีวา อิลลูซ Eva Illouz. (2012, อ้างถึงใน กิตติพล สรค์คานนท์, 2567: 29) เห็นว่า มาตามโบวารี เป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นว่าความต้องการในการบริโภคสินค้าต่าง ๆ กับความโรแมนติกเป็นแรงส่งเสริมกันและกันอย่างไร (ยิ่งตัวละครเฒ่ามาจมอยู่กับภาพฝันของความรักมากเท่าไร เธอก็ยิ่งจับจ่ายซื้อหาและบริโภคจนเป็นหนี้สินมากขึ้นเท่านั้น) และทำให้เรามองเห็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการบริโภค อันเป็นรากฐานสำคัญของสถาปัตยกรรมแห่งทางเลือก ดังนั้น พฤติกรรมการแสดงความรักต่อสิ่งหรือบุคคลที่รักของเหล่าตัวละคร ล้วนมีเบื้องหลังการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางสังคม ไม่ว่าจะรักมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ก็ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน นั่นคือ ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของความรักที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสังคมทั้งสิ้น

ความรัก อำนาจ และวัฒนธรรมกลุ่มชน: เมื่อความรักกลายเป็นสิ่งบังคับให้ทุกคนต้องรัก

บาร์ตส์ Roland Barthes. (2008, อ้างถึงใน ลีลา จันสว่าง, 2556: 10) เรียกกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง ปกปิด ลดทอน บิดเบือนฐานะของการเป็นสัญลักษณ์ของสรรพสิ่งในสังคมให้กลายเป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดาว่า “กระบวนการสร้างมายาคติ” โดยที่ตัวมายาคตินั้นทำงานด้วยการเข้าไปครอบงำความหมายเบื้องต้นของสรรพสิ่งซึ่งเป็นความหมายเชิงผัสสะหรือประโยชน์ใช้สอย แล้วสื่อความหมายอีกระดับหนึ่งซึ่งเป็นความหมายเชิงค่านิยม อุดมการณ์ หรืออีกนัยหนึ่ง มายาคติเกิดขึ้นเพื่อการแปรความหมายของคำให้มีความหมายเชิงวัฒนธรรมเข้าไปร่วมด้วย ทำให้ความรักของปัจเจกชนกลายเป็นข้อบังคับของสังคมไปในที่สุด

กิตติพล สรค์คานนท์ (2567: 88) ได้กล่าวถึงความรักผ่านมุมมองของออกตาบิโอ ปัส (Octavio Paz) ว่า “ความรักไม่ใช่ธรรมชาติ มันมีความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทำลายลงในทุกวัน หรือถ้ากล่าวอย่างถึงที่สุด ความรักก็คือทางเลือก” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหมายที่กลวงเปล่าของ “ความรัก” ที่ไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว มนุษย์ใช้งาน “ความรัก” ด้วยการเติมเต็มความหมายของคำผ่านสัญลักษณ์ตามต้องการ สิ่งที่ถูกนิยามความหมายแล้วนำมาใช้งานในนามของความรัก จึงมิใช่ความรักในนิยามของความหลงใหลลิเนหาเพียงอย่างเดียวตามที่เข้าใจกันทั่วไป หากแต่มันถูกใส่ความหมายให้กลายเป็นตัวแทนของบางอย่างที่ต้องการได้ด้วยเช่นกัน มายาคติของความรักจึงกลายเป็นเครื่องมือสารพัดประโยชน์ที่ถูกหยิบใช้งานได้อย่างง่ายดาย

การสร้างความหมายใหม่ในนามของความรัก จึงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อรับใช้ความรู้สึกของมนุษย์เท่านั้น หากยังสื่อไปถึงพฤติกรรมของสังคมภายในเรื่องสั้นที่มีลักษณะของการหลงวนเวียนอยู่กับอดีตจนไม่อาจก้าวไปสู่อนาคตข้างหน้าได้ ซึ่งการสร้างภาพแทนของกลุ่มคนที่ยังคง ‘รัก’ บางสิ่งที่เคยเป็น แต่ไม่ใช่สิ่งที่เป็นในปัจจุบัน เป็นเพียงภาพหลอนที่ยังติดตาอยู่ ความอหังการเหลือของการพยายามจะรักโดยไม่พิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำให้พวกเขาไม่อาจรับรู้ว่าสิ่งที่กำลังรักอาจเป็นเพียง ‘ภาพมายา’ ที่ถูกสร้างให้คล้ายคลึงกับ ‘ความรัก’

ดังในเรื่องสั้น “ชายผู้ตกลงไปในไดโนเสาร์” เล่าถึงเรื่องราวของชายที่ตกลงไปในรูปปั้นไดโนเสาร์ที่ตั้งตระหง่านอยู่กลางเมืองเพราะหมายจะปีนขึ้นไปนั่งเพื่อรำลึกถึงพ่อที่จากไปด้วยโรคระบาด แต่รูปปั้นกลับปริแตก แล้วเขาก็ร่วงหล่นลงไปตายในรูปปั้นนั้น

หลายสิบปีที่แล้ว มีการขุดพบโครงกระดูกไทแรนโนซอร์สในเมืองนี้ ก่อกระแสการสำรวจด้านบรรพชีวินในประเทศ หน่วยงานท้องถิ่นทุ่มงบประมาณจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมสถาปนาให้สายพันธุ์ไดโนเสาร์ที่ถูกค้นพบเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของเมือง ทั้งยังมีการเล่นแคมเปญฟ้องเสียดังว่า

‘ไทยแลนด์โนซอร์ส’ ด้วยหวังให้สิ่งนี้เป็นแม่เหล็กดึงดูดการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ-นั่นคือเรื่องไม่กี่ปีก่อนเขาเกิด

(จิรัชฐ์ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 24)

ความย้อนแย้งของเรื่องนี้อยู่ที่ความน่าขำขึ้นในโครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล โดยการแสดงให้เห็นว่า สังคมที่ตัวละครดำรงอยู่ล้ำหลังมากแค่ไหน รูปปั้นที่เคยถูกสร้างไว้ตั้งแต่สมัยตัวละครยังเด็ก หลายสิบปีผ่านไปก็ยังตั้งตระหง่านอยู่กลางเมืองเหมือนเดิม แต่ไม่ได้รับการดูแลรักษา สะท้อนถึงการทำงานที่มุ่งเพียงสร้างความหวือหวาตื่นตาตื่นใจ หากแต่ไม่สามารถใช้งานได้จริง งบประมาณมากมายถูกใช้จ่ายไปอย่างสุรุ่ยสุร่ายเพียงเพื่อตอกย้ำว่าสังคมยังหลงวนเวียนอยู่กับชื่อเสียงที่เลือนจางไปแล้ว เหมือนดังแคมเปญ ‘ไทยแลนด์โนซอร์ส’ ที่ปรากฏในเรื่อง

กว่าที่เขาจะถูกพบก็หลายสัปดาห์หลังจากนั้น เป็นป้ายที่ร้อนจัด ชายชราไร้บ้านคนหนึ่งกำลังจะข้ามถนน อาจเพราะสะพานลอยมันร้างเสียจนไม่ชวนข้าม หรือเพราะชายผู้นั้นเหนื่อยล้าจนไม่เหลือเรี่ยวแรงเดินขึ้นบันได จึงเลือกที่จะเดินข้ามถนนใต้สะพานลอย หากโรคระบาดที่เป็นอยู่ก็ส่งผลโดยตรงต่อระบบทางเดินหายใจ และทำให้ชายผู้น่าสงสารคนนั้นไปไม่ถึงปลายทาง

(จิรัชฐ์ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 30)

ความตายที่น่าสงสารของทั้งชายหนุ่มที่ตกลงไปในรูปปั้นไดโนเสาร์ไร้ประโยชน์ และความตายของชายชราไร้บ้านล้นสองสัปดาห์อย่างชัดเจนถึงความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมืองของภาครัฐที่ทำให้คนต้องตายไปโดยปราศจากการเหลียวแล ไม่ต่างจากรูปปั้นไดโนเสาร์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความภาคภูมิใจของเมือง แต่กลับไม่มีใครสังเกตเห็นด้วยซ้ำว่ามีร่องรอยชำรุด และมีคนตายอยู่ข้างใน จนแห้งเป็นมัมมี่เสียแล้ว การต่อสู้ของตัวละครภายในเรื่องจึงเป็นการพลีชีพตัวเอง (แม้จะไม่เต็มใจ) เพื่อชี้ให้เห็นความแหว่งและเน่าเฟะของ ‘ความรัก’ ที่หน่วยงานรัฐพยายามบอกใครต่อใครอยู่ตลอดเวลาว่าสร้างขึ้นเพราะรักเมือง-รักประเทศนี้ และบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประชาชนทุกคน

เขาจำได้ไม่ชัดว่าเป็นคำวันเสาร์หรืออาทิตย์ที่วิดีโอคอลกับพ่อ พ่อยิ้ม บอกกับเขาว่าอาการดีขึ้น ไม่นานคงหาย แต่อีกไม่กี่วันต่อมา เขาก็พบว่าแกโกหก เพื่อนบ้านโทรศัพท์มาแจ้งข่าวร้าย พ่อนอนตาย ลำพังในบ้าน เช่นเดียวกับพ่อ แม่ หรือคนใกล้ชิดของคนอื่นอีกหลายร้อยหรือนับพันในประเทศนี้ผู้จากไปเพราะโรคระบาดใหญ่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้

(จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 24-25)

มายาคติของสังคมในระดับวัฒนธรรมในเรื่องสั้นนี้แสดงออกผ่านรูปปั้นไดโนเสาร์ที่แนบมากับแคมเปญ ‘ไทยแลนด์โนซอร์ส’ ที่กลายเป็นวัฒนธรรมอันน่าเชิดหน้าชูตาของสังคม ผังรกรากจนยังลึกในพื้นที่ยังไม่อาจเอาออกไปได้แม้จะผูกเรือนเพียงใดก็ตาม รูปปั้นจึงเป็นรูปสัญลักษณ์ของมายาคติที่สื่อความหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมือง เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องรู้สึกแบบเดียวกัน คิดแบบเดียวกัน และกระทำแบบเดียวกัน โดยไม่เปิดพื้นที่ให้ผู้คิดต่างได้แสดงออก ทั้งหมดเกิดขึ้นโดยผู้มีอำนาจของรัฐที่ต้องการจะสร้างชุมชนจินตกรรมทางวัฒนธรรมให้ผู้คนในสังคม วัฒนธรรมแห่งภาพมายาจึงถูกฉายซ้ำวนเวียนอยู่ในสังคมเพียงเพื่อตอบสนองความภาคภูมิใจแต่เก่าก่อนโดยไม่คิดจะสร้างหรือสนับสนุนสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น รูปปั้นไดโนเสาร์จึงจะยังคงอยู่ต่อไปโดยไม่สนใจว่ามันจะส่งผลอย่างไรต่อสังคม นอกเหนือไปจากเป็นอนุสรณ์แห่งความตายอันโดดเดี่ยวของชายหนุ่ม ผู้จากไปอย่างโดดเดี่ยวเฉกเช่นพ่อของเขา และอีกหลายคนที่จากไปพร้อมกับโรคระบาด มายาคติ

ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจจึงไม่อาจปกปิดความล้มเหลวไว้ภายในรูปปั้นโดโนสคาร์ และซุ่มประตูลั่นไอ่อ่าที่ไม่เคยมีคนข้ามอันเป็นสัญลักษณ์ของเมืองได้อีกต่อไป

ความเชื่อที่ไม่ดับหาย: มายาคติที่คอยหลอกหลอนชนชั้นกลางให้เชื่อวาร์ก

แม้จะดูเหมือนว่าการพูดถึงมายาคติที่ปรากฏในประเด็นก่อนหน้านี้จะเป็นการสร้าง ‘ตัวร้าย’ หรือมองมายาคติในแง่ที่ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในสังคม อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เรียกว่ามายาคตินั้นมิได้ส่งผลในแง่ร้ายเพียงอย่างเดียว หรืออาจพูดอย่างตรงไปตรงมาว่า มายาคติไม่เคยทำอะไรเลย เพราะเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์ประกอบสร้างขึ้นให้กลายเป็นความหมายตามบริบทวัฒนธรรม ดังที่ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ (2008, อ้างถึงใน จอห์น นพดล วคินสุนทร, 2557: 284) มองว่าตัวบท (Text) ไม่ได้ถูกสร้างความหมายขึ้นจากผู้เขียน แต่ขึ้นอยู่กับผู้อ่าน ซึ่งอาจเป็นใครก็ได้ที่เข้ามาตีความตัวบทนั้น ๆ ดังนั้นตัวบทจึงมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลและเปิดโอกาสให้ผู้อ่านเป็นผู้สร้างความหมายจากการอ่านงานเขียนชิ้นนั้น ๆ ด้วยตนเอง ลักษณะของตัวบทจึงเป็นสิ่งที่บาร์ตส์เรียกว่า สัญลักษณ์ที่ลอยล่อง (Free - floating signifier) เช่น การจับแก้มอาจเป็นการทักทายของในบางสังคม แต่ก็อาจเป็นความล่อลวงละเมิดได้ในบางสังคมเช่นกัน สิ่งสำคัญคือการให้ความหมายการจับแก้มของแต่ละพื้นที่ บริบท และวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้น ความหมายที่ถูกประกอบสร้างให้กลายเป็นมายาคติจึงมิใช่สิ่งจิ้งจอกยืน เมื่อบริบททางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป ความหมายทางวัฒนธรรมก็เปลี่ยนตาม และมายาคติที่คอยจับยึดความหมายก็ย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

มายาคติของความเชื่อ อันเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกที่สุดในสังคมถูกนำเสนอในเรื่องสั้น “พนักงานโรงแรมใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด” พูดถึงความสัมพันธ์แปลกประหลาดระหว่างพนักงานโรงแรมกับลูกค้าคนสุดท้ายของโรงแรมที่อาศัยพื้นที่โรงแรมที่ล้อมรอบโบราณสถานเป็นสถานที่ถ่ายทอดสดหนึ่งปีอยู่ทุกคืน แลกกับเงินประทังชีพในช่วงโรคระบาด ความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับพนักงานโรงแรมกะดึกจึงเกิดขึ้นท่ามกลางเรื่องควาโลภภัยที่ต้องปกปิดผู้คนในโรงแรม แต่กลับเปิดเผยต่อสาธารณะไปทั่วโลก

ที่ทำงานของคุณตั้งอยู่ริมน้ำ ด้านหลังคือซากเมืองเก่าอายุ
เจ็ดร้อยกว่าปีที่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ คุณอยู่
ไม่ทันตอนสร้าง แต่เข้าใจว่าเจ้าของคงเป็นผู้มีอิทธิพลมาก เพราะที่นี่
คือโรงแรมแห่งเดียวในประเทศที่ตั้งประชิด ไม้ลิ... ทาบทับเข้าไป
ในเขตโบราณสถาน

...ตอนสร้างใหม่ ๆ ชาวบ้านในพื้นที่ก็พูดกันหนาหูว่าการ
สร้างโรงแรมเหมือนวัดจะทำให้เกิด ‘ซิด’ ซึ่งเป็นคำพื้นเมืองแปลว่า
อัปมงคล เป็นเสนียดจัญไร ผิดจารีต ใครเขาทำวัดให้คนมานอนกัน
เจ้าของจะไม่เจริญ และอีกไม่นานคงเจ๊ง

อย่างไรก็ดี ซิดของชาวบ้านดูเหมือนจะทำอะไรโลกทุนนิยม
ไม่ได้ โรงแรมเปิดมาสี่สิบกว่าปีแล้ว แม้ค่าห้องต่อคืนจะสูงพอ ๆ กับ
รายได้ต่อเดือนของชาวบ้านหนึ่งคน แต่ก็ไม่เคยมีวันใดที่ห้องพักวาง

(จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 99-100)

เรื่องสั้นแสดงให้เห็นพื้นที่โรงแรมที่ตั้งขึ้นท่ามกลางโบราณสถานเป็น
สัญลักษณ์ของรากเหง้าทางความเชื่อของผู้คนที่ถูกโรงแรมหรือตัวแทนของทุนนิยม
รุกคืบเข้ามาครอบครองไปโดยปริยาย และแม้จะมีคนแข่งด่าหรือคำทำนายทายทัก
ของชาวบ้านมาก็ไม่อาจทำลายความยิ่งใหญ่ของทุนนิยมนี้ได้ แม้การเข้ามาของโรค
ระบาดจะทำให้โรงแรมต้องปิดตัวตาม ‘ซิด’ ของชาวบ้านก็ตาม

จิรัฐจึงใจให้ภาพของการถ่ายทอดสดหนึ่งปีที่เป็นเรื่องที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น
ในเชิงศีลธรรม กับซากเมืองเก่าที่เป็นภาพแทนของรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ปรากฏ
ขึ้นในฉากเดียวกัน เพื่อสื่อถึงความย้อนแย้งของสังคม ที่เชิดชูบูชาบางสิ่งให้ยิ่งใหญ่
เหนือชีวิต แต่กลับไม่ได้หันมาเหลียวแลหรือสนใจ หากแต่อีกสิ่งที่เป็นเรื่องที่ถูกลืม
ว่าผิดบาปไม่เหมาะสมกลับมีคนสนอกสนใจมากยิ่งขึ้นกว่ารากเหง้าของตนเองหลาย
เท่าตัว ดังข้อความว่า “เสียงแฉงเตือนการกดถูกใจยังคงดังไม่หยุด มันดับถึและ
ยาวนานกว่าทุกครั้ง กลบสรรพเสียง ณ พื้นที่ศูนย์กลางมหานครโบราณที่หลับไหล
หลายศตวรรษแห่งนี้” (จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 118) แสดงให้เห็นว่าสุดท้าย
สิ่งปลูกสร้างที่เป็นตัวแทนของความเชื่อดั้งเดิมก็มีค่าไม่ต่างจากพื้นที่สำเร็จความใคร่
ทางศีลธรรมเมื่อมันดำรงอยู่ในสังคมที่ผู้คนยอมรับทุนนิยม

แม้คุณจะได้ไม่ได้ทำงานตอนกลางคืนอีกแล้ว หากคุณก็ไม่ได้นอนในเวลากลางคืนที่คนอื่นนอน ตั้งแต่หัวค่ำจนรุ่งสาง คุณต้องเว็บไซต์ไปทุกเว็บและแอปพลิเคชันทุกแอป ค้นหาคลิปของชาย ก้นดำตัวเองว่าน่าจะถามซื้อเว็บไซต์ที่เผยแพร่ผลงานของชายมาตั้งแต่แรก กระนั้นไม่ว่าคุณจะใช้ศักยภาพที่ว่าจะเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่คุณแสดงอย่างไร ทั้ง ‘โจรบุกบ้าน’, ‘ท่านขุนและนางทาส’ หรือ ‘ศิลป์วิมลสระ’ ฯลฯ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ก็พบแต่คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาคล้ายกันเป็นของนักแสดงคนอื่น ไม่มีผลงานของชายปรากฏ

(จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 122-123)

ตอนท้ายของเรื่องแม้ว่าตัวละครพนักงานโรงแรมจะพยายามค้นหาคลิปโป๊ที่ตนเองร่วมถ่ายทำก็ไม่พบ รวบรวมว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโบราณสถานคือนั้นสูญหายไปพร้อมกับวิญญาณของหญิงสาว สื่อให้เห็นถึงการไร้ซึ่งตัวตนในสังคมปัจจุบัน วิญญาณของสาวที่เป็นตัวแทนของความเชื่อเก่าแก่ต้องสูญหายไปเมื่อความเชื่อแบบใหม่เข้ามาแทนที่ ไม่ต่างจากซากเมืองเก่าเจ็ดร้อยกว่าปีกลายเป็นเพียงพื้นที่ราคาตกในสภาวะโรคระบาด ไม่มีลูกค้าเข้าพัก ต้องปิดตัวลงอย่างเฉียดไม่ได้ และตัวละครพนักงานก็จดจำสถานที่แห่งนี้ในฐานะฉากของคลิปโป๊ มีโซโบราณสถานอันศักดิ์สิทธิ์ทรงคุณค่าอีกต่อไป

เรื่องสั้นต้องการสื่อให้เห็นว่าความศักดิ์สิทธิ์ของเมืองเก่าเหล่านั้นเป็นเพียงความเชื่อที่มนุษย์ประกอบสร้างขึ้น มีสถานะเพียงวิญญาณที่ไร้คนเห็น ไร้ตัวตน แต่ทำหน้าที่คอยหลอกหลอนให้ผู้คนกลัวเกรง แต่เมื่อความหมายสัญลักษณ์ของเมืองเก่าแปรเปลี่ยนไปเป็นเพียงฉากหลังของคลิปโป๊ ความหมายเพียงหนึ่งเดียวที่เคยทรงคุณค่าและทรงอิทธิพลจึงสูญสิ้น เป็นเพียงฉากหนังโป๊ดาษดื่นที่มีอยู่เกลื่อนกล่นในโลกอินเทอร์เน็ต และยังชี้ให้เห็นว่าการปกป้องความเชื่อที่ไร้ซึ่งความรู้ความเข้าใจ จึงเป็นเพียงถ้อยคำไร้น้ำหนักที่จะสูญหายไปในโลกแห่งทุนนิยมที่ทรงพลังยิ่งกว่าสิ่งใด

ประเด็นที่น่าสนใจของรวมเรื่องสั้นนี้ คือ การพยายามนิยามความหมายที่เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างความรักกับความมกมายที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้นรักในหลวง เป็นความกำกวมที่สร้างคำถามให้ผู้อ่านตลอดทั้งเรื่องว่า สิ่งใดคือความรัก

สิ่งใดคือความมมงาย ประเด็นสำคัญนี้เป็นที่ถกเถียงกันตลอดเวลา และมักจะถูกตอบด้วยคำที่มีความหมายกว้างอย่าง ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ขนบธรรมเนียม วิถีปฏิบัติ ไปจนกระทั่งคำพื้นฐานที่สุดอย่างคำว่า “ใคร ๆ เขาก็ทำกัน” ซึ่งสิ่งนี้เองที่จิรัฐตั้งข้อสังเกตว่า หากไม่ทำตามสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทำ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่รักอะไรจะเกิดขึ้นกับปัจเจกชนผู้นั้น

ความย้อนแย้งของระบบความคิดความเชื่อในสังคมนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงภาพลวงตาของความรักที่แฝงด้วยความหลงแบบตลกร้ายที่ตั้งคำถามเพื่อให้เห็นว่ามนุษย์รู้ว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ตนรัก (หรือคิดว่ารัก) แต่ไม่ตระหนักว่าสิ่งที่พยายามรังเกียจอาจเป็นบางสิ่งที่ตนเองรักเช่นกัน

ความอันตรายของความรักจึงเกิดขึ้น เมื่อมันไม่ได้ถูกใช้ไปเพียงเพื่อรัก หากแต่บางครั้งอาจเป็นการ ‘บังคับให้รัก’ หรือบางครั้งก็เป็นการ ‘ห้ามแสดงออกว่ารัก’ ความรุนแรงทั้งในเชิงความรู้สึกและเชิงกายภาพจึงเกิดขึ้นเมื่อใครสักคนล่วงละเมิด ปฏิเสธ หรือตั้งคำถามต่อ “รักบางรัก” รักในลวง จึงกลายเป็นคำเตือนของจิรัฐที่มีต่อผู้อ่านตั้งแต่หน้าปก เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามต่อความรักที่ไม่เพียงเกิดขึ้นในรวมเรื่องสั้นนี้ แต่ยังรวมถึงมายาคติของความรักที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งบางครั้งเราอาจไม่ทันได้สังเกต หรืออาจฟังผ่าน ๆ โดยไม่สนใจกับบางสิ่งที่อันตรายกว่า เหมือนดังที่ตัวละครจากเรื่องสั้น “หลุมลึก” กล่าวว่า “พี่ไม่กลัวผมหลอกหรือ กับ พี่ไม่กลัวผมทรยศหรือ” (จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์, 2566: 161)

จึงมีความเป็นไปได้ว่า รักทุกรักในบทความนี้ ก็ล้วนแต่ตกอยู่ใต้ภาพลวงตาในนามของความรักไม่ต่างจากตัวละครทุกตัวเช่นกัน

บทสรุป

รวมเรื่องสั้น รักในลวง เป็นเรื่องเล่าที่ปลดปล่อยให้เห็นถึงมายาคติของความรักที่ปรากฏอยู่ท่ามกลางการใช้ชีวิตของบรรดาชนชั้นกลางในสังคมเมือง บางอย่างแฝงมากับทุนนิยม บางอย่างแอบซุกซ่อนอยู่กับการจัดระเบียบสังคมของรัฐ และบางอย่างก็ไม่อาจแปรเปลี่ยนเป็นความจริงได้เพียงเพราะไม่สอดคล้องกับระเบียบ ความเชื่อ และค่านิยมจอมปลอมของสังคม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้

ล้วนเป็นผลมาจากอำนาจของบางสิ่งๆ ที่เข้ามาคอยชี้นำการกระทำของมนุษย์ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ให้เชื่อว่าสิ่งที่กำลังทำนั้นมีต้นเหตุจากความรัก และจะผลลัพธ์นั้นกลับไปด้วย ‘ความรัก’ เช่นเดียวกัน

การต่อสู้กับมายาคติของความรักของตัวละครชนชั้นกลางในเรื่องสั้น ล้วนแสดงให้เห็นสภาวะความอึดอัดแน่นของการถูกบีบบังคับให้แสดงออกถึงสิ่งที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง ทั้งการแสดงให้เห็นว่า รักบางรักถูกทำให้เข้าใจว่ารักในเรื่องสั้น “พนักงานส่งอาหารใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด” รักบางรักห้ามแสดงออกว่ารัก ในเรื่องสั้น “GRANDMA’S CHATURBATE” รักบางรักบังคับต้องรัก ในเรื่องสั้น “ชายผู้ตกลงไปในไดโนเสาร์” รวมถึงรักบางรักยังคงยลออกหลอนในนามของความรัก ในเรื่องสั้น “พนักงานโรงแรมใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด”

การเผชิญหน้ากับมายาคติอย่างตรงไปตรงมาของตัวละครจึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นการดัน ‘เพดาน’ บรรทัดฐานของสังคมขึ้นให้สูงพอที่มนุษย์จะสามารถแสดงออกถึงตัวตนที่แท้จริงได้อย่างอิสระ ปราศจากการตัดสินใจทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของจิรัฐในการต่อสู้กับประเด็นเปราะบางในสังคมปัจจุบัน เพื่อนำเรื่องราวบางเรื่องที่ไม่สามารถพูดอย่างเปิดเผยในสังคมออกมาพูดในที่สาธารณะ แสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ใจในการพูดถึงประเด็นทางสังคมเหล่านั้นผ่านการยั่วล้อเสียดสีสังคมที่แฝงไปด้วยอารมณ์อัดอั้น คับแค้น ไปจนกระทั่งอับจนหนทาง พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงผ่านพฤติกรรมโกรธเกรี้ยว โมโห รวมถึงเรื่องเช็กซ์ จึงเป็นการเปิดเปลือยให้เห็นภาพแทนของสิ่งที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

ทั้งนี้เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลง “โลกชีวะ” (lifeworld) คือ วิธีในการเข้าใจโลกที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และความคิดความอ่านอันเนื่องมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น นำมาปฏิบัติต่อโลกและสังคมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งโลกชีวะของคนยุคปัจจุบันมีประสบการณ์ที่แตกต่างกับคนรุ่นก่อนหน้าหลายประการ ส่วนสำคัญประการหนึ่งคือ การสื่อสารในโลกออนไลน์ที่ทำให้มนุษย์ไม่ถูกจำกัดอยู่เพียงชุมชนหรือประเทศ หากเป็นส่วนหนึ่งของประชากรโลก ดังนั้น พวกเขาจึงหวังที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง และการแสดงออกถึงความเป็นตัวเอง แต่ไม่ได้หมายความว่ามีความต้องการจะลั้มล้าง

สังคมแบบเก่า เป็นเพียงการเรียกร้องให้ผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงระเบียบ กฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบใหม่ที่พวกเขาคาดหวัง (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2563: 205)

แนวคิดชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) จึงกลายเป็นเครื่องมืออย่างดีให้รัฐใช้วิพากษ์ความพยายามจะกลายเป็นวิถีใหม่ของรัฐ ซึ่งให้ผลลัพธ์เพียงชีวิตวิถีใหม่แบบไทย ๆ ที่เต็มไปด้วยการสร้างความหมายซ้อนทับ-กลบทับ เพียงเพื่อให้เห็นว่าเรากำลังทำอะไรใหม่ ๆ อยู่ เป็นเพียงภาวะ ‘อยากใหม่’ ของสังคมที่ดูประดักประเดิด โดยที่เรื่องสั้นทั้ง 4 เรื่องที่หยิบยกมานี้ล้วนแต่แสดงภาพแทนของสังคมที่สามารถมองเห็นรอยแยกได้อย่างชัดเจน กลุ่มคนที่มีความคิดความเชื่อแตกต่างกันไม่อาจเดินร่วมทางได้ด้วยกันอีกต่อไป เพราะการช่วงชิงความหมาย พื้นที่ และมายาคติกำลังต่อสู้ต่อรองกันอย่างชัดเจน จึงอาจพูดได้ว่า ปรากฏการณ์สังคมในรวมเรื่องสั้น รักในหลวง เป็นการเปิดเวทีให้กับการต่อสู้ระหว่าง “ความปกติ” กับ “ความปกติใหม่” ของสังคม

ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องนี้ คือการใช้พฤติกรรมเรื่องเช็กชื่อของตัวละครในการเสียดสีประชดประชันพฤติกรรมหน้าไหว้หลังหลอกของบุคคลเพียงเพื่อติดราชนิวัตต์ดลบันดาลว่าบุคคลที่ออกมายอมรับเรื่องเหล่านี้เป็นผู้ต่ำช้าทางศีลธรรม หรือเป็นพวกเสียดสีที่พูดถึงอย่างไม่รู้จักความอับอาย และให้การสำเร็จความใคร่ของแต่ละเรื่องสื่อถึงประเด็นต่าง ๆ เช่น การแสดงตัวตนผ่านการเล่าเรื่องเช็กชื่อในเรื่อง GRANDMA'S CHATURBATE การสำเร็จความใคร่ทางศีลธรรมในเรื่อง พนักงานโรงแรมใช้ชีวิตอย่างไรในสถานการณ์โรคระบาด ซึ่งแสดงให้เห็นการตีความเรื่องเช็กชื่อในฐานะของความรักรูปแบบหนึ่งที่ถูกปกปิดไว้โดยระบบศีลธรรม ทั้งนี้ อาณา วิรมณรมิตา (2564) อธิบายเรื่องความรักและเช็กชื่อไว้ว่า ชนชั้นกลางกลุ่มใหม่แยกเรื่องความรักและเช็กชื่อออกจากกัน โดยมองว่าเช็กชื่อเป็นเพียงมิติหนึ่งของความรัก แต่อารมณ์ความรักก็ยังประกอบด้วยองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากมายที่ทำให้เกิดความรักได้ง่ายดาย ในขณะที่เดียวกันบนเงื่อนไขทางสังคมแบบใหม่นี้ก็มีปัจจัยที่หลากหลายที่ทำให้เลิกร้างกันง่ายเช่นกัน วิถีทางกามารมณ์ตามแบบแผนความเป็นไทยกระแสหลักจึงค่อย ๆ ถูกพสานกับศีลธรรมชุดใหม่ที่เน้น สิทธิ เสรีภาพ ที่มีลักษณะเป็นสากลมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เท่าทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การแสดงความรักและกามารมณ์ในเรื่องสั้นจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการแสดงตัวตนในสังคมปัจจุบัน

ประเด็นสำคัญที่สุดของรวมเรื่องสั้นเรื่องนี้ จึงมิใช่การพยายามสร้างความเหนือจริงเพียงเพื่อแสดงให้เห็นปฏิกิริยาของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองรัก หากแต่เป็นการเปลื้องเปลือยสิ่งที่เรียกว่ามายาคติต่อความรักนั้น ๆ ว่าในเบื้องหน้าของสิ่งที่มนุษย์เรียกว่าความรัก มีบางสิ่งซ่อนทับอยู่ และทำหน้าที่คอยชี้นำการให้คนเหล่านั้นจำเป็นต้องรักโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว การชี้ชวนให้เกิดการตั้งคำถามเพื่อลอกเปลือกผิวของความรักในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรวมเรื่องสั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความจริงและความลวงที่ถูกขยำรวมเป็นหนึ่งเดียวเพื่อสร้างความรู้สึกรู้สึก “จริง” ให้กับบางสิ่งที่อาจกำลัง “ลวง” อยู่ ให้มนุษย์ได้ตั้งคำถามเพื่อเผชิญโฉมหน้าที่แท้จริงที่ซุกซ่อนไว้ในนามของ “ความรัก”

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ขำยัง. (2552). **วิถีเมืองในงานเขียนของปราบดา หยุ่น**. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา ปลอดกรรม. (2566). **วิวัฒนาการของความรัก สู่ยุคสมัยแห่งคนเหงา** คุยกับ ‘กิตติพล สรรคานนท์’. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2567, จาก <https://www.the101.world/kritti-phol-philosophy-of-love/>.
- กิตติพล สรรคานนท์. (2567). **IN THEORIES ในความรัก เราต่างเป็นนักทฤษฎี** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : แชลมอน.
- จอห์นเนพดล วศิณสุนทร. (2557). มายากล กับมายาคติในสังคมไทย, **วารสารสุทธิปริทัศน์**. 28(86), 274-294.
- จิรัฐ ประเสริฐทรัพย์. (2566). **รักในลวง**. กรุงเทพฯ : แชลมอน.
- ฐิติมา กมลเนตร. (2559). **ความรักในมหานคร: ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง และการโหยหาอดีตในวรรณกรรมเอเชียร่วมสมัย**. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร. (2562). **มายาคติเรื่องทฤษฎีชนชั้นกลาง**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2567, จาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/book/data/388?category=&search=%E0%B8%9E%E0%B8>.
- นรพันธ์ ทองเชื่อม. (2566). **อารมณ์รู้สึกอิจฉา จะแก้ไขอย่างไรดี?**. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://thestandard.co/life/how-to-deal-with-jealous-feelings/>.
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2567). **Eroticism ใน 100 แนวคิด มานุษยวิทยาร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- บาร์ตส์, โรลิ่งด์. (2551). **มายาคติ Mythologies**. (วรรณวิมล อังคศิริสรรพ, ผู้แปลและเรียบเรียง). กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2563). ภาษาการเมืองของคนรุ่นใหม่, **วารสารมานุษยวิทยา**. 3(2), 204-209.
- ลีลา จันสว่าง. (2556). **การศึกษาความเชื่อมโยงของสื่อ สังคมและอุดมการณ์ชาตินิยมกระแสหลัก ผ่านสื่อละครโทรทัศน์เรื่อง ทวิภพ**. (การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วณัฐย์ พุฒนาถ. (2561). **ความรักชนะทุกอย่างจริงไหม? ความโรแมนติกข้ามฐานะมีจริงหรือเปล่า**. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2567, จาก <https://thematter.co/social/love-win-class-matter/63963>.
- วรัญญ์ชญ์ พูลศรี. (2553). **ความสุขของสตรีสูงวัยในนวนิยายไทย ระหว่าง พ.ศ. 2525-2552**. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทวัส ทองเขียว. (2559). **มายาคติแห่งอำนาจในสังคมไทย**. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อาณดา วิรมณรมิตา. (2564). **ความรักและวิถีทางกามารมณ์ของชนชั้นกลางไทย พ.ศ.2540-2560**, **วารสารมนุษยศาสตร์สาร**. 22, 134-155.

การดูแลตนเองของผู้สูงอายุและครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี จังหวัดชุมพร Self-Care of Elderly People and Families of Ban Huai Haeng Community, Sawi District, Chumporn Province

ปรีศณีย์ สุริฉาย¹ (Pratsnee Surichay)^{1*}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีทั้งหมด 30 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ 15 คน และกลุ่มสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ 15 คน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Deep Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ 1) การดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งส่วนใหญ่ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือดูแลตนเองได้ดี ทั้งในด้านโภชนาการ การขับถ่าย การออกกำลังกาย การพักผ่อน การดูแลสุขภาพจิตส่วนบุคคล ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการจัดการความเครียดซึ่งข้อสังเกตที่เห็นสำคัญ คือ ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและเรียนรู้เพื่อเข้าสู่ช่วงวัยชราได้ดี อีกทั้งยังคงใช้ชีวิตตามสังคมชนบทแบบเรียบง่าย และ 2) การดูแลจากครอบครัวของผู้สูงอายุ พบว่า ครอบครัวให้การดูแลที่สำคัญในเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุในภาวะปกติทั่วไป คือ การรับประทานอาหาร การดูแลสุขภาพ การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการชุมชนท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี 84100, อีเมล: lionnoiz2541@gmail.com

¹ Graduate Student, Master of Arts in Local Community Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Surat Thani, 84100, Thailand, E-mail: lionnoiz2541@gmail.com

*Corresponding author : E-mail : lionnoiz2541@gmail.com

Received: March 11,2024 Revised: April 19,2024 Accepted: April 22,2024

สถานภาพการเงินของผู้สูงอายุ รวมถึงการดูแลในภาวะเจ็บป่วย คือ การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยทั่วไป และการดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว นอกจากนี้การไปพบแพทย์ตามนัดของผู้สูงอายุครอบครัวก็ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อสังเกตที่เห็นสำคัญคือ ครอบครัวให้การเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : การดูแลตนเอง, ผู้สูงอายุ, ครอบครัว

Abstract

This research is qualitative research. The objective was to study the self-care of older people and the care of elderly family members in the Ban Huai Haeng community, Sawi District, Chumphon Province. The group of informants totaled 30 people, including 15 older adults and a group of 15 family members or elderly caretakers. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions. The research findings revealed that: 1) most elderly in Ban Hui Haeng Community are able to take care of themselves well, even in nutrition, excretion, exercise, rest, personal hygiene care, social interaction, and stress management. The critical observation is that the elderly can adapt and learn to transition into aging effectively while maintaining a simple rural lifestyle. and 2) the families provide essential care for the elderly in general, which are eating, health care, traveling to different places, and financial status of the elderly, including care during illness, namely caring for the elderly with general diseases. It means caring for the elderly with congenital illnesses. Moreover, family members consistently accompany the elderly to their scheduled medical appointments. An important observation is that the family provides close and attentive care to the elderly.

Keywords : Self-care, Elderly, Family

บทนำ

วัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม เช่น ปัญหา สุขภาพ ความภาคภูมิใจในตนเองลดลงทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง เกิดความรู้สึกท้อแท้และทำให้ผู้สูงอายุไม่มีความสุข ทั้งที่ผู้สูงอายุถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สูงค่าก็ยังสามารถทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หลาย ๆ อย่างได้เป็นอย่างดี ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการสะสมองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าในหลาย ๆ ด้านทั้งในด้านของประสบการณ์การทำงาน การดำรงชีวิต ภูมิปัญญาผู้สูงอายุยังสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคม อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในสังคมได้ การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การเตรียมความพร้อมของคนในครอบครัวที่จะรับมือกับปัญหาของผู้สูงอายุ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวเมื่อก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (อรรชรณ แผนคง, 2553 : 135-146)

ประชากรสูงอายุในวันนี้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมอย่างรวดเร็ว โดยระหว่างปี พ.ศ. 2558 ถึงปี พ.ศ. 2593 พบว่าสัดส่วนของประชากรโลกที่มีอายุมากกว่า 60 ปีเกือบสองเท่าจากร้อยละ 12 ถึง 22 และยังสามารถกำหนดกรอบการดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีบนแนวคิดใหม่โดยการเปลี่ยนแปลงระบบสุขภาพ จากรูปแบบการรักษาโรคไปสู่การดูแลผู้สูงอายุที่มีคนเป็นศูนย์กลางและบูรณาการการลงทุนกับผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลให้ภาวะสังคมและเศรษฐกิจที่ดีส่งผลทั้งในแง่ของสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุและทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในสังคมอย่างต่อเนื่อง องค์การอนามัยโลกยังได้กำหนดกลยุทธ์ระดับโลกและแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับผู้สูงอายุและสุขภาพปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2563 ที่สำคัญไว้ 5 ประการคือ 1) ประเทศ ภูมิภาคและสถาบันต่าง ๆ ต้องยึดเป็นผู้นำและความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ 2) จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ 3) มีระบบสุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 4) พัฒนาระบบการดูแลระยะยาวที่เติมประเทศอื่น และ 5) มีข้อมูลที่ดีจำเป็นและการวิจัยเพื่อพัฒนา (World Health Organization (WHO), 2015 : 2-10)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเหตุผลที่สำคัญจนทำให้ภาครัฐมีการวางแผนและกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรที่กำลังเกิดขึ้น โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ มาตรการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมไปถึงปัญญาผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นการกำหนดแผนพื้นฐานเพื่อดำเนินงานส่งเสริมคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุให้เกิดความเท่าเทียมและไปในทิศทางเดียวกันกับหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ซึ่งนโยบายและแผนถูกกำหนดขึ้นเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุและสอดคล้องกับความต้องการด้านการส่งเสริมด้านสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุให้ได้มากที่สุด เพื่อสร้างความเท่าเทียม เป็นธรรม และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในสังคมได้ (จุฑารัตน์ แสงทอง, 2560 : 6-28)

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร ซึ่งข้อมูลที่ได้ครั้งนี้อาจจะเป็นประโยชน์อย่างมากกับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวได้รับรู้และเข้าใจผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อองค์กรต่าง ๆ ที่จะนำผลการศึกษารั้งนี้ไปปรับใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษาการดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร

การทบทวนวรรณกรรม

1) แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ

Orem, (1991) ได้ให้ความหมายของการดูแลตนเองว่าหมายถึง การปฏิบัติ ในกิจกรรมที่บุคคลริเริ่มและกระทำด้วยตนเองเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งชีวิตสุขภาพ และสวัสดิการของตนเมื่อกระทำอย่างมีประสิทธิภาพแล้วจะมีส่วนช่วยให้โครงสร้าง หน้าที่และพัฒนาการดำเนินไปถึงขีดสูงสุดของแต่ละบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการในการดูแลและการดูแลตนเองเป็นพฤติกรรมที่เรียนรู้ภายใต้ขนบธรรมเนียม ประเพณีของแต่ละวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม ซึ่งกระบวนการดูแลตนเองที่จำเป็น มี 7 ด้าน คือ 1) ด้านโภชนาการ 2) ด้านการขับถ่าย 3) ด้านการทำกิจกรรมและการออกกำลังกาย 4) ด้านการพักผ่อน 5) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการมีเวลาเป็นส่วนตัว 6) ด้านการดูแลสุขภาพจิตส่วนบุคคล และ 7) ด้านการจัดการ ความเครียด

ส่วนสุรีย กัญจนวงศ์ และคณะ (2540 : 15) ได้กล่าวถึง การดูแลสุขภาพ ตนเองของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่สำคัญ มาก เนื่องจากผู้สูงอายุมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมโทรมลง ผู้สูงอายุจะต้อง มีการดูแลสุขภาพเพื่อชะลอความเสื่อมของร่างกายมิให้เกิดขึ้นเร็วและป้องกันปัญหา สุขภาพต่าง ๆ ซึ่งควรให้ความสนใจในเรื่องการรับประทานอาหาร การพักผ่อน การออกกำลังกาย เป็นต้น

จากข้างต้นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การดูแลตนเองของผู้สูงอายุ เป็นการดูแล ที่เกิดประโยชน์ต่อร่างกายเพื่อการรักษาสุขภาพ ซึ่งมีการดูแลเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร การขับถ่าย ออกกำลังกาย การพักผ่อนและหลับนอนให้เพียงพอ การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม รวมถึงการดูแลเรื่องสุขวิทยาส่วนบุคคล เช่น การแปรงฟัน การอาบน้ำ เลือผ้า เพื่อไม่ให้เกิดความเครียดสะสม ทั้งหมดนี้ จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายใจและการอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีคุณภาพและ มีความสุข

2) แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ

สุพัตรา ศรวิณิชชากร และคณะ (2556 : 119-128, 144-145) ที่ได้อธิบายว่า ครอบครัวและคนในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดและสนิทสนมกับผู้สูงอายุมากที่สุด มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน คือ คำนึงความกตัญญูตักเตือนที่ดูแลเอาใจใส่บุพการีหรือผู้สูงอายุด้วยความเคารพรัก เยี่ยมเยียน พุดคุย และให้กำลังใจ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุคลายเหงาและมีความสุขได้ระดับหนึ่ง ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นกลุ่มที่ให้การดูแลผู้สูงอายุครอบคลุม 5 มิติ ประกอบด้วย

1. บทบาทในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยเน้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียง ซึ่งจะต้องให้ความช่วยเหลือและดูแลเรื่องการทำกิจวัตรประจำวันครอบคลุมทุกอย่าง ตั้งแต่เรื่องอาหาร การกิน แต่งตัว ทำความสะอาดร่างกาย การใช้ห้องน้ำห้องส้วม เคลื่อนที่ภายในบ้านและออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน ซึ่งจะต้องสลับเวลาในการร่วมกันดูแล เนื่องจากมีภาระต้องทำมาหากิน หรือมีธุระต้องทำ รวมไปถึงการนอนเฝ้าเวลากลางคืน

2. บทบาทในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ ให้เงินใช้รับผิชอบดูแลค่าใช้จ่ายในบ้าน เช่น ค่ากับข้าว ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่ารักษาพยาบาล หรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ สำหรับการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง เช่น กระดาษชำระ ผ้าอ้อมสำเร็จรูป เป็นต้น

3. บทบาทในการดูแลอาหารและโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ คือ จัดเตรียมและทำอาหารให้ผู้สูงอายุทั่วไปและผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว

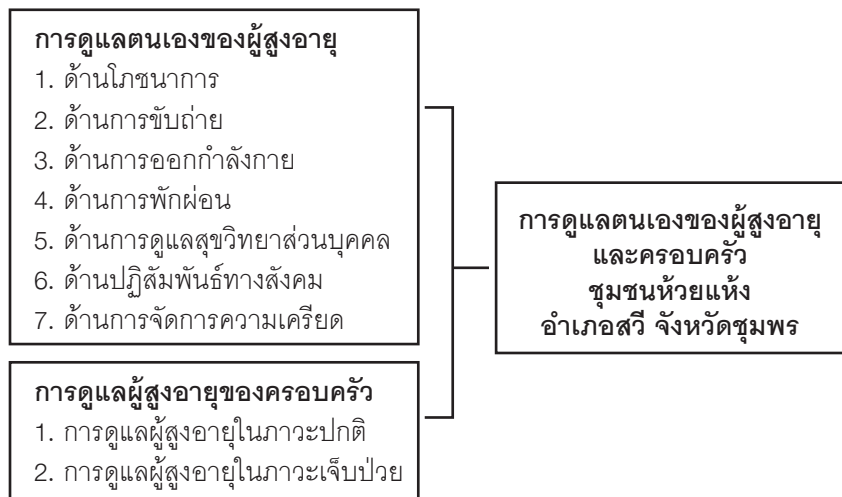
4. บทบาทในการดูแลผู้สูงอายุตามบรรทัดฐานและค่านิยมที่ดีของวัฒนธรรมไทย คือ ประเพณี วัฒนธรรม เคารพ เคารพผู้สูงอายุทั้งยามปกติยามเจ็บป่วย รวมไปถึงเยี่ยมเยียน พุดคุยและให้กำลังใจ

5. บทบาทในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ โดยการจัดบ้าน สภาพแวดล้อม บรรยากาศทั้งในบ้านและรอบ ๆ บ้าน จัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ แต่ก็พบว่าบางบ้านก็มีการจัดบรรยากาศ สถานที่และจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ อาทิ ความสะอาด ฝุ่นละออง

สรุปได้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากมีความใกล้ชิด สนับสนุน และเข้าใจต่อความต้องการของผู้สูงอายุมากที่สุด รวมทั้งยังเป็นบุคคลที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขจากการที่ได้รับความเอาใจใส่ โดยมีบทบาท ดังนี้ บทบาทการดูแลสุขภาพ เน้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั่วไป บทบาทการช่วยเหลือและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน บทบาทการดูแลอาหาร และโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ บทบาทการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศทั้งในบ้าน และรอบ ๆ บ้านและบทบาทการดูแลผู้สูงอายุตามค่านิยมของวัฒนธรรมไทย โดยการดูแล พุดคุย เอาใจใส่ผู้สูงอายุทั้งยามปกติและยามเจ็บป่วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษารุ่นนี้เป็นแนวทางสำหรับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุตามแนวคิดการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ และแนวคิดการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ ตามภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการใช้ข้อมูลเอกสารประกอบ และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Deep Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 2 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 30 คน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-80 ปี มีจำนวน 52 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ผ่านแบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน (Activity of Daily Living: ADL) ด้วยดัชนีจุฬาเอดีแอลที่ระดับคะแนน 12 คะแนนขึ้นไป โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 คน และ 2) กลุ่มสมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัวละ 1 คน ได้แก่ สามีหรือภรรยาของผู้สูงอายุ และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวที่ทำหน้าที่ดูแล โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) ใช้ข้อความหรือประโยคจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Deep Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาจัดหมวดหมู่หรือประเด็นตามลักษณะต่าง ๆ ที่มีความกำหนดหัวข้อสำคัญ รวมถึงตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องพร้อมทั้งบรรยายและยกตัวอย่างคำพูดมาประกอบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสีวิ จังหวัดชุมพร จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการดูแลตนเองในประเด็นต่าง ๆ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Deep Interview) แยกเป็นรายบุคคลและใช้นามสมมติทั้งหมด พบว่า

1. ด้านโภชนาการ ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งส่วนใหญ่ไม่ชอบรับประทานแกงสำเร็จรูปเนื่องจากรสชาติไม่ถูกปาก จึงทำให้ผู้สูงอายุปรุงอาหารรับประทานเอง รสชาติของอาหารจะรับประทานรสชาติไม่จัดมากนัก ด้วยว่าเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนผู้สูงอายุบางรายนั้นปรุงอาหารได้ตามความต้องการของตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กับข้าวทำกินเอง ชื้อตามร้าน ตามรถกับข้าว มันกินไม่อร่อย” (ยายแหม่ม (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 38/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2567)

“กับข้าวถ้าอยากอะไรทำเอง ประุงเอง คนอื่นทำแล้วไม่ถูกใจทำเอง กินข้าวได้” (ยายดา (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 36 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

แม้ว่าจะมีอาหารที่ปรุงรับประทานเองแล้วตามความต้องการ ผู้สูงอายุยังมีอาหารเสริมที่หลากหลาย เช่น ซุปไก่สกัด นม รังนก สมุนไพรพื้นบ้าน เนื่องจากต้องการรักษาสุขภาพ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมดื่มสมุนไพรอบแห้งที่ทำเองกินทุกวัน สร้างภูมิให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรค ไม่เจ็บป่วยอะไรเหมือนคนอื่น” (ตาแควัด (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 56/3 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

“ยายกินนมแอสนลิทุกเช้า เพราะยายเป็นโรคข้อเข่าเสื่อมหมอว่ากินนมแล้วช่วยให้กระดูกไม่เปราะ ก็เลยซื้อมาชงกิน” (ยายจง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 34/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านโภชนาการของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งส่วนใหญ่ไม่รับประทานแ่งสำเร็จรูป จึงปรุงอาหารรับประทานเอง และรสชาติของอาหารจะไม่จัดมาก ซึ่งคำนึงถึงสุขภาพ แต่ผู้สูงอายุบางรายนั้นปรุงอาหารได้ตามความต้องการของตนเอง และยังมีอาหารเสริมต่าง ๆ เช่น ซุปไก่สกัด นม รังนก สมุนไพรพื้นบ้าน เป็นต้น

2. ด้านการขบถ่าย สามารถแบ่งการขบถ่ายได้ 2 กลุ่ม คือ การขบถ่ายปัสสาวะ และการขบถ่ายอุจจาระ ดังนี้

การขบถ่ายปัสสาวะของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งนั้นเฉลี่ยประมาณ 2 ครั้งซึ่งในช่วงตอนกลางคืนนั้นผู้สูงอายุจะนำกระโถนเตรียมไปได้ แต่ผู้สูงอายุบางรายชอบเข้าห้องน้ำมากกว่าการใช้กระโถน เพราะรู้สึกไม่สะอาด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เวลากลางคืนลุกขึ้นมาเหยี่ยวทีเดียว บางคืนก็ไม่เหยี่ยว” (ยายนุ้ย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรัดณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 50/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2567)

“เราเหยี่ยวทุกคืน ถึงห้องน้ำอยู่ข้างนอก ขี้เกียจลุกออกไปเข้าก็เอากระโถนเตรียมไปได้” (ยายดา (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรัดณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 36 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

“ไม่ชอบเหยี่ยวใส่โถน (กระโถน) เคยลองแล้วแต่เหยี่ยวไม่ออก รู้สึกไม่สะอาด” ที่บ้านเลขที่ 50/4 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

การขบถ่ายอุจจาระ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ด้วยเหตุผลว่ารับประทานแต่ของมีประโยชน์ รับประทานผัก ผลไม้ที่ปลูกไว้เอง เช่น กัลย สับปะรด มะละกอ แตงโม เป็นต้น ไม่นั่นเนื้อสัตว์เพราะย่อยยาก ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เราเป็นผู้สูงอายุ กินอะไรก็เลือกกินพวกผักที่ปลูกเองผลไม้มาก่อน ๗ เหมือนกัลยนี้กินทุกวันมีประโยชน์มากเราไม่เน้นพวกหมู ไก่เพราะว่ามันย่อยยาก” (ยายอั้ง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรัดณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 33 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

“ถ่ายดีนั้นแหละวันละหน ไม่ปวดท้องและท้องไม่ผูกเพราะตากินแต่ของมีประโยชน์” ที่บ้านเลขที่ 41/9 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2567)

แต่ผู้สูงอายุบางรายมีปัญหาในการขยับถ่าย คือ ท้องผูก ต้องรับประทานยาถ่าย โดยไปรับยาที่อนามัยใกล้ชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“บางที่เป็นอาทิตย์ก็ไม่ถ่าย พอถ่ายที่แข็ง เจ็บพุง (ปวดท้อง) ก็ต้องกินยาถ่ายเรื่อย” (ยายนี้ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 33/5 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

นอกจากนี้แล้วผู้สูงอายุบางรายมีอาการท้องเสีย โดยวิธีการรักษา คือ รับประทานยาธาตุน้ำขาว ธาตุน้ำแดง และต้มเกลือแร่ เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ยายลำไส้ไม่ค่อยดี กินถึงถ่ายทันที ท้องเสียง่าย แล้ววันหนึ่งถ่ายหลายรอบต้องกินยาธาตุ พอกินไปสักพักก็สบายตัว” (ยายพุ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 39/6 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านการขยับถ่ายสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การขยับถ่ายปัสสาวะ และการขยับถ่ายอุจจาระ ซึ่งการขยับถ่ายเฉลี่ยได้ 2 ครั้งต่อวัน โดยการขยับถ่ายส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา ถ้าเป็นการขยับถ่ายปัสสาวะในช่วงกลางวัน ผู้สูงอายุจะนำกระโถนเข้าไปเตรียมไว้ในห้องนอน และการขยับถ่ายอุจจาระหากมีอาการท้องผูก หรือท้องเสีย ผู้สูงอายุจะรับประทานยา เพื่อช่วยรักษา เช่น ยาธาตุน้ำขาว ยาธาตุน้ำแดง และต้มเกลือแร่ เป็นต้น

3. ด้านการออกกำลังกาย ผู้สูงอายุในชุมชนให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายว่าทำให้สุขภาพแข็งแรง แต่เมื่ออยู่บ้านเฉย ๆ ทำให้ร่างกายอ่อนแอลง โดยการออกกำลังกายขึ้นอยู่กับร่างกายของผู้สูงอายุแต่ละบุคคล สถานที่การออกกำลังกายเป็นภายในบริเวณบ้านหรือรอบ ๆ หมู่บ้าน และช่วงเวลาในการออกกำลังกายนั้นเป็นช่วงเวลาเช้า ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตาต้องออกกำลังกายทุกวันแหละ ยกมือ ยกขาให้กล้ามเนื้อมันได้ตื่นตัวลดอาการเข็ดเมื่อย (ลดอาการปวดเมื่อย) ถึงเหงื่อได้ออกมั่ง” (ตาโชติ ผู้ให้สัมภาษณ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 35/2 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

ซึ่งการออกกำลังกายของผู้สูงอายุนั้นมีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ การปั่นจักรยาน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“หัวเช้า (ตอนเช้า) ตื่นถึงออกไปปั่นแล้ว ปั่นขึ้นเขา (ภูเขา) มั่ง ปั่นรอบหมู่บ้านมั่ง” (ตาลาบ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 65 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2567)

การเดินทาง “วันนั้นก็ลุกขึ้นเดินออกกำลังกายมั่ง เหมือนเดินตาม หน้บ้านสักชั่วโมงให้เหงื่อออก” (ยายแดง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 37/5 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

และการประกอบอาชีพ “ออกทุกวัน เวลาไปตัดยาง (ยางพารา) ที่สวน พอได้ออกมีเหงื่อ” (ยายลี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 50/4 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านการออกกำลังกาย ผู้สูงอายุให้ความสำคัญอย่างมาก โดยการออกกำลังกายขึ้นอยู่กับร่างกายของแต่ละบุคคล สถานที่ที่เป็นภายในบริเวณบ้านหรือรอบ ๆ หมู่บ้าน และช่วงเวลาส่วนใหญ่คือ ช่วงเวลาเช้า ซึ่งกิจกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุนั้นมีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ การปั่นจักรยาน การเดิน กายบริหาร และการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ออกกำลังกายคนเดียว แต่สำหรับบางรายนั้นชอบการออกกำลังกายแบบกลุ่ม จึงทำให้เห็นได้ว่าสำหรับผู้สูงอายุบางรายนั้นการออกกำลังกายกับเพื่อนเป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่ง

4. ด้านการพักผ่อน เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้รู้สึกผ่อนคลายจากความเหนื่อยเมื่อยล้า ซึ่งการพักผ่อนของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งนั้นเป็นการพักผ่อนโดยการทำกิจกรรมที่ปฏิบัติที่บ้าน ได้แก่ การนอนหลับ โดยการนอนหลับถือว่าสำคัญสำหรับทุกช่วงอายุ ซึ่งในการนอนของผู้สูงอายุชุมชนบ้านห้วยแห้งสามารถแบ่งได้ 2 ช่วง คือ การนอนช่วงกลางวัน และการเข้านอนช่วงกลางคืน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กลางวันนี้ต้องได้หลับสักตื่นทุกวันแหละ แต่หลับไม่นาน ชั่วโมงหนึ่งพอ” (ตาดำ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 34/7 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)แต่สำหรับผู้สูงอายุบางรายนั้นไม่สามารถนอนกลางวันได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“นอนไม่หลับกลางวัน เคยลองแล้วหลับไม่ถึง (ไม่สนิท)” (ตาแคว้ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 56/3 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

นอกจากนี้การพักผ่อนโดยการทำกิจกรรมดูรายการโทรทัศน์เป็นอีกหนึ่งอย่าง ที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กลางวันต้องเปิดแล (ดู) ข่าว แล (ดู) มวยทุกคืน จนกว่าจะง่วง” (ตาลาบ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 65 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2567)

“ชอบแลหนัง (ละคร) หัวค่ำ บางทีกะหลับไปพร้อมโทรทัศน์เลย” (ยายจ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 34/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านการพักผ่อน ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งมีการพักผ่อนโดยการทำกิจกรรมที่ปฏิบัติที่บ้าน คือการนอนหลับ ซึ่งการนอนหลับสามารถแบ่งได้ 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงเวลากลางวัน และเวลากลางคืน นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางรายผ่อนคลายด้วยการดูโทรทัศน์ เพื่อติดตามข่าวสารต่าง ๆ ส่วนผู้สูงอายุที่มีคู่สมรสจะแยกกันนอน เนื่องจากมีเสียงดังรบกวน

5. ด้านการดูแลสุขภาพส่วนบุคคล คือ การดูแลตนเองเกี่ยวกับความสะอาดของร่างกายผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้ง สามารถแบ่งได้ 3 ดังนี้

การซักทำความสะอาดเสื้อผ้า ผู้สูงอายุชายจะมีภรรยาและบุตรเป็นผู้ดูแลให้ ส่วนผู้สูงอายุหญิงจะซักเสื้อผ้าด้วยตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เสื้อผ้า กางเกงยายาจะดูแลจัดการให้ทั้งหมด” (ตาโชติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 35/2 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

การอาบน้ำ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในชุมชนอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ ช่วงเที่ยงและช่วงก่อนนอน แต่เมื่อเข้าช่วงหน้าหนาวก็จะลดจำนวนครั้งลงตามสภาพอากาศ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ก่อนจะออกไปไหนต้องอาบน้ำอันดับแรก ก่อนนอน ต้องอาบ ไม่อาบนอนไม่หลับ” (ตาลาบ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 65 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2567)

การรักษาสุขภาพฟันและปาก ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุใส่ฟันปลอมเนื่องจากความเสื่อมสภาพของฟัน และมีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตประจำวันที่จะช่วยในการรับประทานอาหารอย่างสะดวก

“ใส่ฟันปลอมทั้งปาก ถ้าไม่ใส่เคี้ยวไม่ออก” (ยายพู่ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 39/6 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลในชุมชนบ้านห้วยแห้ง สามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ การซักทำความสะอาดเสื้อผ้า ซึ่งเสื้อผ้าผู้สูงอายุชายจะมีภรรยาและบุตรเป็นผู้ดูแลให้ ส่วนผู้สูงอายุหญิงจะซักเสื้อผ้าด้วยตนเอง การอาบน้ำส่วนใหญ่อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง คือ ช่วงเที่ยงและช่วงก่อนนอน แต่เมื่อเข้าช่วงหน้าหนาวก็จะลดจำนวนครั้งลงตามสภาพอากาศ และการรักษาสุขภาพฟันและปาก ส่วนผู้สูงอายุที่ใส่ฟันปลอมจะถอดแปรงทำความสะอาด และแช่น้ำไว้ในตอนกลางคืน

6. ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม คือ การเข้าสังคมกับบุคคลอื่น ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อ ความสบายใจและช่วยผ่อนคลายความเหงา สถานที่นัดพบและเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การไปวัด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ไปวัดนั้นก็ได้เจอคนเยอะแยะ พอได้มีพบ ได้คุยสังคมกับเพื่อนฝูง” (ยายแหม่ม (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 38/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2567)

นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางรายเลือกกิจกรรมที่ใช้การพูดคุยเป็นกิจกรรมในยามว่างเพื่อเป็นการคลายเหงา ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เราต้องไปทุกวันแหละบ้านเพื่อน บ้านไหนมีคนอยู่ก็แวะนั่งคุยสักพัก” (ยายแดง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 37/5 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

สำหรับผู้สูงอายุบางรายก็มีกิจกรรมเสริมทำ คือการตกเบ็ดหาปลา ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“วันไหนว่าง ๆ เงาก็ออกไปตกเบ็ดหาปลา ได้มากินด้วยขายด้วย” (ยายยีน (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 48/3 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2567)

แม้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการเข้าสังคม แต่ผู้สูงอายุบางรายชอบที่จะอยู่ลำพังอยู่กับบ้าน ทำสวน ปลูกต้นไม้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เราไม่ชอบออกไปบ้านใคร ชอบอยู่บ้านทำโน่น ทำนี่ไปตามประสา” (ยายนี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 33/5 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้ง เป็นการพูดคุยพบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารต่าง ๆ โดยสถานที่ที่พบเจอ คือ วัด บ้านเพื่อนของตัวผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่ไม่ชอบการเข้าสังคมนั้นจะอยู่บ้าน ทำสวน ปลูกต้นไม้

7. ด้านการจัดการความเครียด ของผู้สูงอายุชุมชนบ้านห้วยแห้งนั้นปัญหาที่ทำให้เครียดจะเกี่ยวกับบุตร หลาน และปัญหาการเงิน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เรื่องเครียดก็เรื่องลูกนั่นแหละ ถ้าสวยมันบอกเดือนนี้หมูนไม่ทันตั้งค์หมด เราก็เครียดอีก เพราะหลานก็ยังเรียนกลัวไปไม่ถึงไหนแต่เราก็ช่วยหาขายของมั่ง แต่ก็ได้ไม่มาก” (ยายแหม่ม (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 38/1 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2567)

ผู้สูงอายุที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความเครียด จะมีวิธีการจัดการโดยปล่อยวาง ทำให้สบาย ๆ เพราะคิดว่าปัญหาทุกอย่างมีทางออก ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ยายนั้นไม่เครียดเลย ปล่อยวางทำให้สบาย ๆ มีก็ใช้ มีก็กิน จะใช้จ่ายไร (อะไร) ก็คิดก่อน.” (ยายจง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 34/1 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

นอกจากนี้การออกไปพบปะพูดคุยกับคนอื่น ไม่เก็บตัว และหาอะไรทำให้เกิดประโยชน์ ดังคำกล่าวของตาไข่ที่ว่า

“ความเครียดบางทีก็มีกันทุกคนแหละ จะมากจะน้อย แต่เราต้องจัดการมันให้ถูกวิธีวันไหนไม่บายใจ (สบายใจ) ออกไปเที่ยว ไปหาเพื่อน อย่าเก็บตัว หาอะไรทำให้มันเกิดประโยชน์” (ตาไข่ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 41/9 ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า ด้านการจัดการความเครียด ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านความเครียด ซึ่งมีวิธีการจัดการโดยการปล่อยวางจากสิ่งที่ทำให้เครียด และคิดว่าปัญหาทุกอย่างมีทางออก อีกทั้งยังออกไปพูดคุยกับ

เพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่นที่จะช่วยทำให้คลายความกังวลใจ และไม่เก็บตัว ห่อหุ้ม ทำให้เกิดประโยชน์ ส่วนผู้สูงอายุที่มีความเครียดมักเกิดจากบุตร หลาน และปัญหาทางการเงิน จึงทำให้ผู้สูงอายุที่ยังคงประกอบอาชีพ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระ

ผลการศึกษาการดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้นามสมมติทั้งหมด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

1. การดูแลผู้สูงอายุในภาวะปกติทั่วไป

1.1 การดูแลเรื่องการรับประทานอาหาร สำหรับการปรุงอาหารนั้น ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเป็นผู้ปรุงเองและผู้ดูแลเป็นจะจัดหาซื้อวัตถุดิบอาหารมาให้ ดังคำกล่าวของนางจิปตรรายอิง

“แกงแม่จะทำเอง แต่ให้เราจัดหาซื้อวัตถุดิบอาหารมาให้”
(น้ำจี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้าน ชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2567)

แม้ว่าผู้ดูแลจัดหาซื้อวัตถุดิบอาหารมาให้แต่สำหรับผู้สูงอายุบางรายชอบที่จะไปตลาดเลือกซื้ออาหารด้วยตนเอง ดังคำกล่าวของนางเป็ลบุตรตาดำ

“แกจะละเอียดเรื่องกินนี้สำคัญ บางทีซื้อของมาไม่ถูกใจ ชอบออกออกไปซื้อกับข้าวมาไว้ทำกินเอง” (น้ำเป็ล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

และผู้สูงอายุบางรายที่ปรุงอาหารเองจะปรุงรสชาติที่บุคคลในครอบครัวรับประทานได้ ดังคำกล่าวของปิงหลานชายของยายจง

“แกทำกับข้าวกินเอง เราชอบกินเผ็ดแกก็จะทำให้เพราะ กลัวเรากินไม่หรรอย (ไม่อร่อย) แกก็กินกับเรานี้แหละ กินน้อย ๆ”
(ปิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้าน ชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครนอำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

แต่สำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุบางรายต้องแยกปรุงอาหารไว้เฉพาะผู้สูงอายุ ด้วยเหตุผลว่าผู้สูงอายุบางรายมีโรคประจำตัว ดังคำกล่าวของพี่ใจลูกสะใภ้ของยายดา

“กับข้าวเวลาทำจะแยกไว้ให้ต่างหาก เพราะแกทานอาหารรสจัดมากไม่ได้ ถ้าเราจะกินก็ไปปรุงเพิ่มทีหลัง” (พี่ใจ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรีศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลเรื่องการรับประทานอาหารส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเป็นผู้ปรุงเอง ผู้ดูแลเป็นผู้จัดหาซื้อวัตถุดิบอาหารมาให้ เนื่องจากผู้ดูแลต้องประกอบอาชีพจึงไม่มีเวลา แต่ผู้สูงอายุบางรายชอบที่จะไปตลาดเลือกซื้ออาหารด้วยตนเอง และผู้สูงอายุบางรายจะปรุงรสชาติที่ครอบครัวรับประทานร่วมด้วยได้ แต่สำหรับผู้ดูแลบางรายต้องแยกอาหารไว้เฉพาะผู้สูงอายุ ด้วยเหตุผลว่ามีโรคประจำตัว

1.2 การดูแลเรื่องสุขภาพ ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งนั้นไม่มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคความดันโลหิต โรคเบาหวาน โรคข้อและกระดูก โรคเกี่ยวกับตา เป็นต้น จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องรับประทานยาเป็นประจำ ดังคำกล่าวของนางเป็ลบุตรของตาดำ

“เรื่องยานี้ต้องกินทุกวัน เราก็คอยอ่านให้บ้าง แต่ส่วนใหญ่เค้ากินเองได้ เพราะเค้ากินมานานแล้ว” (น้ำเป็ล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรีศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2567)

นอกจากนั้นผู้สูงอายุต้องพบแพทย์ตามนัดหมาย ซึ่งผู้ดูแลจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของสุขภาพผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของนางเนสบุตรของตาไ้

“ถึงเวลาหมอนัดเราต้องพาไปตลอด ไม่เคยพลาด ถ้าติดงานหรือธุระอะไรก็จะเลื่อนทันที เพราะถ้าเราไม่พาไปแกก็ทำเองไม่ได้” (น้ำเนส (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรีศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลเรื่องสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้ง ผู้สูงอายุบางส่วนมีโรคประจำตัว จึงต้องรับประทานยาประจำ และพบแพทย์ตามนัดโดยสถานที่ที่เข้ารับการรักษา ได้แก่ สถานีอนามัย คลินิก โรงพยาบาลของรัฐ และโรงพยาบาลเอกชน ผู้ดูแลในครอบครัวต้องให้ความสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุหันมารักษาสุขภาพของตนเองมากขึ้น

1.3 การดูแลเรื่องการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแห่งส่วนใหญ่จะให้ผู้ดูแลเป็นผู้ช่วยเหลือ เช่น ไปงานแต่งงาน งานวัดทำบุญ บ้านเพื่อน ดังคำกล่าวของปิงหลานสาวยายนี้

“เวลาไปข้างนอกจะเป็นคนพาไปเอง เพราะแกขับรถไม่ได้แล้วสายตาเริ่มไม่ดี” (มิ่งท์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2567)

และดังคำกล่าวของปิงหลานชายยายจางว่า “แกขับรถไม่เป็น ผมพาไปตลอด หลาดนัด (ตลาดนัด) นี่ไปทุกอาทิตย์ เวลาบ้านใครมีงานก็มารับกันไปไม่เคยขัด ให้แกได้ออกไปเที่ยว” (ปิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวีจังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

สำหรับผู้สูงอายุคู่สมรสที่ยังเดินทางด้วยตนเองได้จะออกไปตามลำพัง ดังคำกล่าวของตาทุ่งสามียายนุ้ย

“ยังขับรถได้ ถ้านุ้ยจะไปไหนก็บอกพาไป ขับกันไปเรื่อย ๆ ถ้าออกตลาดนั่นให้ลูกพาไป” (ตาทุ่ง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 50/1 ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลเรื่องการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุนั้นการเดินทางด้วยตนเองอาจจะไม่สะดวกเนื่องจากร่างกายเสื่อมถอยน้อยลง จึงจำเป็นต้องให้ผู้ดูแลช่วยเหลือ แต่สำหรับผู้สูงอายุที่มีคู่สมรสถ้าเดินทางได้ก็จะเดินทางไปด้วยกัน

1.4 การดูแลเรื่องสถานภาพทางการเงิน เนื่องจากผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่จะใช้จ่าย เช่น ซื้ออาหาร เครื่องนุ่งห่ม และของใช้จำเป็นต่าง ๆ แก่ตนเอง หรือ เวลาว่างงานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น งานบุญ งานวัด และกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการจะเข้าร่วม ดังคำสัมภาษณ์ว่า

น้ำใจบุตรชายของตาลาบที่กล่าวว่า “เงินนั้นให้ตลอดไม่เคยขาดให้ทุกเดือน เวลาว่างงานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมก็ให้เพิ่ม” (น้ำใจ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2567)

สอดคล้องกับพี่พลอยสะใภ้ของยายยีนกล่าวว่า “เวลามีงานบุญที่วัดหรือว่ากิจกรรมที่แกอยากไป เราจะให้แกเพิ่มทีละ 100 เราให้เองแกไม่เคยขอ” (พี่พลอย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2567)

แม้ว่าบุตรจะให้เงินแต่มีผู้สูงอายุที่ยังประกอบอาชีพอยู่เพื่อไม่ให้เป็นการระของลูกและรู้สึกว่าการได้ประกอบอาชีพถือว่าตนเองมีคุณค่าในการดำเนินชีวิตของวัยสูงอายุ ดังคำกล่าวของน้ำจุกบุตรชายของตาแคว้ว่า

“เงินแกหาใช้เองลูกหลานไม่ต้องให้ อีกอย่างถ้าไม่ได้ทำงานอะไรเลยแกรู้สึกเบื่อ” (น้ำจุก (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริยา (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอสวี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลเรื่องสถานภาพทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งส่วนใหญ่ไม่เรียกร้องขอเงินจากบุตรหลาน ด้วยเหตุผลว่าไม่อยากบงกช และไม่ชอบเป็นภาระ หากยังมีแรงกำลังในการประกอบอาชีพนั้นจะหาเงินใช้จ่ายด้วยตนเอง

2. การดูแลผู้สูงอายุในภาวะเจ็บป่วย

2.1 การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยทั่วไป ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้งนั้นมีสุขภาพที่แข็งแรง หากมีการเจ็บป่วยก็เป็นเพียงเล็กน้อย โดยผู้ดูแลจะให้บริการพยาบาลตามอาการ ดังคำสัมภาษณ์

“พออาการไม่ดี ก็เอายาให้กินเสีย ยาลม ยาหอมมั่ง บิบนวดให้คลายเส้นมั่ง แล้วก็โทรบอกลูกไว้ก่อนเผื่อเกิดอะไรขึ้นได้ ไปหาหมอ”(นาง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 37/5 ตำบลครน อำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

สำหรับผู้สูงอายุที่มีอาการเป็นไข้ ผู้ดูแลจะช่วยเช็ดตัวให้แต่หากมีอาการเจ็บป่วยมากขึ้น ผู้ดูแลจะนำตัวไปพบแพทย์ทันที ดังคำกล่าวของนางเดือนบุตรสาวยายปู่

“ถ้าจะเป็นไข้ แกบอกเราเราก็เช็ดตัวให้ เอาข้าวให้ เอนน้ำให้กิน” (นางเดือน (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยทั่วไป สำหรับผู้ดูแลในชุมชนบ้านห้วยแห้งที่มีต่อผู้สูงอายุนั้นมีมากมาย เช่น การให้รับประทานยา การเช็ดตัว การพาไปพบแพทย์ เป็นต้น จึงแสดงให้เห็นว่าผู้ดูแลมีความเอาใจใส่ต่อผู้สูงอายุ

2.2 การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว สิ่งที่ผู้ดูแลให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุได้นั้นคือ การดูแลเรื่องยาหรือการจัดยาไว้ให้ผู้สูงอายุ แต่ส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องดูแลมากนักเนื่องจากเป็นยาโรคประจำตัวที่รับประทานมาเป็นเวลานานจนเกิดความคุ้นชิน ดังคำกล่าวของลินหลานสาวของยายลิ

“เรื่องการกินยาอ่านให้ฟังครั้งเดียวก็จำได้เพราะกินมานาน” (ลิน (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2567)

และยายภาก็กล่าวว่า “ยาเตรียมไว้ให้ทุกวัน แบ่งเป็นเวลา เพราะ บางทีตาแล (ดู) ไม่เห็น กลัวหยิบผิดหยิบถูก แต่ถ่ายตัวเดิม ที่กินอยู่ประจำนั้นจำได้หมด” (ยายภ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 35/2 ตำบลครน อำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

นอกจากนี้ผู้สูงอายุต้องไปพบแพทย์ตามนัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ผู้ดูแลจึงมีหน้าที่พาไปตามนัดหมาย และเข้าร่วมฟังผลด้วย ผู้ดูแลบางรายสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ก็จะเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ดังคำกล่าวของนางสาว บุตรยายแหม่ม

“ก่อนถึงวันหมอนัด เค้าจะบอกเราก่อน เพื่อให้เราพาไป และเข้าฟังหมอพูดกัน” (นางสาว (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปรศณีย์ สุริฉาย (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศูนย์หมู่บ้านชุมชนบ้านห้วยแห้ง ตำบลครน อำเภอศรี จังหวัดชุมพร. เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2567)

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลของผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ด้วยโรคประจำตัว สำหรับผู้ดูแลที่มีต่อผู้สูงอายุนั้นส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องดูแล มากนักเนื่องจากเป็นยาโรคประจำตัวที่รับประทานมาเป็นเวลานานจนเกิดความ คุ่นชิน นอกจากนี้ผู้ดูแลมีหน้าที่พาไปตามนัดหมายเพื่อพบแพทย์

อภิปรายผล

การดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านห้วยแห้ง อำเภอศรี จังหวัดชุมพร สามารถจำแนกได้ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านโภชนาการ ด้านการขับถ่าย ด้านการ ออกกำลังกาย ด้านการพักผ่อน ด้านการดูแลสุขภาพจิตส่วนบุคคล ด้านปฏิสัมพันธ์ ทางสังคม และด้านการจัดการความเครียด ซึ่งสอดคล้องกับรัชชานันท์ ศรีสุภักดิ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านในเขตเทศบาล เมืองมหาสารคาม ผลการวิจัย ระยะ 1 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีค่าดัชนีมวลกาย กลุ่มอ้วนระดับ 2 มีปัญหาการรับประทานอาหารและไม่ทำงานอดิเรก โดยมีภาวะ ซึมเศร้าอยู่ในระดับน้อย ระยะ 2 พบว่า ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการเล่นกิจกรรม

แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจเลือกกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมตรวจสุขภาพในชุมชน กิจกรรมอบรมความรู้ กิจกรรมทางศาสนาและได้คู่มือการดูแลสุขภาพ ระยะ 3 พบว่า ผู้สูงอายุไม่เกิดภาวะแทรกซ้อน ค่าดัชนีมวลกายอยู่ในกลุ่มอ้วนระดับ 1 ซึ่งออกกำลังกาย ทำงานอดิเรกเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากขึ้นและผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองที่ดีขึ้น สรุป รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้าน 4 ส่วน คือผู้สูงอายุต้องปฏิบัติตามนาฬิกาสุขภาพในคู่มือและเข้าร่วมกิจกรรม มีผู้ดูแลต้องช่วยเหลือและให้กำลังใจ ซึ่งภาคีเครือข่ายชุมชนสนับสนุนและประสานงานในการดำเนินกิจกรรม โดยศูนย์สุขภาพชุมชนให้บริการสุขภาพอย่างต่อเนื่องร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณซึ่งสามารถนำรูปแบบไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานดูแลสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านต่อไป

การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวชุมชนบ้านห้วยแห้ง พบว่า สามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในภาวะปกติทั่วไป ซึ่งจำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ การดูแลเรื่องการรับประทานอาหารการดูแลสุขภาพ การดูแลเรื่องการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และการดูแลเรื่องสถานภาพทางการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับสุขุมลรัตน์ รอดรู้เจน (2560) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ สำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดย 6 กิจกรรมดังนี้ 1. การให้ความรู้ผู้ดูแล 2. การพบปะผู้สูงอายุที่วัด 3. สาธิตการเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ 4. กิจกรรมกลุ่มพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5. การสร้างต้นแบบในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน 6. การสร้างรอยยิ้มและสันติภาพ ผลการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยบทบาทผู้ดูแลพบว่า ผู้ดูแลมีความรู้เฉลี่ยหลังการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 12.22$: $p\text{-value} < .001$) ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระดับมากที่สุดและผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลสุขภาพจากผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความพึงพอใจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดในส่วนระยะการปรับปรุงรูปแบบการดูแล

